

SÖÐUR

23 • MAIL • 1931 • A

PLUTTEIN

**SOJAASJANNORI:
DUSE AJAKIRIN 22**

L
I
V
O
N
I
A

ÕLU
MÕDU
LIMONAD

TARTUS, KALDA 5/6 TEL. 2-38

Iga kaitseväelane-
isamaalane nõuab

ainult kodumaa-
odralinnastest

valmistatud maitsevat

Silseni
ja
Müncheni
ÕLUT

Kuldauraha Pariisi
näitus. 1924. Grand
Prix Tallinnas 1:25.

TALLINN,
MERIPUIESTEE 15.
KÖNETRAAT 304-26.

Piiritusepuhastamise vabrikute o.-ü.
(Rosen & Ko.)

„TALLINNA VIINAVABRIK“

ühes parfümeeria ja kosmeetika osakonnaga.

I ERIALA: Crème de Mandarine, Kümmel, Pomerants, Vene
vodka, Brandi V. S. O., ***, **, Standart Extra jne.

II ERIALA: Eau de Cologne — triple, double, aux fleurs,
hambapasta „Sanadont“, puuder jne.

Kõiksugu napsid, liköörid ja nalikad on saadaval kõikides suu-
remates kauplustes, restoraanides ja suuremal arvul vabriku laos.

Kasutage juhtumist!

Piiratud arvul

Kr. 36 eest covercoat-mantleid

Inglise meester. impregneeritud

üleni voodril, suures värvide valikus

pakub **S. KARSCHENSTEIN Harju t. 23.**

Kõige suurem vihmakuubede ladu üle Eesti.

Rootsi avalikkus ja riigikaitse probleem.*)

II.

Kindral Äkerman'i komitee aruanne.

13. märtsil 1929 nimetati Rootsi vaiituse poolt kindralleitnant Äkerman'i juhatusel töötav komitee kaitseküsimuse iga-külgeks uurimiseks. Ta aruanne ilmus juunis 1930 pealkirja all: „Aruanne Rootsi kaitsepoliitilisest olukorrast ja kaitsejõudude vajadusest.“ Avalikkusele määratud osad aruandest avaldati Rootsi Riigikaitsealiidu poolt. Osa sõjapolitilise olukorra kirjeldusest jäi salajaseks. See endastmõistetavalt takistab aruande õiglast hindamist.

Äkerman'i komitee tegevus oli ettevalmistava iseloomuga. Ta pidi leidma tehnilise aluse kaitseküsimuse pärastisele põhimõttelisele käsitamisele rahvaesinduse osavõtul. Vastandiiks Rootsi praegumaksvale kaitsekavale 1925. aastast, mille lähteko-haks oli kompromiss kulude kokkuhoiu ja kaitsejõudude alalhoiu vahel, on Äkerman'i aruande lähtekoht strateegiline: „Selgitada ja kindlaks teha meie kaitseasjanduse üldiseid ülesandeid ja nõudmisi, milliseid mitmesugustel sõjajuhtudel seatakse meie kaitsejõudude suurusele.“ Seda lähtekohta võib pidada aruande üheks positiivsemaks küljeks. Teiseks tugevaks küljeks on temas läbiviidud uue rahvusvahelise korra peen analüüs, millist tuleb nähtavasti pidada komitee liikme, Rootsi välisministee-riumi poliitilise osakonna noore ja agara juhataja E. Boheman'i teeneks.

Aruande peajooned selguvad ta sissejuhatavaist sõnust:

„Rahvusvahelise õiguse ja politika vaa-tekohalt on Rootsi seisukord pärast Maailmasõda radikaalselt muutunud tänu kahe-sugustele põhjustele:

1. On asutatud Rahvasteliit ja Rootsi on saanud tema liikmeks; on jõusse astu-nud muid lepinguid, milliste ülesandeks on

rahvusvahelise õigusliku korra alalhoid; nii Kellogg'i pakt.

2. On muutunud poliitiline olukord Läänemerele, eriti seeläbi, et on tekkinud Läänemere ida rannikul iseseisvate riikide ahel.

Ülaltähendatud kaks grupi uusi tegu-reid on omavahel seotud. Olukord Läänemerele ja meie sõjapolitiline suhtumine uutesse riikidesse idas on mõjutatud asja-olust, et oleme Rahvasteliidu liige; samuti mõjutab meie liikmeks olemine ja meie astumine uue rahvusvahelise õigusliku korra alalhoidjate hulka kaitsepoliitiliselt seisukohalt kõige ülimal määral muutunud olu-korda Läänemerele.“

Olukorra muutuse hinnanguil avalda-takse aruandes arvamist, et uute riikide tekkimise järeldusel Rootsi sõjapolitiline olukord „on teatavates suhetes paranenud.“ Konkreetseid sõjajuhtumeid asjatundjad avalikuks saanud aruande osas ei käsita, väljaarvatud Vene-Rootsi isoleeritud sõja võimalus laevastikuküsimusile pühendatud aruande osas. Niisugune olukord võivat tekkida näit. siis, kui sõja puhkemisel Nõu-kogude Liidu ja piiririikide vahel Soome suhtub passiivselt oma sanktsioonikohus-tustesse ja jääb seetõttu ise sõjakeerisesse kiskumata. Kallaletungi võimalikuks objek-tiiks peetakse eeskätt Rootsi Läänemere randa Stokholmist kuni Öresundini, tingi-musel, et Ahvena saarte barjäär püsib või et tema erapooletust respekteeritakse. Kuid lühikese aja möödumisel võib hädadohtu sattuda ka Põhjalahe rand ja idapoolne maapiir (nähtavasti arvestavad asjatundjad Soome vastupanu murdmist). See teeks seisukorra hulga raskemaks. Seepärast as-jatundjad „ei pea mitte võimatuks, et tea-tavas olukorras Rootsile on võimalik ja soovitatav, pärast seda kui tema kistakse sõtta Läänemere piirkonnas, vahele liitua väljapool Rootsi maa-ala, et ära hoida nii-sugust olukorra halvenemist.“

Selle viimase lause lugemisel tuleb ase-tada rõhk sõnadele „pärast seda kui tema

*) V. „Sõdur“ nr. 19/20 s. a.

kistakse sõtta. Kas tähendab see, et Rootsi võtab osa rahvusvahelisest sanktsioonist näit. kallaletungi ohvriks saanud Soome kasuks alles siis, kui järgneb otsekohene kallaletung Rootsile endale? Või sünnib „sõtta kiskumine“ juba seeläbi, et üks Rootsi naabritest — näit. Nõukogude Liit — provotseerib olukorra, kus Rootsile tekib moraalne kohustus osa võtta Rahvasteliidu sanktsioonist? Aruanne ei anna küsimuse üle selgust. Temas leidub nende oluliste küsimuste kohta vaid üldine lause „ühise Euroopa kultuuri kaitsest, milles Rootsi omab suure ja tunnustatud osa ja mille piirid asuvad nii lähedal meist, et meie ei jääks kallaletungi puhul puutumata.“

Aruande sõjalised ettepanekud äratavad vähem huvi, kuna nende põhjendused on paigutatud tema salajasse ossa. Maajõudude alal nõutakse praeguste 4½ asemel 5 operatiivüksust sama efektiivsusega, nagu võimalikul vastasel. Viimane nõue tähendab Rootsi jalaväe tulejõu tunduvalt tõstmist. Merijõudude alal soovitatakse laevastiku kõvendamist ühe hävitajate ja ühe allveelaevade divisjoniga ning ristlajakute grupiga. Ohujõude peetakse tarvilikuks suurendada 26 divisjonini. Seejuures ei arvanud asjatundjad end kutsutud olevat käsitama kaitsejõudude varustuse ja organisatsiooni küsimust.

Oli loomulik, et aruande poolik argumentatsioon ei suutnud rahuldada ühtki osa Rootsi avalikust arvamisest. Sotsiaaldemokraatlik publitsist Engberg näeb enda sunnitud kahetsevalt konstateerima, et aruande autorid on sattunud psühhoosi mõju alla, uskudes Nõukogude Liidu kallaletungi. Engberg ei eita enamlaste kallaletungi soove. Ta arvab aga, et need soovid on teostamatud vastavate ressursside puudumisel. „Niipea kui talupoegi, kes moodustavad Vene rahva suure enamuse, tahtakse sõjaliselt organiseerida mobiliseeritud armees, pööravad nad reshiimi vastu.“ Seepärast võivat olla kindel, et Nõukogude Liidu valitsejad kunagi ei julge sõda alata. Niisuguste mõttekäikude varal langevad Åkerman'i komitee eeldused ära ja tehtud töö muutub vähemalt mõnede mõõduandvate sotsiaaldemokraatide silmis mõtetuks.

Ka kodanlikes laagris polnud arvustus aruandele kuigi soodus, olgugi teistel põhjustel. „Kahvatu, täis üldiseid resoneerimisi,“ tähendab aruande kohta liberaalne „Dagens Nyheter“, kirjutises, mis kannab iseloomustavat pealkirja „Ettevaatlik kindral“. Hindavalt mainitakse ainult seda osa aruandest, mis on pühendatud rahvusvahelisele õigusele ja politikale.

Ka nooremad ohvitserkonna ringid suhtusid aruandesse eitavalt. Åkerman'i komitee ainus aktiivteenistuses olev maaväe ohvitser, kindralstaabi esindaja major Mellquist ei ühinenud aruandega, vaid jäi eriseisukohale. „Ny Militär Tidskrift“ juhib oma arvustuses tähelepanu nõrkustele, mis iseloomustavad moodsale sõjapidamisele pühendatud aruande osa. See osa võivat vähikuis aina suurendada muljet, et kaas-aegne sõjapidamine on tekitanud täieliku revolutsiooni kaitseasjanduses — mida tegelikult pole olemas. Ülevaade Rootsi strateegilisest olukorrast on nii kahemõtteline, et ei vääri asjatundja sulge. Ja viimaks, mis puutub Rootsi sanktsioonikohustus-tesse Rahvasteliidu pakti põhjal, siis ei näita aruanne sugugi, kuidas ja millisel määral Rootsi peab asuma nende täitmisele.

Åkerman'i „kahvatu“ aruanne jäi avalikkuses peatselt teise uurimuse varju, mis ilmus mõni nädal hiljem ja tekitas määratud diskussiooni. Selle viimase toimetajaks oli „Ny Militär Tidskrift“ toimetaja major Helge Jung. Vastandiks Åkerman'i aruandele, olid uues raamatus sanktsioonid võetud kardinaalküsimusena.

„Antingen — Eller“.

„On iseloomustav,“ kirjutab raamatu ilmutamise puhul ajalehes „Aftonbladet“ tuntud publitsist kindral H. de Champs, „et Åkerman'i aruandes pühendatakse nii palju ruumi tuntud postulaadile, et sõja puhul ei tohi sulgeda Läänemere väinasid. Seevastu pühendatakse meile elulise tähtsusega Soome kaitseprobleemile ainult mõned read. Siin pole seda teravust probleemide ülesseadmises, mida on tingimata vaja meie sõjapolitilise olukorra praktiliste tulemuste selgitamiseks. On teatavaid näpunäiteid, kuid need on tehtud nõrgalt ja mitte seal, kus neid võib oodata... Seevastu meie kaitseprobleemi käsitlemine raamatus „Antingen — Eller“ („Kas nii — või“) on toimetatud sihikindlusega ja asjalikkusega... Suure ülevaatlikkusega käsitatakse uue sõjakunsti mõju meie kaitsejõudude arendamisele... Asjalikult ja veenvalt tehakse selgeks, et meil on valida vaid kahe kaugele lahkumineva alternatiivi vahel? „kas nii — või.“ Nende vahel põle mõeldav mingi kompromiss. Raamatu suurem teene meie kaitseolude suhtes seisabki just selles, et ta täie teravusega eitab sõjajõu rajamise võimalust kompromissile.“

See raamat, mille kohta kirjutas ka Stokholmi „Socialdemokraten“, et teda iseloomustab nii mitmelgi alal vabadus eelarvamustest, värskus ja vastutustunde kand-

mise rõõm, käsitab Rootsi kaitseküsimust kolmes suures osas: 1) Rootsi asend rahvaste vahel, 2) Uus sõjapidamine, 3) Rootsi sõjapolitiline asend. Nendele analüütilistele osadele järgneb neljas, milles autorid avaldavad omi vaateid Rootsi kaitseprobleemi lahendusviiside kohta toimetatud olukorra analüüsi alusel. Kui huvitav ka poleks lähem tutvumine raamatu kirjeldavate osadega, ruum ja ülesanne keelab neid puudutamast. Meie peahuvi köidab loomulikult raamatu lõpposa. Möödamannes peab mainima vaid olulisemaid analüütilisi eeldusi, millele on rajatud autorite otsused.

„Kui Venemaa võidab tagasi Eesti ja Läti, siis raskendab see Rootsi positsiooni, sest idapoolne suurriik nihkub meile lähemale. Kui olukord muutub niisuguses suunas, siis tekivad küll sõjatehnilised eeldused sõjariistus kokkupõrkeks Nõukogude Liidu ja Rootsi vahel. Aga ka niisuguses seisukorras on raske leida poliitilist motiivi mõlema riigi vahelisele isoleeritud sõjale.

„Millist sihti võiks Nõukogude Liit saavutada niisuguse sõja läbi? Kui ta tahab kindlustada Läänemere väinad omale, viib tee otse Taani kaudu. Kui ta tahab saavutada sadamat Atlandi ookeanil, oleks ta esimeseks ohvriks Soome. Need, kes arvavad, et on mõeldav niisuguse olukorra tekkides isoleeritud sõda Rootsi ja Nõukogude Liidu vahel, jätavad tähelepanemata teist võimalust, mis on Rootsile kaugelt hädahohtlikum — Nõukogude Liidu kallaletungi Soomele. See asjaolu, et Nõukogude Liidu kallaletung Eestile ja Lätile ei tekita veel Rootsile otsekohest hädahohtu, ei tarvitse sugugi tähendada, et Rootsi üldise rahu alalhoiu mõttes ja isegi oma egoistlikes huvides ei püüaks niisugust arengut ära hoida. Kuid sanktsioonivägede sekkaalõmine Eestis ja Lätis oleneb täiel määral sellest, kas neid Läänemerel toetab laevastik, mis Vene omast igas suhtes tugevam. Kuna selle merisõjalise eelduse loomine ei olene Rootsist, pole vaja ka lähemalt uurida, kuidas Rootsi kaitsejõud peaksid olema organiseeritud niisuguse sanktsiooni läbiviimiseks. See ei tähenda sugugi mitte, et Rootsi ilmtingimata peaks asuma eitavaise seisukohale ka niisugusest sanktsioonist osavõtu vastu, kui Rahvasteliidu kaudu on täielikult või osaltki loodud merisõjalised eeldused Rootsi kaitsejõudude osavõtuks.“

Autorid leiavad, et Nõukogude Liidu

kallaletung Soomele muudab olukorra palju suuremas ulatuses. Kui see kallaletung õnnestub, on Rootsi kaitse suurel määral segipaisatud. Olukord sarnaneks sõjaeelsele, ainult selle suure vahega, et õhurelva arenemine tunduvalt raskendab Rootsi kaitset riigipiirides ja eriti riigi põhjapoolses osas. Rootsi kehvad ühendused põhjapoolse satuks lähedast Soome rannast suunitud õhurünnakute alla ja võiks kergelt katkeda. Praeguses olukorras pole Vene õhukallaletung Rootsile pikkade distantside tõttu mitte hästi mõeldav. Kui Soome langeb vaenlase kätte, võiks see pommitada ligikaudu igat kohta tervel Rootsi maa-alal ja lühida distantse pärast õige suurte õhupommide hulgaga iga lennuki kohta. Juba seepärast tuleb tõsiselt uurida, kuidas võib alal hoida praegust olukorda põhjapool Soome lahte. Teine põhjus selle vastu huvi tunda on see, et Nõukogude Liidu kallaletungi puhul Soomele langeb pööramine Rahvasteliidu nõukogu poole vahelesegamise kasuks arvatavasti Rootsile osaks. On selge, et sel puhul Rahvasteliit pöörab sanktsioonidest osavõtu palvega asjast lähemalt huvitatud riikide poole. Ükski riik pole Soome iseseisvuse alalhoiust enam huvitatud kui Rootsi ja ainult Rootsi võib anda küllalt mõjuvat sõjalist toetust kõige lühema aja jooksul.“ Autorid tähendavad, et Rootsil jääb täielik õigus sanktsioonidest ka mitte osa võtta. Aga nad kahtlevad, kas Rootsi suudaks vastu panna majanduslikule ja moraalsele survele, millist niisugusel juhul tema vastu paneks maksuma teised asjast huvitatud Rahvasteliidu liikmed. Kui Rootsi soovib osavõtta Rahvasteliidu sanktsioonidest piiririikide kasuks nende poolt mitteprovotseeritud sõja puhkemisel, ei tähenda see veel Rootsi lähenemist piiririikide politikale. Sest see osavõtt ei eelda mingisuguseid liiduvahekordi avitatavatega. Rootsi seeläbi aina täidaks oma kohust rahu alalhoidja võimuna Põhja-Euroopas.

Nagu näeme, on raamatu autorid, arvestades Nõukogude Liidu laevastiku praegust ülekaalu Balti merel ja Soome suuremat lähedust Rootsi elulistele tsentrumitele, asetanud Balti riigid Soomega võrreldes paheõiguslikusse seisukorda Rootsi poolt ette võetatavate sanktsioonide suhtes. Allpool näeme, et niisugune olukorra hindamine ei jätnud väljakutsumata ei arvustusi ega rohkeid eriarvamiste avaldusi Rootsi avalikkuses.

G. M.

KUI VÕSA VARJAB METSA.

Vastuseks meie laskeõpetuse ja laskevõistluste süsteemi arvustajatele. *)

O. Sternbeck.

VI.

Eriti valjult saab arvustajate poolt sarjata see võistluste süsteem, millest meil on kinni peetud viimastel aastatel.

Paha olevat, et on ette teada olnud võistlusmäärused, paha olevat ka see, et võistlevad ainult esindusmeeskonnad, olgugi väga suured esindusmeeskonnad. Kõik see arendavat ebatervet võistlust üksuste ja väeosade vahel ja jätvat tublist laskekoolist ilma umbes 50% ajateenijaist.

Ma ei taha öelda, et meie praegune võistlustesüsteem oleks ideaalne. Kuid niisuguseks, nagu ta oli 1930. a., on ta välja kujundanud elu ise.

K. L. ütleb, 1928. a. võistlusmääruste kohaselt olla võtnud eelvõistlustest osa kõik alalolevad kaitsevälased.

See ei olnud just päris täpsalt nii. Võistlusest osa võtta ei tarvitsenud kõigepealt neil, keda selles takistasid haigus või edasilükkamatu teenistuse kohuste täitmine.

Juba selleski aga peitus väga suur pahe, mis mõnikord tekitas palju paksu verd.

Kõigepealt tähendas selle juures võistlejate täpsa koosseisu kindlakstegemine hiiglatööd niihästi võistluskohtunikudele kui ka väeosa adjutandile ja kompaniüleimatele. Väeosa nimekirja ja käsukirjade põhjal tuli esiteks kindlaks teha, kes väeosa tõessti alal on ja kes mitte. Kompaniide nimekirjad siin ei aidanud. Seal võis mees seista komandeeritute nimekirjas, võis juba pikemat aega kompaniist ära olla, väeosas aga oli ta alal, elutsedes juurdekomandeerituna töökompaniis, erikomandos, staabis või mõnes erilises ehitustöölise salgas. Ja kuna niisugused „komandeeritud“ alati välja tegid väga viisaka protsendi koosseisust, siis ei olnud juba alalolevate nimeline kindlakstegemine sugugi hõlpus töö.

Siis oli vaja dokumentaalselt kindlaks teha, kes on haige ja kes mitte. Seda võis konstateerida ainult võistluspäeva eelõhtuni. Võistluspäeva hommikul oli aga tung ambulantsi harilikult eriti suur. Nende hai-

gete kohta selgus alles õhtupoolikul, kas nad kohustatud olid võistlusest osa võtma või mitte. See lisas veel tüki tööd juurde võistluste läbiviimise ajal. Vahelejäädud meestest tuli pärast kokku seada erivahe-tused. Et mitte eksida tagajärgede sissekandmises jne., tulid nende erivahe-tuste jaoks platsil koostada ajutised erinimekirjad. Samasugune ja veel raskemgi protseduur oli toimkondlastega. Siin võisid vaieldeski tekkida väeosa ja kohtuniku vahel. Kapral X. on kompanii korrapidaja — kas on ta kohustatud laskma või mitte? Kapral Y-il nimekirja järjekorra kohaselt seisab ees laskmine umbes kella 1300 ajal, kell 1200 aga peab ta astuma X. asemele korrapidajaks. Kas on kella 1200 ajal peetav vahiparaad nüüd edasilükatav või edasilükkamatu toiming? Sarnaseid küsimusi võis tekkida ja tekkiski palju.

Siis veel rivitute küsimus. Võistlusest vabad olid ainult arstliselt rivituteks tunnistatud mehed. Nn. rivitutel kohtadel tennis aga alati palju rohkem mehi kui tegelikke rivituid olemas oli. Juhtus mõnikord ka nii, et tõeline rivitu teenis rivis, rivitul kohal oli aga mees, kes oli terve kui purikas. Jällegi tuli iga niisuguse mehe kohta dokumentaalselt tõeks teha, kas ta laskmisekohustusline oli või mitte.

Kui väeosas valitsesid kindlad traditsioonid, mis ei lubanud oma nõrkuste varjamiseks ja tagajärgede kunstlikuks tõstmiseks mingisuguseid keerdkäike ette võtta, siis oli ülalkirjeldatud kontrolltöö siiski veel rahuldavalt läbiviidav. Raskus seisis ainult tööhulgas. Kui aga mõnes väeosas paremale paigale pääsemiseks abinõusid just kõige piinlikumalt ei valitud, siis oli kohapealsel vanemal võistluskohtunikul tihti täiesti võimata tuua välja õiget, määrustekohast pilti võistleva üksuse võimetest. Ambulants, tugevad toimkonnad, rivituid, kelle kohta rivitukstunnistamise dokumente ühel või teisel põhjusel saadaval ei olnud, igasugused majanduslisteks töödeks moodustatud erikomandod jne. pühkisid niisugustel üksustel alati väga suure arvu võistluskohustuslisi, kuid oma võimete poolest „mittesoovitavaid“ laskureid võistlusrivist välja. Kui siis mõni üksus oma laskekohustuslistest laskerajale tõi 95—100%, mõni teine üksus aga neid välja tõi kõigest 70—80% ja selle juures veel lõpuhindega

*) V. „Sõdur“ nr. 15/20 s. a.

vägise kippus esimesest mööda minema, siis pidi see paratamatalt sünnitama palju pak-su verd.

Tegelikult ainult võistlusmäärustes ek-sisteerival „kõigi alalolevate“ võistlemisel oli veel üks väga halb külg. Väga suuri meeskondi ei ole võimalik korraga platsile tuua ja ühel päeval võistlusrajalt läbi lasta. Võistlusväljale tuldi ja sealt mindi ikkagi vähemate partiidena. Selle korra juures ei olnud millegagi takistatud, et mõnda kord juba häid tagajärgi saavutanud las-kurit võidi mõne teadupärast nõrgema ase-mel teist korda tuleliinile saata. Kas seda tegelikult ette on tulnud, seda mina ei tea, kuid juttusid selle kohta oliiga niisuguse võistluse järel lii-kumas väga palju. Eriti levisid need jutud üksuste kohta, kus võistlusi läbi vii-mas juhtusid olema kõiksugu „konksude“ ilmsikstegemises vähem vilunud ja vähem tähelepanelikud kohtunikud. Et niisugused jutud väeosadevahelist õhkkonda lubama-talt mürgitasid on arusaadav.

Nii siis just see „kõigi alalolevate“ võistlus igapidi soodustas kõige ebatervemat võistlust üksuste vahel, otse meelitades tar-vitama täiesti lubamata abinõusid oma nõrkuste varjamiseks ja paremale kohale pääsemiseks.

Kuid mitte ainult see asjaolu ei olnud mõõduandev „kõigi alalolevate“ võistlus-rajale toomise ärakaotamisel.

Eelvõistluste tagajärgede lähem analüüs näitas iga aastal vankumata kindlusega, et väga suur protsent nii võist-lusrajale toodutest ei suuda täita kõige elementaarsemaid-ki nõudeid laskeosavuse alal, hoopis rääkimata võistlus-nõuetest.

K. L. ütleb, et tol ajal, kui veel maksev oli kõigi alalolevate võistlemise printsip, olla tulnud kõiki mehi ühtlaselt õpetada. Eriliselt aga tulnud jä-rele aidata nõrgemaid.

Ma ei tahaks öelda, et selles suunas tööd ei tehtud või et selles suunas tööta-miseks kuskil oleks puudunud hea tahe. Kuid tegelikud olud (komplekteeri-miseks saadud inimmaterjali kvaliteet, lõp-matad majanduslikud tööd, tegelikkude' las-keõpetajate isikliku laskeoskuse madal ta-sapind, õppuste ja harjutuste ebaratsio-naalne korraldus jne.) ürgjõuliselt surusid selle töö tagajärjed nullile. Vähegi vastuvõetava laske-ette-valmistuse sai ikkagi ainult teatav prot-sent kohalolevatest. Ülejäänute suhtes oli kulutatud aeg, nähtud vaev ja väljalastud

padrunid andnud igapidi täiesti väärtusetu lõppresultaadi.

Ei olnud mingit mõtet ikkagi kangekaelselt tirida võistlus-rajale seda teadupärast nõr-gaksjäävate jõuku; ei olnud mõtet nende peale veel kord ku-lutada kohtunikkude aega ja raisata padruneid; ei olnud mõ-tet nende väljatoomiseks koor-mata kohtunikke raske ja piin-liku tööga kontrollimisel; hoo-pis lubamata oli võistlevatele üksustele võimaldada kasuta-da salajaseid hiiliseid nende teadupärast nõrkade „kõrvale-toimetamiseks“ ja väljaõppe tõelise pildi moonutamiseks. Paremini oli otsekohe anda väe-osadele kindlasti jõukohasena tunduv ülesanne ja vabastada võistluskohtunikud täiesti il-ma-aegsest tööst.

Nii tekkisid täiesti loomulikult, olude sunnil need „esindusmeeskonnad“, millele peale lugupeetud K. L. nii kuri on. Tegel-ikult ei olegi nad mingisugused „esindus-meeskonnad“. Selle nime all tunneme hari-likult 5—10, äärmistel juhtudel 20—30 meest suuri jõukusid. 150—175 meest mitteüksiku pataljoni kohta — see ei ole praegustes tingimustes su-gugi mitte „esindusmeeskond“. Ennem on küll kaebtusi kuulda olnud, et raske on nii-sugustki arvu täiesti korralikult ettevalmis-tatud mehi välja tuua. Nagu ülalpool nä-gime, leidubki nende „esindusmeeskonda-de“ sabades veel küllalt suur % üsna nõr-ga ettevalmistusega laskureid.

Nii ei oleks praegustes oludes õieti veel midagi katki, kui tõesti tubli las-kekooli saaksid ainult 50% kohalolijatest, nagu seda väidab K. L. „Kõigi alalolevate“ ühetaoline õpetamine, mida ülistab K. L., ei suutnud sedagi protsenti välja tuua ra-huldavalt ettevalmistatutena.

K. L. kirjeldus ei ole aga ka selles suhtes mitte päris täppis. Vähemalt ei saa teda õigeks lugeda kõigi võistelnud üksuste kohta.

Oli rida üksusi, kus võistlusmeeskon-nad lõplikult moodustati väeosa ülemate poolt õige veidi aega enne üleriiklisi võist-lusi korraldatud sisemiste võistluste tule-muste põhjal. Neist võistlustest võttis osa tublisti rohkem kui 50% alalolevatest. Kin-del on, et neile sisemistele valikuvõistlus-tele ei toodud mehi, keda terve suve jook-

sul „drillimisele poldud lastud“ ja kes kogu aeg ainult „mustatöölise“ osa olid etendanud. Ja sama kindel on, et üksikutes kompaniides enne sellele võistlusele ilmumist oma drillitud koosseisu hulgas veel ette võeti õige põhjalik sõelumine, mille tagajärjel ka sellest võistlusest veel ei pääsenud osa võtma kõik, kes aga mingisuguse ettevalmistuse osaliseks olid saanud. Küsimuses ei olnud ju mitte ainult meeskonna valik üleriiklisele võistlusele, vaid mängus olid ka väeosa poolt väljapandud korralikud ränd- ja muud auhinnad, milledest ometigi keegi päris sihilikult ei loobunud.

Nii võib K. L. poolt nimetatud 50% neil juhtudel kõhklematalt tõsta 75—80% peale. Ja rohkem ei nõuakama keev eeskiri mitte. K. L.-il ei tarvitseks olla „monarhistlisem kui kuningas ise“.

*

K. L.-ile ei meeldi, et võitlusmäärused üldiselt varem teada on. See viivat erilisele drillile ettenähtud programmi järel, sundivat drillima ainult ühte kitsast ala tervest laiast laskekursusest ja olevat seega kahjulik.

Tuletame meelde, et meil kuni 1927. aastani maksev oli kord, mille järel võistlusprogramm kellegile ette teada ei olnud. See kord tuli aga heita kolikambriks, nagu kõigi „alalolevate“ võistleminegi, ning selleks olid olemas oma kaaluvad põhjused.

Asi on selles, et aukohtadest ilmajäänute poolt mitmel korral levitati kuulujutte, nagu oleksid võitjatel võistlusprogrammid aegsasti teada olnud ja nagu oleks nende võit olnud tingitud ainult sellest teadmisest.

Niisuguste õhkkonda mürgitavate juttude levitamisele võidi lõpp teha ainult sellega, et programmid aegsasti teada anti kõigile võistlevatele üksustele.

Katki ei olnud sellega õieti midagi. Punktilaskmine on punktilaskmine, kas teda peetakse 25 sm või 100 sm läbimõõduga märgi pihta, kas märgil on 5, 10, 15 või 64 ringi, kas lastakse lamades käelt või püsti kaevikust. Tegelikult laskuri „üllatamine“ tundmata märklauaga, sellelt tegelikult laskurilt teatava uue laskeülesande iseseisva lahendamise väljapressimine jne. oli endise korra juures ainult paberline lootus, ainult määrusena fikseeritud vaga soov. Niipea kui märkide mudelid olid antud väeosa töökotta, olid nad ka kõigi oma mõõtude poolest tuntud võistlevatele üksustele. Ja siis ei sünnitanud enam mingisugust vaeva

nende tabamiseks vajalisi sihikuseadeid täpsalt välja arvestada ja laskjatele enne tulejoonele tulemist pähe tuupida. Nii seda ka igakord ja igalpool tehtigi.

Äärmiselt raske on laskmise hetkeni täiesti tundmataks jäävate tingimuste ette seada isegi ainult 100-mehelist meeskonda individuaalse lahingulise kiirlaskmise võistlusel. Äralasknud gruppidele, keda kohatakse platsile tulles, saadakse, kõigi ettevaatusabinõude peale vaatamata, teatavaid andmeid. Vilunud silm leiab platsile tulekul hõlpsasti üles ka märkide tõenäosed asukohad. Varjendist, kuhu ootajad „valve alla“ paigutatakse, saab vahest ikka kuidagi silma platsile heita. Ja siis võidakse juba õige pea näha, kuidas laskekohale hakatakse tulema valmis sihikuseadega, kuidas asend juba vahetult kohalemineku järel võetakse „märk Nr. 1“ pihta laskmise kohaselt jne. Kuidas saab siis laskmisel, mille jaoks märklaua valmistab ja üles seab väeosa ise, „üllatada“ mitmesajapealist laskurite kogu?

Kas on selles midagi kahjulikku, kui terve punktilaskmise programm võetakse läbi kindla süsteemi järel loodud märkidel ja kindlatel distantsidel?

Mitte vähematki. Ümberpöörduvalt, ainult sel teel on võimalik jälgida iga üksiku õpilase ja terve üksuse edusamme, hõlpsasti võrrelda üksikuid saavutusi ja üles otsida ebaõnnestumiste põhjusi. Kui „mitmekesiduse“ tagaajamiseks igapäev vahetatakse laudu ja hindamissüsteemi, siis suudab üksikuid tulemusi õieti võrrelda ja neist teatava väärtusega järeldusi teha vaid see, kes täiesti kodus on tõenäosusteoreetilisis arvestusis. Palju on meil niisuguseid laskeõpetajaid ja rivijuhte? Need arvestused on selle juures ikkagi „teooria“, usutav ja veenev ainult selle teooria põhjalikule tundjale, mitte aga käpuga katsutav tõsiasi rea laskurile enesele ja keskmisele tegelikule laskeõpetajale.

Praegu maksvas klassikatsete põhikavas on see „üllatamise“ printsiip läbi viidud. Tingimused on teoreetiliste arvestuste põhjal nii üles seatud, et nad üksikute erimärklaudade suhtes oleksid täiesti võrdsed. Kas usuvad seda laskurid ja laskeõpetajad? Kas ei kaebata iga vähem õnnestunud katse järel alati, et läbikukkumise ainsaks põhjuseks olnud liisu läbi kätte tulnud „raske“ märklaud?

Tundub, et sellesse ülevaadet segavasse üllatuste padrikusse tihti ainult puudulik ja pealiskaudne ettevalmistus, süsteemitu ja ebaratsionaalselt korraldatud töö peitu pugeda katsuvad, ja et tulevikus vist küll

loobuda tuleb sellest süsteemist punktilaskmise katsetel.

*

Kuidas on aga siis lugu selle pahega, et „drillitakse ainult ühte kitsast ala tervest laiast laskekursusest“?

Ülal näitasime juba, et punktilaskmine ei ole mingisugune eriline „kitsas ala laiast laskekursusest“, mida võidaks vastu seada mõnele teisele „kitsale alale“ samast kursusest. Punktilaskmise ja eelharjutuste drilli otstarveks on igasuguse lasketegevuse põhielementide (asend, püssihoidmine, sihtimisvahendite käsitlemine, sihtipanek ja päästmistehnika) võimalikult täiuslik äraõppimine, nende elementaartegevuste täitmise arendamine alati ühteviisi toimuvate refleksideni. Muidugi tuleb selle juures põhjalikult ära õppida ka igasuguste ilmastikumõjude arvestamine. Kui punktilaskmise kursusele vaadatakse kui tõsisele lahinglaskmise eelkoolile, siis õpitakse oma tegelikkude tabamispiltide najal tundma ka oma tabamisvõimeid mitmesuguste kujumärkide suhtes, oma relva iseäraldusi, relva prätssiooni peale mõjuvaid olusid, relva jooksu muutumist mitmesugustel põhjustel jne. Nii ei ole aga punktilaskmine enam üksik „kitsas ala“ laskmisest, vaid tervet laskekursust kandev luustik, mille vähemgi unustamine otsekohe viib mõttetule paugutamisele.

*

Kas meie praegustes väljaõppeoludes üldse on võimalik heade kiir- ning näpslaskurite massiline väljakujundamine ning neile tõsise praktika andmine ootamatult esinevate laskeülesannete iseseisvas lahendamises, sellele küsimusele vist küll keegi ei söanda ilma pikema kaalumisetä jaatavalt vastata. Isiklikult ei hellita mina selleks kuigi suuri lootusi. Kui aga kahtlane on, kas suuri hulkasid tõesti häid lahinglaskureid võistlusrajale tuua saab, siis ei ole ka mingit mõtet massilise võistluse (eelvõistluse) teemadeks võtta puhtakuulist lahinglaskmist. Võistleme parem sel alal, mis meie korralikult omandada võime ja mis meie ka korralikult omandama peame.

Kuid olgu sellega lugu veel kuidas tahes — puhtalt väljapeetud, kunstlikult loodud täitmisetingimustest ka kunstlikkudest hindamiselementidest täiesti vaba lahingharjutus ei kõlba üldse teemaks individuaalvõistlusele, millest osa võtavad suured massid.

Ülal tähendasime juba, et suure osavõtjate arvu juures võimata on kõiki osavõtjaid seada tõesti ootamata, laskmishetkeni tundmataks jääva ülesande ette. Sellepärast ei saaks kõik võistlejad võistelda ühesugustes tingimustes, mis ometigi on korraliku võistluse tähtsamaks eelduseks.

Siis aga oleks ka äärmiselt raske õiglaselt teha vahet üksikute individuaalavutuste vahel.

Punktilaskmisel on see vahetegemine isegi pineva konkurentsi juures ikka veel võimalik. 1930. a. võistlusel oli parima reamehe silmadesumma 15 lasu pealt 113, sajandal kohal seisva laskuri tulemus oli veel 93 silma. Konkurents oli väga pinev, 10—11 mehel olid mõnikord silmadesummad võrdsed. Alati aga võis veel paremuse anda raskemas asendis löödud silmade järel. Kui see ei oleks aidanud, oleks võidud alati õiglane otsus teha musta tabatud kuulide arvu, 10-nete arvu järel jne. Kui aga loobume igasugusest kunstlikust hindamisviisist ja loeme kõik tabamused üheväärtuslikkudeks, siis jäävad vahetegemise võimalused hoopis väikesteks. Tõenäosusarvestus näitab, et 113 silma mehel lootusi on 300 m peal kolmandikkujusse saata 95,6% tabamusi, 93 silma mehel aga 78,3%. 20-lasulise seeria juures oleks seega olnud esimese ja sajanda mehe vahel vahet tegemas ainult 3—4 tabamust! Ometigi aga on viimase laskuri 50%-lise hajumissüdamiku raadius tervelt 1½ korda suurem esimese omast.

Lõpuks olgu alla kriipsutatud järgmine asjaolu, mida harilikult ei panda tähele pealiskaudsel arvustamisel ning otsustamisel.

Mida ideaalsemalt on korraldatud lahingharjutus, mida põhjalikumalt ta täitmisetingimustest on välja roogitud kõik see, mida lahingus ei saa teostada, seda enam on selle harjutuse tulemused loteriitulemused, seda vähem on see harjutus kõlbulik selleks, et esile tuua ja mõõta selle või teise laskuri tõelist laskeosavust.

Niisugusel laskmisel puuduvad loomulikult proovilasud.

Väga vähe on aga õhukeseseinaliste ja peaaegu otsani puuosadega ümbritsetud vintraudadega sõjaväepüsside hulgas niisuguseid, millede jooks püsiks alati muutumatu; täiesti muutumataks ei jää ka laskuri enese töö relva hoidmisel ja päästmisel, isegi meisterlaskuril on ta teataval määral muutlik; laskurit kes alati otsekohe „silma ja nina järel“ täpsalt ette ütleks, kui suur on antud hetkel ilmastikumõju

lasule, tuleks vist terves ilmas õige kava otsida; distantshindamise võib ka üldiselt lugeda väga heaks, kui viga püsib 10 distantsprotsendi piirides.

Laskuri enese oskused, relva ja laske-moona eest hoolitsemine jne. võivad neist vigadeallikatest päritolevad üksikud vead küll suruda teatavatesse piiridesse, neid üldiselt ja täiesti ära kaotada ei suudeta aga kunagi. Kui suurteks nii tõmmatud piirides tegelikult jäävad üksikutest vigade-allikatest päritolevad vead, kuidas nad omavahel kombineeruvad lõplikuks koguveaks, selle üle otsustab ainult „juhuste m ä n g“. Kord võivad õnnelikkude asjaolude ühtesattumisel üksikud vead vastastikku anulleeruda, teinekord jälle võivad nad summeeruda koguveaks, mis üldse võimataks teeb märgi tabamise.

Kui laskmas on väga suur hulk oskuste poolest umbes ühel ja samal tuntud tasapinnal seisvaid laskureid, kui nende relvade ja laske-moona omadused samuti on enam-vähem ühtlased ja tuntud, siis võime tõenäosusarvestuste abil õige kindlalt ette öelda, milliseks võib kujuneda selle kollektiivlaskmise tulemuste **kogupilt**. Milliseks aga kujuneb just selle ja selle üksiku laskuri koguviga proovilaskudeta laskmisel, selle kohta ei või meie mitte midagi kindlat öelda. Võime ainult öelda, et olemas on õige tibatillukene tõenäosus selleks, et just kõige paremal laskuril üksikud elementaarvead üksteist vastastikku kustutaksid ja just halvemal laskuril nad summeeruksid.

Kes palju on tegelenud täpsuslaskmise alal, teab väga hästi, kui uskumata suured võivad olla heaks tabamiseks vajaliku sihi-kuseade varieerumised ühe ja sellesama päeva, isegi ühe ja sellesama laskmise jooksul.

Nii ei ole siis midagi imelikku selles, kui väga hea punktilaskur proovilaskudeta lahinglaskmisel saab ainult keskpärase tulemuse. Süüdi selles ei pruugi sugugi olla „ühekülgne treening“. Laskur võib olla ka väga hea näps- ja kiirlaskur, kaugusehindamises, ilmastiku mõjude arvestamises jne. võib ta olla igapidi tubli, ja siiski võib ta mööda lasta.

Soomes ohvitseridevõistlusel andis Rootsi kapten Kugelberg lisapalana hämmastava näite meisterlikust kiirlaskmisest. 52,3 sekundi jooksul kihutas see laskekunstnik 21 kuuli 150 m peal asuvasse väikesesse rinnakujusse, misjuures suur enamik tabamustest asus 10-sm läbimöö-

duga punases „näolapis“. Olgugi, et märk ammu tuntud, distantst täpsalt mõõdetud ja vaevalt veerand tundi tagasi just samal distantstil sama kaju pihta võistluslaskmine läbi oli tehtud, nõudis kapten Kugelberg endale enne demonstratsiooni algamist ikkagi — kaks proovilasku...

Üks meie ohvitseridest, kes kodus kiirlaskmisel 150 m peale alati oli saavutanud väga häid tulemusi, kes Soomes võistlusele tuli mitmel ja mitmel korral läbi-proovitud püssiga, ei saanud kiirlaskmise võistlusel proovilaskudega (neid oli lubatud tervelt viis tükki) miskipärast oma tabamispunkti kätte. Oli siin süüdi valgustus, püssi jooksu järsk muutumine või midagi muud, on teadmata. Igatahes läksid proovilasud peale ühe mööda. Võistluslaskmise tulemuseks oli muidugi peaaegu täielik null. Pärast märki lähemalt järele uurides selgus, et kõik märgist möödaläinud kuulid olid jooksnud vaevalt viis sentimeetrit kujuservast madalamale, kujuhoidva kepi sisse. Sama saatuse osalisteks langesid mitu meest Taani meeskonnast.

Kuid lahingus ei ole ju ka näidatud proovilaske.

See on tõsi. Kuid lahingus ei piira ka keegi laskmiseaega ja laskudearvu, keegi ei takista oma püssi jooksu välja proovimast mõne eseme pihta, mille juures rikshetid oleksid selgesti nähtavad jne. Võistlusel on aeg täpsalt piiratud, märgid võivad olla nii üles seatud, et ühtegi kuulilangemist ei näe, või nende nägemisel tabamise üle midagi otsustada ei saa (kõrgele keppide otsa pandud kujud). Lahingus võib ikkagi vahest näha, kas elav märk pihta sai või mitte; puulaud ei reageeri pihtasaamisele kuidagi moodi. Kukkuvad kujud on aga võistluseks hoopis kõlbmatud, nad võivad vahest langeda lihtsalt tuulest, vahest aga püsti jääda ka kümne tabamuse järel. Pihtasaamisel täiesti purunevad savikujud oleksid veel vastuvõtavamad — kui palju aga lähaksid need maksma! Ja peetagu meeles, et igal „kuulsal sniperil“ ikka kõrval oli vaatleja 40-kordse suurendusega pikksilmaga.

Sellepärast on proovilaskudeta lahinglaskmine mõõtmata distantsidele üksiklaskurile ikka ja alati puhas loterii. Kõlbulik on niisugune laskmine ainult suuremate kollektiivvõistluste ainena, kui vaja on kindlaks määrata tervete suuremate üksuste võimete tasapinda, nende üksuste relvastuse ja laske-moona üldiseid omadusi jne. Indivi-

dua alvõistluseks aga on niisugune laskmine vähe sobiv.

Sellepärast ei ole ka meie võistlused „lahingsisulises kiirlaskmises“ viimastel aastatel enam olnud puhtakujulised lahinglaskmised. Distantiipiirid, kus need või teised märgid asuvad, on ette teada antud, teada on olnud ka laskmise üldine iseloom („minutilaskmine“). Ja vast ehk on tähelepanelik vaatleja märganud, et väärtuslikumad auhinnad alati on välja antud punktilaskmise eest, „lahingloteriiga“ aga jagatud on juba väiksemaid autasusid...

VII.

Mis on aga seni olnud meie üleriiklikud võistlused, kas individuaal- või kollektiivvõistlused? Mis on tähtsam, kas individuaalse või kollektiivse üksustevahelise momendi rõhutamine kaitsevæe võistlustel? Ning missuguse tagamõttega oleme senini andnud rändauhinde kõrgema tasapinnaga üksustele?

K. L. näeb meie võistluste korralduses ainult õpetava ja juhtiva kaadri teenistulise „rittaseadmise“ momenti:

„Esimestele kohtadele tulijate päralt on au ja kiitus — auhinnad, kõikide vanemate juhtide tähelepanu, viimased — nagu ikka viimased igal ajal. Niisuguses olukorras — kes laskeala õpetajatest, väeosadest jne. tahaks jääda tahaplaanile! Sel viisil arenebki eba terve võistlus üksuste ja väeosade vahel.“

Olgu kõige pealt tähendatud, et **veel kedagi ei ole teenistuslikult ritta seatud üksiku laskeharjutuse tulemuste põhjal, olgu see üksik laskeharjutus ka üleriiklik võistlus.**

Kui antakse välja auhindu, siis tuleb ometigi ikka kuskil näidata ja kõigile võistlusest osavõtjatele teatavaks teha, kellele ja mis eest see või teine auhind on välja antud. Arvetelt kustutada ja arvetele kanda tulevad need auhinnad ka ühel või teisel viisil. Kus seda siis üleriiklikkude võistluste suhtes teha tuleks, kui mitte kaitseministri käsukirjas?

Kui keegi selles tahab näha teenistuslikku rittaseadmist, kui võistluste eel mõnelt poolt isegi liikuma pannakse kuulused, et seal ja seal olevat lubatud kõrgendusi auastmetes ja muid hüvesid, kui aga naabriüksus „õlgadele surutakse“ jne., siis pole võistluste süsteemil ja väljajagatavatel auhindadel sellega vähematki tegemist.

Otsust väeosa kaadri tööviimete kohta ei tehta üksiku võistluse tulemuste järel. See otsus kujuneb välja väga pal-

jude katsete, väga paljude muljete, nähete jne. kokkuvõttena. Kui see otsus mõnel juhul peaks ühte langema sappajäämisega laskevõistlustel, siis ei ole selles ometigi süüdi võistluste süsteem...

Kas on üldse mõtet üksuste alalisi kaadreid, kui teatavaid kollektiive, ritta seada teatava aine õpetamise alal tehtud töö järel?

Vaevalt küll. Sõjas ei küsi antud üksuse kaadrilt keegi, kas nad head pedagogid on; küsimusesse tuleb ainult, kuidas see kaader suudab viia tulle ja juhtida oma alluvaid.

Peale selle ei või kunagi nõuda, et üksiku kitsa, puht oskusliku eriala õpetamisel ühevõrra tööle oleks rakendatud terve kaader. Oskust võib õpetada ainult see, kes ise oskab. „Õpetaja“, kes ise pooled kuulid normaalmärgist mööda laseb, tuleks laskeõppusest suurtükilasu kaugusel hoida. Ja tihti on mõnes üksuses üksainus tubli asjatundja antud oskusliku eriala väljaõppe tulemusi suutnud rohkem mõjutada, kui terve muu kaadri kobavad jõupingutused seda suutsid teha enne selle asjatundja tööle hakkamist. On muidugi väga soovitatav, et kaadri hulgas neid asjatundjaid oleks võimalikult palju. Sellepärast on meie üleriiklikkude laskevõistluste korraldajad ka jaganud rohkesti väärtuslikke auhindu kaadri laskurite isikliku laskeosavuse eest. Sama isikliku laskeosavuse tasapinna eest on ka rändauhindu antud üksuste alalistele kaadritele. Terve kaadri pedagoogilisi võimeid ei ole selle juures kunagi kaalutud.

Realaskur peab võima oma oskust näidata sõjas. Kui ta seda ei suuda, siis on vaev, mis tema väljaõpetamisel on nähtud laskealal, asjata raisatud. Sõda ei ole aga igapäev ja palju aastaid võib mööda minna, enne kui tänasel üleriiklikkude võistluste meistril juhust tuleb oma võimeid proovida tõsisel „meeste mängus“. Võib olla ei tulegi seda juhust, valmis peab selleks aga alati olema.

Kas on mingisugust lootust selleks, et väeteenistuses õpitud oskused samasugustena püsima jäävad pikki aastaid, kui neid harjutustega pidevalt ei hoita alal ja ei täiendata?

Rubinstein oli kord oma klaverimängu kohta öelnud: „Kui mina üks päev ei ole harjutanud, märkan ma seda ise; kui ma kaks päeva olen olnud harjutamata, märkavad seda minu asjatundjad sõbrad; kui mina kolm päeva järgemööda ei ole harjutanud, siis märkab seda terve publik.“

Laskeosavusega on lugu analoogiline.

Kui piirduda ainult sellega, mis laskeosavuse alal suudab anda sunduslik teenistus, siis ei saa meie väljavaated „tappe-tule“ suhtes olla kuigi suured.

Küsitav on, kas meie oma lühikese teenistusaja jooksul üldse suudame anda põhjalikku ettevalmistust niisugustel aladel, nagu kiir- ja näpplaskmine.

Oskuste alalhoidmine ja täiendamine peavad tingimata jätkuma ka peale sunduslikust väeteenistusest lahkumise.

Seda tegema ei saa aga sundida.

Et seda tehtaks, peab laskekunsti vastu teenistuse ajal olema äratatud eriline huvi ja armastus (ameeriklane ütleb isegi „entusiasmi“).

Parimaks abinõuks selleks on tugeva sportlase joone läbiviimine tervest laskeõpetusest, võistlusvaimu ja võidutahte kasvatamine. See ei ole antud juhul mitte paljas pedagoogiline võte. Laskurliidus, kaitseliidus jne. veavad laskureid laskerajale peajasjalikult just võistlused, klassitiitlid, eraldusmärgid jne. Kel puudub võistlusvaim, kel pole tahtet olla teisest parem, see ei hakka väljaspool teenistust palju jandama märkilaskmisega. Kaitseväge oma huvides on seega seda võistlusvaimu oma kasvandikkude hulgas levitada ja õhutada nii palju, kui seda aga iganes suudetakse.

Individuaalse võidutahte äratamine (mitte paljas „ergutamine“) on seega loomulikult kõige tähtsamaks eesmärgiks kaitseväge laskevõistlustel. Sellega on nad kõigepealt individuaalvõistlused.

Sõdur ei sõdi lahinguväljal mitte ükski. Seal töötab koos ikka mingisugune „meeskond“. Iga lahingumees teab, mis see tähendab, kui niisugusel meeskonnal on välja kujunenud oma uhkus, kindel usk oma võitmatusesse ja oma sellekohased traditsioonid. Ka seda vaimu ei saa kaitseväge oma rahuaegsetel võistlustel jätta istutamata ajateenijate südamesse. Loomulik on siis ka hindamise alla võtta meeskondade kollektiivsaavutused.

Sel hindamisel peab jällegi olema oma mõju laskeharrastuse jätkamisele väljaspool teenistust. Muidu ei oleks tal üldse mingit mõtet.

Selleks aga peavad auhinnad, mis antakse tervete üksuste kogusaavutuste eest, alati olema ja jääma neid võitnud meeskondade auks ja uhkuseks, mitte aga muutuma mõne üksiku rivijuhhi väiklase tee-

nistuslase auahnuse rahuldusvahendiks. Auhinna pidulik vastuvõtt terve võistlusest osavõtnud meeskonna (mitte terve üksuse) ees, auhinna ja seda võitnud meeskonna nimestiku väljapanek üksuse ruumides, järgnevate kutsete õhutamise auhinna kaitsmisele jne. — need on üksikud näited sellest, kuidas ülalmainitud nõuet võidakse täita.

*

Kui meie võistluste ja eraldusmärkide andmise süsteem seni miskis suhtes on olnud vigane, siis kõigepealt selles, et meie oma piiratud ressursside juures ei ole suutnud küllalt alla kriipsutada, väljajagatavate märkide ja auhindade näol küllalt kätuga katsutavaks teha seda võistlushuvi äratamist joont ajateenijate klassidele. Mis on võidud, seda on siiski tehtud.

Kui omale kindlasti jalad alla saab Eesti Laskurliit, on väljavaated selles suhtes paremad. Klassikatsete toimetamine laskurliidu määruste järele, võimaldamine katseid sooritanud ajateenijatele muretseda ja kanda liidu klassimärke, tasuta klassimärkide väljajagamine parematele laskuritele, kaitseväes liidukatseid sooritanud ajateenijate nimekirjade ja aadresside üleandmine liidu juhatusele, rohkem individuaal-auhindu jne. võivad palju ära teha selleks, et kaitseväes omandatud oskused ei unneks, vaid et nende alalhoidmise ja edasiarendamise kallal ka väljaspool teenistust edasi töötataks.

Kuid sel juhtumisel juba hoopis ei sobiks see „kodune“ katsete ja võistluste korraldamise viis, mida propageerib K. L. See viis oli meil laskurite liigituse suhtes maksev mõni aasta tagasi. Siis aga selgus, et aruannetes varsti kõik laskurid seisis I ja iseäralises liigis, kuna tegelikkudel laskmistel suurtele „väravatele“ pihta ei tahtud saada. See oli muidugi väga hea oma teenistusliste kolgahuvide rahuldamiseks, kaitseväge väljaõppele oli see aga üpris kahjulik. Koostöös nende organisatsioonidega, mis tahavad jätkata ja süvendada laskeharrastust väljaspool teenistust, tuleb aga igasugune väiklane teenistuslik auahnus täiesti maha mätta.

Ka ei saaks siin kuidagi tarvitusele võtta sääraseid katse- ja võistlusprogramme, mis üksiku laskuri võimete hindamise riputavad puhta juhuse varna. See oleks asja vastu individuaalse huvi surmamine, mitte aga selle äratamine.

*

Just igas küsimuses, mida seni oleme

käsitlenud, on K. L. ja teiste arvustajate pilkude eest väikeste teenistusliikude huvide ja mugavuste võsa täiesti ära varjanud tõsiolude, asja sisu ja tuleviku välja-vaadete metsa.

Loodame, et tulevikus „maa hääl“ meie õppeprogrammide revideerimisest osa võtab asjatundlikumalt, tegelikkude oludega

ja vahekordadega rohkem tutvunenult, vähem oma toanurgakese seisukohalt.

Seniks aga soovitaksime ülalkäsitletud küsimuste lahendamisele mõttekohaselt soveldada inglise laskekooli põhinõuet:

„Laskeasend tuleb individuaalselt ko-handada laskuri kehaehituse iseäraldus-tele, mitte aga laskuri kohmakusele.“

(Lõpp.)

Kui siiski võsa varjab metsa.

K. L. vastus oponendile O. Sternbeck'ile.

„Sõduris“ nr. 7/8 s. a. avaldasin mõt-teid pealkirja all „Laskeküsimusest kait-seväes“ praegu maksva laskesüsteemi ja selle õpetamise kohta meie jalaväes. Sel-les kirjutises avaldasin isiklikke arvamusi meil maksva laskeküsimuse kohta ning tegin ettepanekuid, et küsimust avalikult igakülgselt läbi kaaluda. On ju enne minu kirjutist korduvalt sama küsimuse kohta võetud sõna ja soovitatud ette võtta mõ-ningaid muudatusi maksvas laskesüsteem-is. Oma artiklis tegin vaid konkreet-semaid ettepanekuid küsimuse lahendamiseks, kui seda oli tehtud seni. Ettepane-kud olid esitatud mitte mingisuguseks kü-simuse läbisurumiseks, vaid pigemini sel-leks, et avalikus korras küsimus läbi haru-tada ja siis võtta lõpulik seisukoht.

Umbes kaks kuud hiljem, s. o. „Sõdu-ris“ nr. 15/16, rõõmustaval viisil minu artikli puhul võtab sõna lugupeetud O. Sternbeck, oponeerides ägedasti minu mõtetele ning tehes selle „maatasa“. Ar-van endal siiski olevat õiguse veel kord tagasi tulla küsimuse juurde ja vastata oponendile, et kaaluda tema vastuväiteid ja tarbekorral veel selgitada enda väiteid. Küsimused võtan kaalumisele samas jär-jekorras, nagu nad on üles tõstetud minu oponendilt.

Lugupeetud O. Sternbeck avaldab kõi-gepealt headmeelt, et ta „Sõduri“ veergu-delt kuuleb meie rivijuhtide ja tegelikkude laskeõpetajate „häält“. Kuid edasi pais-tab see temale olevat tume „maa hääl“, mis ei suutvat anda „kaaluvaid põhjendu-si“ ega „asjasse süvenemist“, vaid piirdu-vat „pealiskaudsusega“ ja „degenereeru-nud erioludega“. See kõik on öeldud mui-dugi selleks, et seda reljeefsemalt pääseks

mõjule autori enda „põhjalikkus“, objek-tiivsus jne.

Kuidas on kõige sellega lugu tege-likult? Kõigepealt oponendile ei näi meel-divat see asjaolu, et ma oma ettepanekuid ei ole esitanud ametlikus korras, s. o. L. E. § 184—187 ette nähtud väeosa laskekomi-tee kaudu, vaid küsimusega esinesin meie kaitseväe häälekandjas avalikus korras. Seega on minu esimene süü selles, et ma enda ettepanekuid ei annud kaaluda kom-itsiooni, kus oleks küsimust harutatud, resolutsioon vastu võetud hääletamisega ja akt esitatud inspektuuri kaalumiseks ja seisukoha võtmiseks.

Kui ma enne veel kuidagi võisin ka-helda minu poolt valitud tee otstarbekoha-suses, siis praegu on mul küsimus täiesti selge, ja ma leian, et valitud tee oli õige. O. Sternbecki enda kirjutisest selgub, et ülaltsiteeritud L. E. paragrahve pole ka peaaegu keegi enne pooldanud; tervelt kaheksa aasta jooksul on sellel teel kaks-kolm paberit kohalikkudelt laskekomitee-delt informatsioonina inspektuuri saade-tud, ja see on kõik. Nendegi informatsio-n-teadete väärtus ei näi olevat suur, nagu selgub O. S. kirjutisest. Mis puu-tub minusse, siis ma lihtsalt ei tahtnud puht-subjektiivsete küsimustega tülitada niisugust tähtsat asutist, nagu seda on väeosa laskekomitee. Pealegi lugesin ots-tarbekohasemaks küsimuse üles tõsta avalikult diskussioonikorras, mille tule-musena keskasutised oleks võinud teha vastavad järeldused. Selle tee lugesin olevat otstarbekohasema, sest küsimuse otsustamine kahtlemata läheb kiiremini.

Mis puutub väeosa laskekomiteesse endasse, siis olen sellesse asutisse suhtu-nud alati eitavalt. O. Sternbecki avalda-

tud andmetel paistab nüüd ka laskekomiteede pooldajatel arvatavasti selge olevat, et see asutus väeosas on täiesti üleliigne. Kui omal ajal põeti seda „komisjonide haigust“, siis viimasel ajal kogemuste põhjal neid on hakatud vähendada, sest on veendunud nende otstarbetuses. Kui mõnel pool neile siiski veel suuri lootusi pannakse, siis seda täiesti asjatult.

II.

Selleks, et lugejale teha selgeks, kui rumalasti on pandud laskeasjanduse õpetamine väeosas, kus 50—60% üldisest õppeajast oli pühendatud laskeasjandusele, teeb minu oponent pilkki matemaatilisi arvestusi. Kõik tema arvestused on rajatud mingisugustele allikatele, mis pidavat olema välismaa asjatundjate omad. Peale selle on toodud markantseid näiteid meie oludest ja peaasjalikult sellest, kuidas üks või teine asi oponentidele on paistnud väärana meeste õpetamisel. Ühe sõnaga, selleks et minule vastu vaielda, minu oponent loeb üles kõik võimalikud vead, mis võivad ette tulla laskeõpetamisel ning selle järele jõuab otsusele, et mitte laskesüsteem ei ole halb, vaid õpetajad ei kõlba kuhugi. Niiviisi vaielda ei ole raske. Kuid arvatavasti raskeks osutub tõestada, et kõik võimalikud vead neil õppustel on esinenud korraga. Muidugi ei taha ma tõendada tulla, nagu poleks vigu üldse olnudki. Ei. On selge, et vigu ja puudusi on olnud ka siin. Kuid olen täiesti veendunud, et neid puudusi tuleb ette alati seal, kus midagi tehakse.

Pilka ja keeruka matemaatilise arvestamise järele minu oponent jõuab otsusele, et kolme kuu jooksul tervelt 50 õppetundi ehk kolmandik laskeajast „on kulutatud mingisuguste eaproduktiivsete toimingute peale“, see on asjatult raisatud. Kuigi matemaatilised valemid andsid 50 tundi „puudu jääki“, siis ilma valemeid kasutamata mõni rida edasi leitakse puudu olevat tervelt pool aega, mis „peab olema kulutatud hoopis kuskile mujale“.

Ei ole raske tõendada, et lugupeetud O. Sternbecki andmed on puhas teooria, millel puudub vähemgi eluline väärtus. Siin peitubki kurbloomus. O. S. arvestab, et 165 padruni väljalaskmiseks kulub iga lasu näitamise maksimum 6 tundi laskmist igale sõdurile. Kui arvestada ainult lasu momenti ennast ja näitamise momenti, siis on 6 tundi selleks

liig pikk aeg. Kui aga arvestada laskmise seotud toimingute kompleksi, siis on see aeg kindlasti liig lühikene. Minu kogemuste kohaselt 165 lasu laskmiseks kolmest asendist kulub aega vähemalt kolm korda rohkem. Võtan keskmiselt 15 tundi, s. o. umbes viis minutit lasu peale.

Teoreetiliselt paistab see arv tõesti kohutavana, kuid praktikas pole siin midagi ebaloomulikku. Praeguste nõuete kohaselt arvestan ma laskmist järgmiselt. Enne kui alustan laskmist, näitan mehele kätte märgi, mille pihta ta laseb, kontrollin sihtpunkti ja sihiku seadmist, seletan talle laskmise otstarbe ja sisu (L. E. muudat. § 87). On tegemist umbkeelsetega (ja neid leidub ikka), pean neile sedasama kordama võõrkeeles. Edasi, minu õpilane õppelaskmisel sihhib ja laseb piiramata aja jooksul, selles mõttes ta on täiesti vaba ja tegutseb oma äranägemisel. Kui ta hakkab liiga kiirustama, rahustan teda, et ta ei tarvitseks närvitseta ja lasketagajärgi riikkuda. On ta paugu lasknud, ütleb ta arvatava tabamuse, mis registreeritakse laskekaustikusse. Nüüd minu korraldusel kaob märk varjendisse, kust öeldakse tabamus ja märgitakse kuuliauk. Varjendist öeldud tabamus registreeritakse laskekaustikus ja sõduri isiklikus laskeraamatus, viimases peale selle nummerdatakse iga lask. Sõdur ise märgib tabamuse tema kõrval tulejoonel asuval vähendatud märklauale ja võrdleb seda oma sihtpunkti asukohaga. Et ma laskurit kogu aeg panin hoolega tähele, siis ma märkasin ka vigu, milliseid ta teeb ja mida tuleb tema juurest hiljemal viimistlemisel ära harjutada. Märgitud vead kirjutan sõduri isiklikku laskeraamatusse. Laseb mees korralikult oma seeria ära. Teen talle selgeks tegelikud järeldused (L. E. muudat. § 87, 85, 94).

Laskmisel selgus, et vähemalt pooled ei suuda määratud laskeharjutust täita. Nendega katkestan kohe laskmise, kui selguvad nõrgad tagajärjed. Kui püssi ülevaatuses ja lasketagajärgedest selgub, et laskur on halb, siis märgin tema isiklikku laskeraamatusse tehtud vead ja saadan ta instruktori juurde vigade võõrutamisele ja „asendite viimistlemisele“. Tekivad kahtlused püssi korrasoleku kohta, võtan püssi ja lasen prooviks ise mõned lasud (L. E. § 98). Samuti jääb laskmine pooleli laskuriga, kes ära väsis tulejoonel (L. E. § 84 muudat.). Kõigi nende tegelastega pean järgmisel korral jälle uuesti sama laskmist otsast peale

alustama. Aeg aga läheb ja sellega ühes suureneb padruninormi väljalaskmiseks tarvisminev ajanorm. Laskmise lõpul võrdlen kuuliauke laskekaustikusse kantud andmetega (L. E. § 94). Seega peale paugu väljalaskmise ja näitamise, maksimate nõuete kohaselt, toimub veel terve rida tegevusi, mis kõik nõuavad aega.

Nagu ütlesin eespool, näitena toodud padruninormi laseb sõdur välja kolme põhiasendi nõude kohaselt. Siinjuures on huvitav tähele panna imelikku nähtust ja nimelt, et sõdur sama laskemoona normi paremate tagajärgedega laseks välja lamades käelt või toetatud püssiga, sest need asjad ta õpib ära kiiremini ja vähe- ma energiakuluga. Seejuures sama laskemoona hulk välja lasta ainult püsti asendist, nõuab sõdurilt veel kaks korda enam aega, kuna lasketagajärjed seejuures on hoopis halvemad, sest iga teise lasu ta kindlasti laseb märgist mööda.

Peale loetletud askelduste tulejoonel, tuleb laskuril teha veel tulejoone taga ja instruktori juures küllalt tööd, mis nõuab aina aega ja veel kord aega.

Arendame edasi O. Sternbecki näidet. Oletame nüüd, et mul on jagu — 10 meest, (mis ei olegi nii suur haruldus, nagu seda arvab minu oponent) ja sellest korraga tulejoonel lasevad 2 meest, siis saame laskmise peale miinimum $15 \times 5 = 75$ tundi. Oponendil oli see arv 30, seega tunduv vahe.

Nüüd edasi. Mis puutub meeste dril-lisse, s. o. nende ettevalmistamisse punktilaskmiseks, siis oponendi poolt ettetoodud ajast mul kindlasti ei jätku. Olen proovinud, et poolest tunnist päevas on vähe selleks, kui soovin, et mehed laseksid vähegi korralikult kolmest asendist. Minu õpilased on kõik korralikult noorte-kursuse lõpetanud ja seisavad kõik peale mõne üksiku III klassi laskurite nimestikus (olguigi, et mõni naljahammas neist seletab, et ega tema ise klassikatset ei spooritanud, vaid naaber kõrvalt pandud laskma; et niisugune „tuletoetuse andmine“ oli võimalik, selles kahtlen). Asendeid on neil täpsalt niisama palju kui neid endid, ühe sõnaga — igal oma kaasatoodud asend. Peale selle ärgem unustagem, et paljud neist on lasknud kaadripataljonis ühesüsteemilise püssiga, siin võtab ta kätte hoopis uue tüübi. Kui nüüd ette tulevad niisugused asjad, siis ei saa siin süüdistada ainuüksi noorte õpetajaid, vaid viga peitub kahtlematult

ka süsteemis, mis sunnib asju nii arendama, et nad kujunevad halvasti üld-susele. Kas kaadripataljonil oligi võima-lus, vaatamata kõigile püüetele, käesole-val talvel noortega läbi võtta seda kava, mis on ametlikult esitatud? Kindlasti ei olnud. Kava ei ole ka niisugune, mida saab kärpida tagantpoolt, seepärast kärbiti seal laskekava otstarbekohasuse põhimõttel. Ja päris õieti. Kui seda kava nüüd samal põhimõttel kärpida rügementides, s. o. ära jätta sporditsemine laskealal, siis meestest saab varsti tublid lahingulaskurid. Kui nendest samadest meestest tahan välja koolitada kolme-asendi keskmisi laskureid, siis kulub minu selleks päevas vähemalt kaks tundi. Poole tun-niga, nagu arvab minu oponent, ei suuda ma siin midagi ära teha, sest minu mehed ei ole iialgi kuulunud ühtegi vabatahtli-kusse laskurühingusse ja seepärast see ala neid ei huvita. Kui nad siiski drilli-vad, siis seepärast, et nad on kohustatud seda tegema. Lõpuks, minu laskurite relvad ei ole ka väga stabiilsed. Vaata-mata sellele, et nad kõik korralikult täi-davad nende peale pandud kohustused oma relva hooldamise alal, tuleb siiski ette rikked. Rikete kõrvaldamine nõuab tööd relvureilt, samuti raiskab ta kallist laskuri aega. Suurimaks vaenlaseks rel-vade hoolekandele osutuvad igasugused lahingõppused. Vabatahtlik laskesportlane neid puudusi ei tarvitse tunda.

Samal ajal, kui minu oponent arvestas välismaa kogemuste kohaselt drilli peale 36 tundi, kasvab mul see arv meie reaal-oludes õige tunduvalt, s. o. 144 õppetundi. Seega kõike kokku saaksin kolme kuu jooksul umbes 220 tundi, oponendi 75—100 tunni asemel.

Olen täiesti nõus oponediga, kui ta laskmist võrdleb viiulimänguga. Nii üks kui teine nõuavad alalist, järjekindlat ja püsivat harjutamist, oma tehnikka kõige-külget viimistlemist. Vähegi korralik viiuldaja ei saa piirduda päevas ei poole-ega ka ühetunnilise harjutamisega, vaid selleks kulub temale tunduvalt rohkem aega. Seejuures viiulimängija on ikkagi isik, keda mäng huvitab, kellel on andi ja eeldusi saada heaks mängi-jaks. Minu laskur, seevastu, on keskmine kodanik, kes täidab laskeharjutusi ja drillivõtteid mitte „kunsti“ enese pärast, vaid küll enamasti selleks, et ta on kohus-tatud seda tegema. Neil kahel asja-olul on määratu suur vahe,

millest lugupeetud O. Sternbeck oma arutis läheb kahjuks mööda.

Kui O. S. oma tähelepanekutest toob näite ühest lasketublist allohvitserist, kes „40 minuti jooksul tervele rühmale korraga kõik teatava asendi põhialused selgeks tegi“ ja „vastuvaidlematult lõplikult kätte õpetas“, siis minu arusaamise järgi ei ole siin mingit erakorralist saavutist. Et isik, kes ükskõik mis ala õppima hakates, omandab esimeste õppetundidega protsentuaalselt kõige suuremad tagajärjed, see on selge toodud näitetagi. Raskused tekivad alles seal, kus seda ala hakatakse põhjalikult õppima. Kõige vähem tuleb juurde just viimaste tundidega. Samuti ei nõua sugugi vähe hoolt ja vaeva kord juba omandatud teadmiste ja oskuste meelespidamine. Pealegi, millised olid need objektiiivsed tunnused, mille järele O. S. otsustas pärast esimest tundi, et omandatud oskused on kätte õpetatud „vastuvaidlematult lõplikult“. Arvan, et need tunnused puudusid ning meil on tegemist vaid järjekordse teoreetilise näitega, nagu neid palju on O. S. artiklis. Analooiliselt eelmisele näitele võin siis ka niimoodi ütelda: minul on rivitublisid allohvitseri, kes Ü. Ö. 4 järgi üksikmehe riviõppimise iga teema võivad meestele kätte õpetada ühe tunni jooksul. Et neid teemasid on kokku 7, siis kulub kogu kursuse läbivõtmiseks ainult 7 tundi. Aga häda selles seisabki, et see ei ole nii, vaid isegi lihtsat pööret, seisangut jne. tuleb sõdurile õpetada kogu teenistuse aja kestel ja siiski ei ole ta vast küllalt „viimistletud“ seevõrra, nagu ta peaks olema. Seega õpetamise raskuspunkt ei seisaks veel kaugeleki põhimõtete kätteõpetamises esimestel tundidel, vaid nende põhimõtete kohandamisel tegelikule elule, tervele kaitseväelase teadmiste ja oskuste kompleksile.

Seega minu oponendi arvestused ei tõesta ega lükka ümber midagi minu kirjutises. Näited ja arvestamised näivad olevat ilmselt teoreetilised ja otsitud. Tahaksin sel puhul korrata oponendi enda põhimõtteid, mida ta üles seadis vaidluse algusel: „Tuleks opereerida usutavate, igapidi veenvate andmetega. Tuleks hoolitseda selle eest, et kasuaalset sidet teatavate nähete vahel otsitaks õieti.“ Nii kaua kui puudub eluline alus näidete ette toomisel, senikaua ei ole võimalik ülepea vaielda. Igasugune „kadunud“ tundide

otsimine matemaatiliste arvestustega ei veena veel kedagi. Niisugused teoreetilised kaalutlused ei saa olla aluseks süüdistusele, nagu oleksid minu poolt ettetoodud andmed ekslikud, või et selles väeosas laskeasjanduse õpetamine on väga madalal järjel, kus ei tehta muud kui raisatakse aega laskeasjanduse nime all.

Üheks ajaraiskamise põhjuseks loeb oponent laskekohtade kauguse sõdurite elamutest. See on tõepoolest raskusi tekitav asjaolu ja kas juba selle ainsa vältimatu raskuse tõttu ei tuleks siiski millegagi reageerida maksvas laskesüsteemis. Heal tahtmisel on võimalik iga raskust kergendada, miks peaksime siis meelega silmad kinni pigistama ja kõrvad kurdiks tegema?

III.

Minu oponent ei poolda nimetust „lahinguline põhiasend“, sest „lahingulist põhiasendit ei ole olemaski. Kõik võimalikud ettekujutatavad asendid ja töötamisviisid on siin (lahingus — K. L.) täiesti üheväärilised“.

L. E. muudat. § 26 loeme: „Distantisidel kuni ... m — kõigist põhiasenditest ja lahingus ettetulevatest erilistest asenditest...“ Seega meie maksev L. E. jaotab asendid lahingus ettetulevateks põhiasenditeks ja eriasenditeks. Kui ma lamades käelt asendi nimetasin „lahinguliseks põhiasendiks“, siis sündis see maksva eeskirja nomenklatuuri järele. Ka praegu asend lamades käelt loetakse L. E. põhiasendiks. Miks siis kirjutada minu kontosse selle nimetuse leiutamine, kuna ma sellele sugugi ei pretendeeri. Või ehk tahab minu oponent väita, et eeskirjalised põhiasendid ei ole lahingulised, Kui nii, siis ei oleks maksnud kaitsta kahte „mahamaetavat“ neist, sest milleks õpime ja õpetame seda, mida ei ole tarvis lahingus. Neid asendeid aga kaitsti oponendi poolt erilise innuga. Olgu nüüd nimetusega lugu kuidas on, siiski asend lamades käelt kuukub lahingus sagedamini ettetulevate asendite hulka. Nähtavasti selles küsimuses oleme mõlemad oponendiga ühel arvamisel, et „ei ole ka võimalik luua põhiasendimõistet lahinguliserelvatarvitamise suhtes“. Kui see praegu maksvas eeskirjas siiski teisiti on,

siis loodame, et see uues eeskirjas muudetakse.

Edasi O. Sternbeck imestab, miks mina kui sõjamees ühekülgselt nõuan ühte asendit, kuna seda nõuet võiks vast kõige enam pooldada laskesportlane, kes omal alal sooviks näha tippsaavutisi.

Mul ei saa olla midagi selle vastu, kui laskesportlane traditsioonidest aetuna harjutab ja laseb kolmest asendist. On see kord niiviisi kujunenud kombeks, las püsib ta edasi. Aga mille vastu ma kindlasti olen, on see, et oponent ei või mulle teha etteheiteid sellest, millest ma pole rääkinud. Olen selle vastu, et minu arve kirjutatakse mingisugused mõtted, mida ma pole väljendanud, ja nende mulle külgpoogitud võõraste põhimõtete vastu hakatakse siis vaidlema. Niisugune poleemika hõlbustab küll lugupeetud oponenti ülesannet mind maha teha, kuid ta ei vii meid põrmugi edasi meie töös.

Ei saa keegi välja lugeda minu kirjutisest, kes selle vähegi tähelepanelikult oleks läbi lugenud, nagu nõuaks ma üht asendit ja teisi üldse ei tunnusta. Kui lugupeetud O. Sternbeckile „minu ühekülgsus paistab pisut arusaamatuna“, siis peab küll kahjuks järeldama, et ta kas ei lugenud läbi minu artiklit või räägib teisiti sihilikult.

Mis oli minu ettepanek, Ma korndan selle veel. Ma rõhutasin: „Jätame välja ajateenija laskekursusest püsti ja põlvelt asendi drillimise sel kujul ja määral, nagu seda nõuti ja tehti seni, saadud ajasäästuga süvendame ajateenija ettevalmistust laskmise intensiivsema õpetamisega lahinglasketingimuses.“ Edasi ma detailiseerisin veelgi oma ettepanekut, kust on isegi näha minu nõudmised asendite kohta ja ka sealt ei leia teie ühe asendi pooldamist. Kirjutasin sõnasõnalt: „Säästetud aja võime sõdurile põhjalikult kätte õpetada asendi lamades käelt, kui lahinguline põhiasend, siis laskmised kaevikutest ja muude varjete tagant toetatud püssiga ja lõpuks lahingus ettetulevate eriasenditena näitame ja proovime laskmist peale muude ka püsti ja põlvelt asendist, viimaseid peaaesjalikult puule, aiale, seinale jne. asetatud või najatatud püssiga.“ Kuidas kõigest sellest võis välja lugeda ühe asendi põhimõtet, ühekülgsust ettepanud asendites või

laskesüsteemis — jääb mulle täiesti arusaamatuks. Oleks olnud veel arusaadav, kui minu ettepaneku vastu vaieldes oleks katsutud näidata, et see ei ole täidetav oma laiaulatuslikkuse ja asendite rohkuse tõttu. Seda aga ei sünni. Selle asemel vaidlus nihkub tasapinnale, kus on võimalik vaid üks järeldus, nimelt, et minu ettepanekut arvustatakse ainult arvustamise enda ja mitte põhimõtete pärast. Poleemika niisugusel kujul loen asjatuks ajakuluks.

Mäletan kunagi „Sõduris“ artikli olevat ilmunud, kus pateetiliselt hüüti „maast lahti!“, s. o. jäetakse laskmised lamades ja nõutakse püsti käelt asendile veel enam tähelepanu. Seal muuseas tsiteeriti J. E. II § 406, mis pidi olema aluseks püsti asendi erilisele tähelepanule. Seda tsiteerisingi eelmises kirjutises kohal, kus oli juttu püsti asendist. Ütlesin, et püsti asendi pooldajad oma väited rajavad sellele paragrahvile ja et ma neilt muud põhjendust ei ole kuulnud. Samas kohas ütlesin ka, et üks asi on punktilaskmine asendist püsti käelt ja hoopis iseasi tulistamine käigul. Sellega ei ütelnud ma sugugi, et käigultulistamisel tulevad kuulid märgist mööda lasta, punktilaskmisel nad tulevad lasta märgi pihta. Niisuguse oletuse igatahes on aluseks võtnud minu oponent vastuväidete toomisel. Millest leiab oponent, et ma käigultulistamist olen teisiti mõelnud, kui tema ise seda seletab? Selleks minu kirjutis ei andnud vähematki põhjust. Vaatamata sellele, et ma nõus olen selle „teoreetilise rünnaktehnikaga“ peensustega, ütlen siiski, et tulistamine käigul on hoopis iseasi ja täiesti omaette asi on punktilaskmine püsti käelt. Meil seni punktilaskmist asendist püsti käelt on harjutatud just sama põhimõtte järele, s. o. kui täiesti omaette asja. Minu arusaamise järgi ta ei võiks seda kuidagi olla, vaid ta peaks olema ainult lühikeseks eelkooliks sellele laskmise tüübile, kuhu kuulub ka tulistamine käigul. Igatahes on asi nii, et kui soovime oma laskurid välja koolitada näpplaskuriteks püsti käelt, siis seda ei suuda meie teha ainult punktilaskmisega. Ja see vahe, mis on punktilaskmise ja näpplaskmise vahel, on küllalt suur, et seda taibata, on küllalt õpetamist ja harjutamist nõudev ala. See ongi, millele rajasin oma väited käesolevate lasketüüpide eristamisel.

Käigultulistamise tuletäpsuse rõhuta-

miseks O. Sternbeck tsiteerib vastavaid eeskirjade paragrahve. Need peavad veenma meid selles, et ka käigult tulistamine oleks täppis. Eriti ta tahab mind panna J. E. II koostajate arvustajaks, nende poolt maksma pandud põhimõtete mahategijaks. Lugu on aga tõepoolest nii, et ma selle eeskirja vastavate paragrahvide põhjal tunnen aina aukartust koostajate töö tulemustest ja küsimuste põhjalikust kaalumisest.

„Lähedatel kaugustel asuvate või samadel kaugustel ilmutate ja kiirelt kaduvate märkide tulistamisel on püssituli tappetuli. Kõige mõjuvamaks tulistamisviisiks on vaba üksiktuli, mida tuledistsipliini saavutamiseks võib pidada määratud arvu padrunitega.“ Nii räägib tsiteeritud J. E. II § 129. Et siin komisjon ei ole mõelnud tulistamist ei püsti asendist käelt ega ka käigult, on vist selge, sest vaba üksiktuli ja tuledistsipliini mõisted ei klapi kokku meie vaidluse all olevate asendite kasutamiselega. Võib vaid kujutella, et eeskirja koostajad siin mõistsid teisi asendeid ja nimelt neid, kust on võimalik anda üksiktuld, kus võib olla juttu tuledistsipliini pidamisest.

J. E. II § 405 ütleb: „Näpsavate üksiklaskudega hävitatakse iga vastane, kes veel julgeb tõsta oma pead.“ Minu opponent ütleb: „... et J. E. II § 406 „tulistamine käigult“ kuidagi ei või olla mõttetu kõmmutamine p e a t a m a t a käigult, vaid et see on seesama näpsav üksiklask, millega J. E. § 405 käsib hävitada iga vastase, kes veel julgeb tõsta oma pead.“ Siin tuleb pisut peatuda.

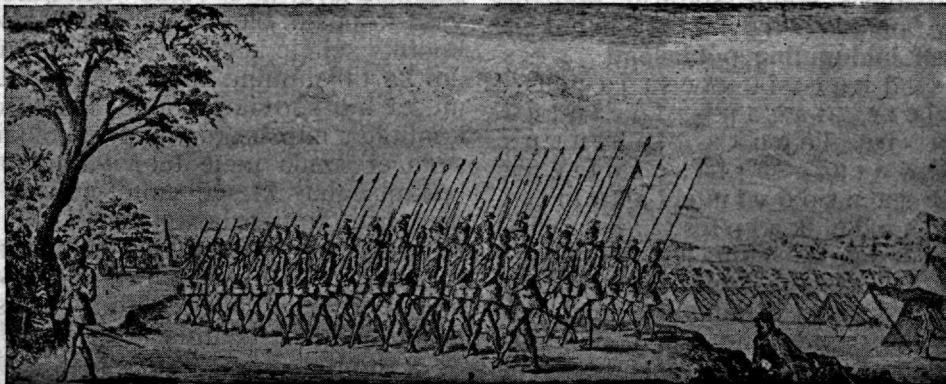
Eeskirja koostajad on ka siin küsimuse põhjalikult läbi kaalunud ja alles siis otsustanud, kuid see otsus pisut läheb lahku O. S. väidetest. J. E. II § 405 käsib laskurjao tegevust kallaletungil, täpsamalt öeldes — rünnaku lähtealusel.

Siin eeskiri väljendab tulistamise nõuded laskurjaole väga kategooriliselt, need nõuded on äärmiselt rasked täitmiseks, kuid lahingus siiski teostatavad, nõuded loogilised. J. E. II § 406 käsib laskurjao tegevust rünnakul, s. o. ajavahemikku rünnaklähtealuselt edasilikumisest kuni vastase asetuseni jõudmiseni. Siin eeskirja koostajad ei ole oma nõuetes niivõrra kategoorilised, nad ei nõua iga ilmutava vastase hävitamist näpslaskudega, vaid eeskirjas seisab, et laskurjad lähivad rünnakule, tulistades tarbekorral käigul. See nõue tulistamise kohta on teostatav lahingus, on eluline. Igasugune vastupidine nõue oleks ikkagi ainult teoreetiline, tegelikult täitmatu, mitte vastav olukorrale, vaatamata sellele, et põhimõte on hea, on vastuvõetav, olgugi ainult teoreetiliselt.

Oma nõuete ülesseadmisel J. E. II koostajad on küsimust kaalunud põhjalikult, kuna on arvestanud meie üldist doktriini, kus domineerib kaitsetegevus ja mitte pealetung, nad on küllalt põhjalikult kaalunud ka kõiki võimalikke olukordi arvatavas sõjategevuses, nad ei ole jätnud silmapaari vahele meie relvakandjate massi ja nende võimete hindamist ja kõige selle tulemusena on nad otsustanud õieti, eluliselt. Seepärast ei saaks mind nimetada nende poolt ülesseatud põhimõtete salgajaks, mittepooldajaks.

Kui selle eeskirja nõudmisi siiski mitmeti mõistetakse ja mitmeti tõlgitsetakse, siis paistab, et üks meist käesoleval korral eksib. Küsimuse peaks lahendama keegi kolmas erapooletu isik, kes võiks küsimuse meile selgitada. Meie arvamisid siin lähevad lahku ja vaidlemisega meie ise edasi ei jõua. K. L.

Toimetuse märkus. Toimetuse teada vaieldava küsimuse kohta lähemal ajal võtab sõna üks J. E. II koostajaist.

Märkmeid uue pensioniseaduse eelnõu kohta.

Viimase aja kogemused on näidanud, et pensionide maksmine seniste pensioniseaduste alusel ei vasta meie riigi praegusele majanduslikule kandejõule, ja et mõningad koondamised sellel alal osutuvad möödapääsematuks. Ühtlasi on aastate kestvusel ka seadustes enestes selgunud mitmed tehnilised puudused ja redaktsioonilised ebatäpsused, mis seaduste käsitamisel sünnitavad arusaamatusi. Samuti on korduvalt tähelepanu juhitud pensioniseaduste liigsele mitmekesidusele ning rõhutatud nende põhialuste suurema ühtlustamise vajadust.

Vabariigi valitsuse ülesandel on nüüd Hariduse- ja sotsiaalministeerium koostanud üldise „Pensioni seaduse“ eelnõu, mis tahab kõrvaldada kõik mainitud puudused. Sellesse eelnõusse on sulatatud kokku kolm praegu maksvat seadust: riigi- ja omavalitsuste-teenijate ja nende perekondade, kaitseväelaste ja nende perekondade ning riigi asutustes ja ettevõtetes töötavate tööliste pensioniseadus. Eelnõu koostamisel on peetud silmas eeskätt riigikassa huvisid. Kavatatavatest muudatustest osutuvad olulistemaks järgmised:

1. Kõikide pensioniõiguslike isikute palgast peetakse kinni 2% pensionikapitali suurendamiseks.

2. Haigused ei tõsta pensioni protsenti palgast nagu enne. Nad vähendavad vaid pensioni väljateenimise aja alammäära.

3. Pension ei või tõusta üle teatud ülemmäära.

4. Pensionäride jaoks, kellel võetakse arvele veneaegne teenistus, on ette nähtud erilised vähendatud pensioni ülemmäärad, mis suurenevad aasta-aastalt ning jõuavad normaalsete ülemmääradeni alles pärast pikemaajalist teenistust Eestis.

5. Täieliku pensioni väljateenimise aeg tõuseb 30 aasta pealt 35 aasta peale.

6. Lasteta lesknaistele, kes olnud abielus alla kahe aasta, ei maksta pensioni mehe teenistuse eest.

7. Lasteta lesknaistele, kes olnud abielus üle kahe aasta makstakse pensioniks kolmandik mehe pensionist, endise poole asemel.

8. Neile, kes saavad pensioni, ei maksta ühekordset toetusraha.

9. Pensioni ei maksta aja eest, mil pensionär või tema perekond peale tee-

nistuse lõppu on õigustatud palga edasi saama.

10. Neile pensionäridele, kes oma kutsealal ei suuda tööd jätkata, kuid on kaotanud üldisest töövõimest alla 50%, makstakse pensioni ainult poolel määral.

11. Pensioni ei maksta lesknaistele, kes ise teenivad pensioniõiguslikkudel kohtadel.

Peale loetletud, ühtlaselt kõigi kolme liidetud seaduse alla kuuluvaid isikuid puutuvate muudatuste, sisaldab eelnõu veel sarnaseid, milliste terav ots on eriliselt sihitud praeguse kaitseväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse vastu. Neist oleks nimetada:

1. kärpimised kaitseväelaste pensioniõigusliku teenistusaja arvestamisel ja

2. kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni nõudmise ning määramise korra põhjalik ümbermoodustamine, mis seisab selles, et senised kaitsemistri õigused pensioniküsimuste lahendamisel läheksid üle Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi Töökaitse- ja sotsiaalkindlustuse osakonna direktorile ning kaitseväge arstlike komisjonide õigused ja kohused — linnavalitsuste juure asutatavatele pensionikomisjonidele.

Kavatsetud muudatuste tagajärjel loodetakse saavutada kokkuhoidu keskmiselt 20—25% aastas pensionide üldsummast, mis tuleks välja anda praegu maksvate pensioniseaduste alusel.

Kuna seaduse eelnõu koostajaks on ministeerium, kus pensioniasjandusega tegeletud kogu meie iseseisvuse kestvusel, siis võiks arvata, et eelnõu kujutab enesest pikemaajaliste kogemuste, põhjalikkude kaalutluste ja asjalikkuse kvint-essentsi, millele vaevu oleks juure lisada midagi olulisemat või millest saaks ära jätta mõnda nimetamisväärset. Kahjuks osutub aga tõelikkus veidi teistsuguseks: eelnõu kannatab liigselt puuduste all, mis teeb ta elunõuetele mittevastavaks. Olgu siinkohal juhitud tähelepanu tähtsamatele neist puudustest.

1. Seaduse ulatust tuleb laiendada. Sisuliselt saab öelda pensioniseaduse ühendamise vastu jalustrabavat vähe. On maitse asi, kas soovitakse näha kõiki pensioninorme koostatult ühe üldise pealkirja all või pensionäride eriliikide järgi jaotatult — mitme pealkirja all. Tehniliselt on ühendamine igatahes

läbi viidav, kuigi seadus seetõttu muutuks veidi kirevamaks ja raskemalt käsitata-vaks. Kuid kui juba kord mingil põhju-sel eelistatakse ühist seadust, siis oldagu järjekindlalt lõpuni ning koondatagu ühte kõik asjaomased seadused, mis koondada annavad. Eelnõu seda ei tee. Ta tõmbab küll kokku ühise seaduse alla riigi- ja omavalitsuse teenijad ning töölised ja osa kaitseväelasi, kuid samal ajal jätab miski-pärast väljaspoole oma ulatavuse piire need kaitsevälased ja isikud, kes teeni-vad Kaitseliidus kindlapalgalistel amet-kohtadel ning on õigustatud saama pen-sioni praegu maksvate kaitsevälaste ja riigi- ja omavalitsuse-teenijate pensioni-seaduse alusel. Kuna selleks väljajätuks ei leidu ühtki mõjuvat põhjust, tuleks eel-nõu laiendada ka tähendatud kaitseliitlas-te kohta.

Samuti peaks leidma lahendust kõnes-oleva seadlusega üleajateenijate pensioni-küsimus. Üleajateenijad on pensioni suhtes seni viibinud vaeslapse osas. Kõiki teisi riigi ja omavalitsuse teenistuses seis-vaid isikuid kindlustavad vanaduse ja töö-võimetuse puhuks vastavad seadused, — üleajateenijaid aga mitte, ehkki nad riigi-kaitse mõttes on asetamatuks teguriks ning seetõttu nende tähtsus kaugemale küünivam, kui mõnegi teise pensionäride-liigi oma.

Sarnane ükskõiksus üleajateenijate tu-leviku vastu ei või kauem kesta. Kui lei-takse summasid pensionideks veneaegse-tele pensionäridele, endistele mõisa-met-savahtidele, erarandteede teenijatele ning muudele taolistele isikutele, kellede tee-neid Eesti riigi loomisel ja kaitsmisel pa-remal juhul saab mõõta vast mikroskoobi abil, siis üleajateenijate vanaduse ja töö-võimetuse vastu kindlustamise edasilük-kamisest lahendamata aegade ootel ei to-hiks olla juttu. Nende pensioniküsimus tuleks lahendada otsekohe ja — jaatavalt. Tarvidus selle järgi kasvab päev-päevalt kuna üleajateenijaskonna vanema põlve keskmine iga hakkab liginema piirile, mil-lest üleminekul üleajateenijad enam ei suuda edukalt täita teenistusnõudeid rivi-alal ning neid tuleb paratamatult kas üm-ber paigutada rivitutele ametkohtadele või selliste puudumisel — teenistusest vallandada. Viimane aga tähendab prae-guse olukorra juures teiste sõnadega — heita hoolimatult tänavale saatuse vintsu-tada inimesed pärast seda, kui nende pro-fessionaalne, haiguse puhul aga ka üldine töövõime on ära tarvitatud lõpuni. Kas sarnane teguviis ei võrdu tolle oksa saa-

gimisele, millele tugineb meie riigi julge-olek ja iseseisvus?

2. Pensioniseaduste ühtlus-tamisküsimuse käsitlemine va-jab suuremat asjalikkust. Kui pensioniseaduste ühendamine hea tahte juures ei tekita ülesaamatuid raskusi, siis nende ühtlustamisega on lugu teine. Erinevad teenistusolud kaitseväes ühelt poolt ja tsiviilasutustes teiselt poolt tingi-vad ka vajaduse neid olusid erinevalt arvestada pensioni määramisel. See tõsi-asi on tunnustamist leidnud kõikides riik-ides, kus pensioniseadused üldse maks-vad. Ühtlast pensioniseadust sõjaväelastel ja tsiviil-ametnikkudel ei tunne isegi Nõukogude Vene, kus sealse kommunist-liku riigikorra juures see oleks igati aru-saadav. Hoopis vastupidiselt näeme aga, et ka „töölise ja kehvikute“ valitsus sõ-javäeteenistuse hindamisel kaldub kau-gele kõrvale ühtluse printsibist ja pakub professionaalsetele sõjaväelastele teiste „seltsimeestega“ võrreldes erakordsete pensionimäärade näol niisuguseid suuri soodustusi, millistest meie oludes pole ise-gi mõeldav näha umd. (Vaata „Sõdur“ nr. 17/18 — 1931, lhk. 523.)

Mida kõneleb see nähe? Seda, et te-gelik elu ei tunnusta teoreetilisi targutusi eranditult ühtlusest ja ühesarnasusest isegi seal, kus need mõisted on kuulutatud maksva korra puutumatuks põhialusteks.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi pen-sioniseaduse eelnõu pensionide ühtlusta-mise suunas kaldub minema märksa kau-gemale, kui seni mindud kuskil mujal. Eelnõu koostajate veendumusel erineb kaitseväeteenistus tsiviilteenistusest vaid sõjaajal, rahuajal mitte, välja arvatud vast teenistus lennuväes. Vastavalt sellele lähtekohale uus seaduse eelnõu näeb ette kaitsevälastele ainukese soodustusena kahe- ja kolmekordse ajaarvestamise sõ-jakorral Eestis ning rahuajal lenduritele — iga 2 päeva arvamine 3 päevaks. Kõi-kidel muudel juhtudel kavatsetakse panna maksma täielik ühtlus teenijatega ja töö-listega tsiviilasutustes.

Neile, kes kaitseväe elu-olu tunnevad ligemalt ja seda hindavad erapooletult, on ilme, et siin ühtluse küsimuse lahenda-misel kiputakse talitama tsipake pinna-pealselt. Iseloomustava näite, kuivõrt ei-miskikspanevallt vaatavad eelnõu koosta-jad sõjamehe elukutse raskustele, leiame seaduse eelnõu juure lisatud seletuskir-jast. Seal öeldakse kaitsevälaste teeni-stuse kohta Maailmasõjas täht-tähele:

„Ei ole ka mingit põhjust ilmasõjas eel-
liinil möödasaadetud aega eelistada mõne-
le teisele teenistusele, kus päev päeva ette
loetakse, näiteks, kas või algkooli õpetaja
tegevusele Eesti Vabariigi piirides või
eesti asumuses Venemaal. Neil õpetaja-
jatel loetakse päev päeva ette selle peale
vaatamata, et nad kaasa aidanud Eesti
rahva hariduslist tasapinda tõsta, missu-
guse tasapinna küllaldane kõrgus võimal-
daski Eesti Vabariigi loomise. Mispärast
lugeda siis ohvitseril üks päev kaheks
päevaks selle eest, et võitles kusagil Kar-
paatides või Rumeenias. Eesti Vabariigil
sellist küll erilist kasu ei olnud, sellepä-
rast puudub ka alus selle teenistuse eelis-
tamiseks teiste teenistuste ees ja üks päev
tuleb lugeda samuti päeva ette, nagu igas
teises teenistuses.“

Nii, nii. Maailmasõjas vere ja vaevaga
omandatud lahingkogemusi ei olnud ega
ole vaja Eestile. Vabadussõda oleks või-
detud ka ilma vilunud kaitsevägejuhtideta
— ainuüksi kukeaabitsa ja kaardikepi abil,
mis tulevikuski meist eemale peletavad
vaenulised väehulgad.

Tõepoolest — lihtsad ja odavad relvad
küll. Kuid peab kahtlema, kas nende leiutajad
isegi tõsiselt usuvad oma uute kaitse-
vahendite maagilisse võimesse. Teised
inimesed seda ei suuda. Eriti need, kes
suurtel hädaaegadel ei tahtnud või ei saa-
nud tuulevarju pugeda tagala pehmetesse
leentoolidesse, vaid tormile astusid ja ka
edaspidi astuvad vastu rinnutsi, kaalule
pannes varanduse, tervise ja elu. Nende
kogemused kõnelevad, et kooli-kantsli ja
kaeviku, alias tsiviil- ja kaitseväge-
teenistuse vahel leidub siiski vaks vahet nii
sõja- kui rahuajal, ja et nimetatud alade
raskuselt ja vastutuselt võrdseks hinda-
mine on põhjendamatu. Seepärast oleks
vaid õigluse jaluleaitamine, kui uues pen-
sioniseaduses maksmata pandaks kaitse-
väelaste teenistusaja arvestamise normid
samas ulatuses, nagu nad olid tarvitusel
seni. Nende normide kärpimine iseendast
ei annaks riigikassale nimetamisväärki
kokkuhoidu, tekitaks aga küll kaitseväge-
lastes kibedusetunnet, olles nende tege-
vusala raskuste alahindamise tunnuseks.

Ka täispensioni väljateenimise aja
tõstmine kõikidele 30 aastalt 35 aastale
osutub üheks ebaõnnestunumaks ühtlus-
tamiskatseks. Selle näiliselt „õig-
lase“ võtte tagajärjel riigi-
teenijad ja -töölised asetatakse
eesõigustatud seisukorda
kaitseväelastega võrreldes.

On surmkindel, et kui eelnõu saab seadu-
seks sarnasel kujul, nagu ta esitatud, siis
suur osa madalamatel rivi ametkohtadel
teenivaid ohvitseri ja seaduse vastava
laiendamise puhul ka üleajateenijaid kao-
tavad võimaluse täispensioni omandami-
seks, kuna tsiviilteenistuses olejatel see
võimalus jääb endiseks.

Jao, rühma või kompanii juht peab ole-
ma füüsiliselt „värsk mees“. Mainitud
ametites suudab inimene püsida vaevalt
40—45 aasta vanaduseni, harvadel juhtu-
del ka paar aastat kauem. Siis aga tu-
leb paratamatult siirduda kohale, kus ei
ole nõuetavad rasked füüsilised pingutu-
sed. Kuid kust leida sarnaseid kohte tar-
vilikul arvul? Kaitseväes neist jätkub vä-
hestele ja teistel ametkondadel näikse
praeguse korra juures huvi puuduvat
kaitseväelaste paigutamiseks neile sobi-
vatele aladele. Jääb lahti üksainus tee,
nii halb kui see ka ei ole riigikassa ja lah-
kuja enese seisukohalt: 25—30-aastase
teenistuse järgi minna reservi või erusse
osalise pensioniga, mis enamikus ei ulata
elatismiinumini, eriti perekonna-ini-
mesel.

Kõrvalteenistuse hankimine eraelus
aga on kaitseväelastel seotud suurte ras-
kustega just nende erilise kutselise ette-
valmistuse tõttu, mis pole rajatud eraelu
nõuetele. Neil tuleb uue ameti õppimisega
hakata algusest peale, kui nad selleks üld-
se leiavad juhuse. Ja saavutused ei saa
olla väga roosilised. Võidujooksus leiva-
kannika järgi pole kaugeltki ükstais-kõik,
millise kogemuste tagavaraga oma erialal
keegi stardib...

Mis oleks sarnase ebanormaalse tee-
nistusest „väljavuhtimise“ tulemus? Kaht-
lemata: rahulolematute arvu alaline kas-
vamine ja püüdlikuma elemendi eemale-
jäämine kaitseväelase elukutsest. Kes jul-
geb tõendada, et riik sellega midagi
võidaks?

3. Kaitseväelaste ja nende
perekondade pensioni nõud-
mise ja määramise kord on so-
bitamatu. Kaitseväelaste teenistuskõlbu-
likkust õiglaselt hinnata ei suuda linnava-
litsuste juures moodustatav tsiviilisikutest
koosnev komisjon, kellel tundmata kaitse-
väeteenistuse tingimused ja selles valitsev
olukord.

Samuti ei saa lugeda muuks kui eba-
kohaseks naljatamiskatseks eelnõu ime-
likku tahet — tsiviilalustuse (Sotsiaalkind-
lustuse osakonna) direktor tunnustada
ainsaks usaldusväärseks autoriteediks

küsimuse otsustamisel, kas kaitseväelase haigus on tingitud teenistuskohuste täitmisest või mitte. Seda küsimust nimelt ei usaldada anda arutusele isegi linna pensionikomisjonile, kes eelnõu järgi kõikides teistes kaitseväe asjades on täitsa kodus...

Niipalju sisulistest vastoludest. Kuid ka tehniliselt tooks uue korra elluviimine ületamatuid raskusi, sest kaitseväeteenistuse seaduse järgi otsustavad kaitseväelaste teenistuskõlblikkuse küsimust kaitseväeteenistuse komisjonid, kaitseväe haigemaja komisjon ja Vabariigi Valitsuse poolt määratud kaitseväeteenistuse peakomisjon, kelle otsus lõpulik. Kui nüüd tervislikkudel põhjustel pensionile minejate suhtes see õigus anda ka linnavalituste pensionikomisjonidele ning Sotsiaalministeeriumi juures asuvalale pensioni peakomisjonile, siis peaks eeltähendatud kaitseväelasi läbi vaadatama paralleelselt kahte liiki võrdsetes komisjonides, kelle otsused võiksid olla ja kahtlemata sagedasti saaksidki olema üksteisele risti vastukäivad. Kaitseväe komisjon tunnustab mehe kaitseväeteenistusse kõlbmatuks ja ta tuleb vallandada erru. Linna pensionikomisjon seevastu arvab olevat vabastatava teenistusvõimelise ja keeldub talle määramast pensioni. Ei leidu ühtegi instantsi, kes need otsused kooskõlastaks. Nii jääbki inimene ilma teenistusvõimalusest ja toetusest täiesti süütult — seaduse puudulikkuse tõttu.

Sarnase olukorra loomine ei ole mõeldav. Seepärast tuleks eelnõus pensioni nõudmist ja määramist käsitavad paragrahvid kaitseväelaste suhtes ümber töötada, aluseks võttes seni maksvat korda, milles 6-aastane praktika pole avastanud ühtki kõrvaldamatut pahet, mis nii siis vastab täielikult kaitseväe teenistusoludele, ja mille järgi pensioniküsimuste lahendamine kaitseväes toimub muude ametkohuste kõrval ilma lisakuluta. Muudatusi teha seal, kus seda ei põhjusta puuduste ilmsikstulek, on tarbetu targutamine ja aja ning tööjõu raiskamine, käesoleval juhul seda enam tarbetu, et uuenduse pahemus osutub otse käegakatsutavaks.

Ei saa üldse taipu, millist kasu loodavad eelnõu koostajad riigile või pensionärile sellest, et kaitseväelaste pensioniküsimuste otsustamise õigus võetakse ära nende kõrgemalt ülemuselt, kellele see kaitseväes valitseva autokraatliku korra juures õigusepoolest peaks kuuluma, ning antakse üle kaitseväele täiesti võõra tsiviilasutuse direktorile, kellel kaitseväe-

lastega ei enne ega pärast pole mingit tegemist. Pigemini võib sellest oodata kahju kaitseväe ülemuse prestiižile. Imelik küll: samale ülemusele on usaldatud valve terve riigi ning rahva olemasolu eest, kuid võrdlemisi tähtsusetut pensionimääramist tema hooleks ei või jätta...

Muide, kui eelnõu koostajaid vaevab kartus, et praegused kaitseväe arstlikud pensionikomisjonid töötavad liig isoleeritult teistest ametkondadest, mis võib tekitada arvamist, nagu poleks nende erapooletus seega küllaldaselt garanteeritud, siis see häda annab ennast kõrvaldada võrdlemisi kergelt. Tuleb vaid neid komisjone täiendada vajalikuks peetavate esindajatega teistest ametkondadest ja — rahu on majas, ilma et tarvitseks lõhkuda ehituse alusmüüre.

4. Kas pensioni määramisel haiguste puhul, mis pole tingitud teenistuskohuste täitmisest, arvestada professionaalse või üldist töövõime kaotust? Eelnõu kavatses tunnustada ainult üldist töövõime kaotust. Kuid üldine töövõime on niivõrt veniv mõiste, et hea tahtmise juures selle abil võib lugeda töövõimeliseks iga jalutu ja vigase, kellel veel mõnigi kehaosa funktsioneerib. Sest kui läbi tuhnida kõik inimese tööde ja toimetuste nimistud, siis ikkagi lõpuks leidub midagi, millega nad suudaksid saada hakkama: kas võtta või näiteks — sulenoppimine. Nii et üldiselt töövõimetu on öieti vaid see isik, kes ei jõua liigutada enam kätt ega jalga.

Jääb nüüd tõesti maksma sarnane äärmiselt ühekülgne seisukoht töövõime kaotuse küsimuses, siis osutub pensionisaamine vahel küll raskemaks tsirkusenumbriks, kui on kaameli läbipugemine nõelasilmast. Professorile, kellel luudliikmed terved, kuid kes õnnetu juhuse läbi kaotanud mälu niivõrt, et ta omal kutealal ei suuda edasi tegutseda, võib pensioni asemele eluülespidamiseks väga tagajärjekalt soovitada tänavapühkimist, ja tänavapühkijat, kes ilma jäänud käest, kuid kelle mälu korras, võib lohutada professori koha lubamisega. Mis seal's ikka on. Mõistus alles kraps. Kui vähe harjutada — küll läheb...

Siiski, oldagu õiglased ja ärgu vaadatu pensionile nagu mingisugusele autasule või almusele, mida võib anda, võib aga ka jätta andmata — olenevalt annetaja meeolust. Pension oma põhimõttelt on vastastikuse kokkuleppe alusel kind-

laks määratud kohustus tööandja poolt töövõtja vastu selleks puhuks, kui viimane töövõimetuse tõttu ei suuda enam teenida tööandjat või kui ta oma töövõimet tööandja huvides on lasknud kasutada teatud aja kestvusel. See kohustus aitab tagada ühele poolele kvalifitseeritud tööjõu pideva kasutamise võimalust ja teisele poolele — eluüldpidamist mustadel päevadel. Loomulik, et nii tööandjat kui töövõtjat huvitab siin ikkagi esijoones see töövõime, mida ühele vaja ning teisel anda, nimelt elukutseline, professionaalne. Üldine töövõime jääb tahaplaanile.

Professionaalse töövõime tõstmise sihiga tegutsevad kõik kutsekoolid ja õppetöökodad. Iga vähegi keerukam tegevusala nõuab aina professionaalset oskust ja mitte ükski oskust, vaid ka võimet seda oskust tööle rakendada. Riik, kui tööandja, teeb tugevaid jõupingutusi ja kannab tunduvald kulusid, et soetada omale tarvisminevaid professionaalseid tööjõude. Eriti on see märgatav just kaitsevälise elukutse alal, kuhu, arvele võttes selle iseärasusi ja raskusi, võimalik on noorsugu juure tõmmata ainult suurte soodustustega. On nüüd inimesed kord sellele liimile läinud ja professionaalideks saanud riigi enese õhutusel, siis viimasel küll vaevalt jätkub moraalset õigust neid tänavale tõugata, kui nad õnnetuse või haiguse

tõttu ilma jäävad sellest töövõimest, mis neid tegi riigile vajalikuks ja andis neile elamisvõimaluse. Nõnda võib toimida vast mõni ühepäeva ärimees, kellele pole tähtis tema ettevõtte stabiilsus ega iga, vaid võimalikult suured kasud ühe hoobiga — pärast tulgu või veeputus. Riik aga peab mõtlema homsele ja ülehomsele ning seepärast tuleb tal tegutseda ettenägeliku peremehena, kes kunagi hoolimatute võtetega ei püüa oma sõpru enesest eemale peletada.

Sellest lähtekohast vaadatuna on täiesti vastuvõtmatu eelnõu kavatsus — professionaalse töövõime kaotust mitte arvestada. Kui see kavatsus aga siiski teostub kõikide asjalikkude kaalutluste kiuste, — siis oleme jällegi rikkamad ühega neist moodiläinud eksperimentidest, millede tagajärjel kõige rohkem kannatada saavad just need, kelle huvides nad öeldakse olevat mõeldud.

*

Ülaltähendatud pensioni seaduse eelnõu on praegu arutusel ministriumidevahelises komisjonis, kus kõikides küsimustes pole veel jõutud võtta kindlat seisukohta. Arvatavasti sünnib see aga lähimal ajal ning siis loodame anda „Sõduri“ lugejatele ülevaate komisjoni töö lõpptulemustest.

A. R.

Reserv-allohvitseride ettevalmistamisest.

Lühikese teenistusaja juures muutub reserv-allohvitseride ettevalmistus keerukaks ülesandeks. Ta omab erilise tähtsuse veel siis, kui nõutakse, et ajateenijakaader peab oskama teosteda väljaõppe alal juhina ja instruktorina. Viimasest nõudest on eriti huvitatud meie kaadriüksused, kes teostavad noorte väljaõpet, sest just need üksused, kaadrirohkeuse mõttes, on õige täbaras seisukorras ja alalise kaadri suurendamisele pole vähemati lootust. See asjaolu paneb mõtlema, kuidas korraldada reserv-allohvitseride ettevalmistamist, et ta suudaks temale esitatud nõudeid rahuldavalt täita. Mõnel pool on lahendatud see küsimus teenistusaja pikendamiseks neile, keda valmistatakse ette reserv-allohvitserideks. Seesugusest lahendusest meil vist küll unistada ei maksa. Peame otsima teisi võimalusi. Meil sageli rõhutatakse kõrget üldhariduslikku tasapinda. Kui sel-

leks põhjust on, siis peaksime seda võimalust just käesoleva ülesande lahendamisel kasutama.

Iga õppetöö edukus oleneb peasjalikult õpilaskonna hariduslikust tasapinnast ja õpetajaskonna oskusest ja vilumusest. Kogemused on näidanud, et kvalifitseeritud meeskond, kelle õpetajaks ka valitud kaader, suudab paari kuuga väljaõppe alal seda saavutada, milleks madalama tasapinnaga meeskonnal vähemalt neli kuud kulub. Sellest on selge, kui suure tähtsuse omab kvalifitseeritud õpilaste valik õppeüksustesse, kus teostatakse reserv-allohvitseride väljaõpet.

Reserv-allohvitseride kandidaatide valik on jäetud meil väljaõppe-süsteemi kohaselt üksikpataljonide hooleks, kes seda ülesannet aga kuigi edukalt pole täitnud, nagu seda kujukalt „Sõduri“ veergudel juba valgustatud. Üksikpataljonid on meil

kujunenud mingisuguseks etaapikomandoks. Vaevalt on teatud kutse noortega õppetöö alanud, kui hakatakse mehi küll ühele, küll teisele poole nõudma. Iga nõudekirjaga nõutakse ikka parimaid mehi, loetletakse terve rida tingimusi, millele nõutavad peavad vastama ja lõpuks ähvardatakse Kaminile ette kanda, kui mehed nõutud tingimustele ei vasta. Niisuguste nõudmistega nopitakse parimad mehed välja ja sageli isegi sinna, kus ilma nendetagi väga hästi läbi saaks ja neist, mis noortekursuse lõpuks järele on jäänud, tuleb siis ka reserv-allohvitseride kandidaadid valida. Selle valikuga ei saanud väeosad ka siis kuigi hästi hakkama, kui nad õppeüksustesse saadetud mehed pärast kursuse lõppu tagasi said (üksikpataljonid mehi tagasi ei saa). Sageli pidid õppeüksused õpilasi, kes osutusid täitsa kõlbmatuteks õppetöök, hulkade viisi tagasi saatma.

Selle pahe vältimiseks komandeeris X diviisi ülem õppekompaniülema väeosadesse, kes siis koos väeosajärgeliste õpilaste valikut teostas.

On kindel, et meil head inimmaterjali reserv-allohvitserideks ettevalmistamiseks jätkub, kui seda otstarbekohaselt jaotatakse.

Meie keskkoolides õppis 1929/30. õppeaastal 6796 meesõpilast (Eesti Statistika kuukiri 1931. nr. 111 — „Alg- ja keskkoolid 1929/30. õ. a.“). Nendest õppis V klassis 1109 ja VI klassis 95. Klassikursuse lõpetasid V kl. 952 ja VI kl. 93 õpilast. Kokku lõpetasid keskkooli mainitud õppeaastal 1045 meesõpilast. Keskkooli lõpetanud on harilikult neis aastais, et neil tuleb kas lõpetamiseaastal või aasta hiljem kaitseväeteenistusse astuda. 1928/29. õ.-a. lõpetasid keskkooli 1057 ja 1927/28. õ.-a. 1138 meesõpilast. Nii näeme, et viimaste aastate jooksul on keskkoolilõpetanute arv enam-vähem stabiilseks kujunenud, ta ulatub vähe üle 1000.

Järelikult peaks tulema kaitsevärke iga aasta keskmiselt 1000 keskkooliharidusega noort. Kui sellest tuhandest mehest osutub 20% mittekõlbulikke aktiivteenistuse jaoks, siis 800 jääb veel järele, millest umbes 300 saavad reserv-ohvitseri ettevalmistuse. Kuid kuhu jäävad ülejäänud 500 haritud noort?

Oletame, et kaitsevärke võetutest on veel 25% niisuguseid, kes ei ole kõlblikud reserv-allohvitseriks ettevalmistamiseks, nagu rivotud, muidu kidurad ja nigelad ja paraku ka riigikeelt mitteoskajad, siis jääks ikkagi veel 300 järele, kes peak-

sid reserv-allohvitseri ettevalmistuse saama. Kui arvutame nii, et iga 10 reservväelase hulgas peab ka üks allohvitser olema, siis jõuame järelduseni, et viimaste aastate andmete kohaselt iga kolmas õpilane õppekompaniis peaks olema keskkooliharidusega ja kui veel arvestame ka neid, kes on jõudnud keskkooli III klassini, siis peaks õppekompaniis kaks õpilast kolmest olema vähemalt kahe klassi keskkooliharidusega. Kolmel viimasel möödunud õppeaastal õppis II keskkooli klassis keskmiselt 1500 õpilast.

Nii näeme, et üldharidusliku tasapinna poolest on väljavaated head. Et aga õppeüksustesse, kus reserv-allohvitseri ettevalmistatakse, ainult mõned üksikud keskkoolilõpetanutest juhtuvad, kuna teised „ära auravad“, siis ei ole see normaalne nähe.

Selle „äraauramise“ ärahoidmiseks tuleb õpilased valida noorte vastuvõtukomisjonides. Valimise aluseks oleks hariduline ja füüsiline tasapind. Õppeüksused saaksid õpilased noortena.

*

Peale selle, et noorte võtmisega õppeüksustesse parim element ära ei saa „aurata“, on veel ka mitmed teised paremused.

Meie väljaõppesüsteemi kohaselt kestab õppus noorteüksustes umbes 4 kuud ja sama palju õppeüksustes, enne kui on reserv-allohvitseriks ettevalmistuskursus läbi võetud. Üks tervikuline töö on jaotatud kahe täitja vahel, millel on omad halbtused. Üksikpataljonides on väljaõpe väga mitmekesise tasapinnaga.

Õppeüksused peavad paratamatult nii mõndagi asja ümber õpetama ja see võtab sageli rohkem aega kui algõpetuse andmine.

Noorte õppeüksustesse võtmisega saame sellest pahest lahti. Õpilased viibivad õppeüksuses 8 kuud ja see on isenesest juba suur paremus, sest pikema aja jooksul on parem kasvatuslikult mõjutada.

Ajas saavutatakse kokkuhoitu. Ei tule oodata noortekursuse lõppu, vaid võib igal ajal jõudumööda edasi rühkida. Erilise tähtsuse omab see nüüd, kus keskkoolides ja Kaitseliidu noorte organisatsioonides sõjalise ettevalmistuse saanud noored hakkavad kaitsevärke tulema. Aega võidetakse ka seega, et üks meesteorganisatsioon ära jääb, milleks nüüd kahekordne aeg kulutatakse, noorte tulekul üksikpataljonidesse ja noorte reameeste tulekul rügementidesse.

Niimoodi säästetud aja kui ka parema inimmaterjali arvel suudavad õppeüksused

õpilasi ette valmistada nii juhtideks kui ka instruktoriteks. Nii oleks võimalik kõrvaldada praegust kaadripuudust ja anda reserv-allohvitseridele tusedam ettevalmistus. Teenistusse võtmine peaks aga sündima täpsalt iga 4 kuu tagant, siis suudaksid õppeüksused reeglipäraselt iga kutse jaoks ette valmistada nooremaid juhte, instrukto-reid, vajalikul arvul.

*

Noorte õppeüksustesse võtmisega tekib vajadus kaadri täiendamiseks, võib olla isegi uute üksuste loomiseks, sest õppeüksuse töö paisub kahekordseks.

Senise ühe üksuse asemel peab hakkama tööle kaks, sest õpilaskoosseis paisub kahekordseks. Kaadrit võib aga täiendada üksikpataljonide arvel, sest õppeüksuse töökoorem kasvab just sellega, et osa noori läheb õppeüksustesse, kuna üksikpataljonid sellevõrra vähem saavad. Arvestades praeguseid kogemusi, peaks diviisis tööle hakkama reserv-allohvitseride ettevalmistamise alal 2 laskurkompaniid ja kaks raskekuulipilduja rühma. Kaadriküsimuse lahendamise ei peaks raskusi tegema ei rügementidele ega ka üksikpataljonidele.

A. V.—

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

GAASIKAITSE ORGANISEERIMINE LAHINGUS.*)

S. Leets.

5. Pealetung.

„Pealetungi - lahingu eesmärgiks on vastase elav- ja materjaalsete jõudude ning tema lahingrühmituse purustamine“, J. E. II § 191.

„Iga pealetungi ettevõtte peab olema ettevalmistatud ja teostatud ootamatult vaenlasele, mis võimaldab otsustavaid tagajärgi saavutada ka väheste jõududega ja abinõudega“, J. E. II § 196.

Kaitsja võib pealetungija vastu SG. tarvitada:

enne lähenemist — lennupommidega, pisardajatega, mürskudega, g-pudelitega ja mürksuitsulaengutega;

kallaletungil ja rünnakul peale nimetatud vahendite veel miinidega, g-granaatidega, suitsuga ja leegipildujatega.

Pealetungija peab arvestama veel mürgitatud alasid vastase vastupanupositsiooni ees.

Pealetungiv jalavägi võib g-kallaletungiks vaenlasele omakorda ärakasutada peale temale juureantud kahurväe veel mürksuitsulaenguid, saatekahurite g-mürske, g-püssi- ja käsigranaate ja suitsutekitajaid. Käesoleva töö teises osas on toodud näiteid ja võimalusi nende vahendite taktikaliseks kasutamiseks pealetungil. Kõik jalaväe juhid sel alal võivad teotse-da oma äranägemise järele tingimusel,

kui nad hästi tunnevad SG. asjandust, eriti aga nende käsutuses olevate vahendite omadusi ja võimeid. Ainult sel tingimusel ülalnimetatud SG. levitamisvahendid võivad jalaväe kätes olla painduvaks ja tõsiseks relvaks, mitte aga üfeliigseks koormaks igale üksikule võitlejale.

G-julgeolekut rügemendi pealetungil samuti kui kaitselgi korraldab gaasikaitse juhataja. Tema kohused pealetungi tegevusel on üldiselt samad mis kaitsel.

Gaasikaitse organiseerimise aluseks on rügemendi pealetungikava, mis enne tegevuse algust tehakse teatavaks gk-juhatajale. Viimasele antakse rüügüli poolt järgmised andmed: teated vastasest; pealetungi üldine eesmärk; rügemendi ülesanne; rüg. pealetungiriba; rüg. manöövri põhiidee — pealöögi suund; pealetungiribad võitlusjärgu pataljonidele; tagala organiseerimine; rüügüli järk-järgulised K. P. ja sidetelg; luure väljasaatmise aeg ja ülesanne; pealetungi algus; ülesanded g-alal.

Diviisi gaasiala juhilt ta saab juhtmeid: rügemendi varustamise kohta gaasikaitse vahenditega; üldise gaasialarmi signaalide ühtlustamise alal naabritega; diviisi juhatuse kavatsused teatud alade või punktide sulgemise alal yperiidiga.

Gaasikaitse juhataja, olles teadlik rüügüli ja diviisi gaasiala juhi kavatsusis, organiseerib maastiku luuret tarvilikkude

*) V. „Sõdur“ nr. 17/20 s. a.

andmete kogumiseks, kusjuures esialgset luuret ta toimetab kaardil.

Kogutud andmeil koostab ta gaasikaitseplaani projekti, mis peab sisaldama järgmist:

1. Ilmastikuvaatluse organiseerimine: meteoroloogiaposti esialgne ja järgnevad asukohad; posti toimikond, tähtjalised teadaanded ja sideabinõud.
2. Eriti gaasiohtlikud suunad ja raioonid.
3. Vähem ohtlikud suunad.
4. Mürgitatud alad (kui nad degaseerimata) ja kuidas nad märgitud.
5. G-vaatluse organiseerimine: gaasivaatluspostide asukohad, nende toimikond, kui paneb välja gk-juhataja, vastasel korral — juhised g-vaatluse korraldamiseks allüksuses ja tagala asutistes.
6. Gaasialarmi organiseerimine: signaalpostid, toimikond postidele, alarmi signaalid ja nende levitamine; ribad, kus alarm tuleb organiseerida omal jõul.
7. Gaasivoori (degaseerimise materjalid ja muu eriline varustus) jaotus, liikumise kord ja juurdekuuluv meeskond.
8. Korraldused vaenlase gaasitamise alal — vahendid, g-meeskond ja abijõud, vahendite koonduskohad ja gaasitamise algus.

Peale selle gk-juhataja korraldab luure poolt leitud mürgitatud alade degaseerimist, määrates selleks g-komando mehi, tarvilikud abijõud ja abinõud.

Rügemendi ülem, arvestades gk-juhataja arvamist, püüab pataljoni-de määrata võimalikult g-ohutud pealetungiribad. Peale üld-operatiiv iseloomuga korralduste rügul, vajaduse korral, täiendab õhukaitset ja annab kahurväele ülesandeid selliste teede, lähiste või maastikupunktide gaasitamiseks, milliseid ise ei kavatsenud tarvitada.

Pataljoni-, kompanii- ja komando ülemate kohused gaasikaitse alal pealetungil on üldiselt samad mis kaitsegi, kuid need peavad kohastatud olema pealetungi tegevusele.

Gaasikaitse teostamine pealetungil areneb järgmiselt:

Lähenemise ja kallaletungi järgus vaenlase gaasikallaletungi ootel torbikud kantakse ooteasendis. Esimese kahtlase mürsu või alarmsignaali järele võetakse

torbikud kaitseasendisse. Torbikud võetakse maha ainult komando või kokkulepitud signaali järele.

Igal kompaniil peab olema eriline vaatluspost, mille määrab kompül ülesandega vahetpidamata jälgida vaenlase kahurtuld oma kompanii pealetungi ribas. Vaatluspost asub kompüli läheduses ja liigub ühes temaga. Kui selgub, et vaenlane tulistab g-mürskudega, post annab signaali „gaas“, mille järele torbikud võetakse kaitseasendisse. Igaüks, kes lõhna järele või muul viisil teeb kindlaks SG olemasolu, peab signaali või komandot ootamata kaitsma end torbikuga.

Vaenlase gaasikallaletungi alul:

- Antakse üldise või kohaliku gaasialarmi signaalid.
- Alarmeeritud raioonis võetakse torbikud kaitseasendisse, kui SG kallaletung teostub lainena, torbikud võetakse laine liikumise suunas kaitseasendisse 3 km ulatusel, kaugemal tagalas torbikud võetakse ooteasendisse ja asetatakse näole SG ilmumisel.
- Kõik jalaväe allüksused ja voo-rid, mis on sattunud SG laine piirkonda, peavad peatuma, kuni laine möödub, erandiks võivad olla allüksused, kelle liikumine on tingitud lahingolukorrast, ja laskemoona vankrid, kui on tegemist tulejoonel asuva jalaväe kiire varustamisega laskemoonaga.
- Yperiiditaoliste SG avastamisel allüksused viiakse mürgitatud kohtest eemale, või möödutakse neist tuulepoolsest küljest. Erandiks on kuulipildurid ja vaatlejad eriti tähtsais suunas, kes on varustatud gaasiülkondadega.
- SG kannatanuile antakse esimest abi pataljoni S. P-is.

Pärast gaasikallaletungi:

- Torbikute näolt võtmiseks antakse luba ainult pärast seda, kui on kindlaks tehtud õhu puhtus.
- Korraldatakse yperiidi taolise SG mürgitatud alade degaseerimist, kusjuures degaseeritakse ainult need alad ja punktid maastikul, mis pealetungivaile osile ilmtingimata tarvilikud.

Kui mürgitatud alad asuvad soodsail ligipääsukohtel ja neid degaseerida ei saa, siis saadetakse

gaasikomandost välja eriline luure ringiteede leidmiseks allüksusile; degaseerimata jäänud alad märgitakse ära selgete tähistega.

— Kohtest, kuhu vähepiisivat SG kogunud või püsima jäänud, minnakse läbi torbikuis.

— Toiduaineid ja joogivett võib tarvitada ainult peale arstlist järeelvaatust.

— Esimesel võimalusel puhastatakse hoolikalt relvad, laskemoon, tehnilised sidevahendid, varustus jne.

Üldiselt pealetungi-lahingu iseloom ei võimalda gaasikaitse võtete ja abinõude tsentraliseerimist. Selle korraldamine jääb peamiselt teotsevate allüksuste hoolde. Nende valvusest, leidlikkusest ja ettevõtlikkusest oleneb ka gaasikaitse edukus pealetungil.

6. Rännak.

Liikumine on tähtsamaid elemente sõjapidamises. Selle takistamiseks suundatakse kõik võimalikud abinõud. Liikumise takistamiseks väljaspool kahurite tule ulatust on lennukid ja püsivad sõjagaasid. Eeskätt osutuvad gaasitamise objektideks liiklemisteed neis osis, millel suurem taktikaline tähtsus vaenlasele. G-tõkkes, mis loodud sellistes kohtes ja milliste kõrvaldamine nõuab jõupingutust, aeglustavad liikumist ja seega võivad põhjustada kogu tegevuse nurjumist. Näiteks ühe hektaari suuruse (100 × 100 m) yperiidilaigu degaseerimiseks kulub 2 tonni kloorlupja ja 20 töötundi, kusjuures tõke loetakse kõrvaldatuks 1 tund pärast degaseerimistööde lõppu.

Teede gaasitamise eesmärgiks on:

— sundida vaenlast gaasitõkkest läbi minema, meestes kaotustega või peatuma liikumisel, otsima soodsaid ringteid või aega viitma tõkke kõrvaldamisega.

Tõkete loomiseks liiklemisteil valitakse kohad, kust on raske mööduda ja kus SG püsib kauem. Sellisteks kohteks on teosed, mis piiratud sooga või väga tiheda metsaga, sillad soiste kallastega jõgedel jne.

Näib tõenäoline olevat, et rännakul gaasitõkkes võivad ette tulla ainult vaenlase taandumisel. Vaenlane võib sel viisil jälitamist takistada mitte ainult neil teil, milliseid ta taandumiseks kasutab, vaid ka kõrvalteid, mis võimaldavad temast ettejäudmist ja haaramist.

Kohtamislahingu oludes gaasitõketegevaevalt tuleb tegemist, sest mõlemad pooled harilikult kavatsevad kasutada samu teid, erandiks võivad siiski osutada külgteed, milliseid üks või teine pool ei kasuta.

Gaasitõkkes võivad ette tulla ka meie taandumisel, kui vastasele teatud manöövri läbiviimiseks on kasulik meie taandumisteid sulgeda.

On selge, et jalavägi rännakul, nii rindel kui ka kaugel tagamuses alati vajab ajakohast gaasikaitset.

Jalaväe julgustamiseks rännakul gaasialal tuleb täita järgmist:

1. Õigel ajal avastada gaasitõkkes jalaväe liiklemisteil.
2. Õigeaegselt hoiatada liikuvaid osi leitud tõkete suhtes.
3. Degaseerida tõkkes enne järgiliiikuvate osade kohalejõudmist, et mitte takistada nende liikumist.
4. Kolonni jõudmisel gaasitõkkes juurde enne selle likvideerimist sellele kättejuhatada ringteed.
5. Hoiatada kolonni gaasiohust lennukelt, et anda võimaluse tarvitusele võtta kaitseabinõud.
6. Teostunud gaasikallaletungi järel võtta käsitusele kõik võimalikud abinõud ja võtted SG mõju nõrgendamiseks.

Rännaku organiseerimisel tuleb valgustada teid, milliseid kavatsetakse kasutada kolonni liikumiseks. Selleks aegsasti toimetatakse teeluuret maastikul või kui olukord seda ei võimalda, siis uuritakse neid kaardil.

Gaasijulgeoleku alal vastavalt selgitatakse gaasitõkkes tegelikult või püütakse neid ettenäha kaardil. See on tarvilik selleks, et kolonni vastava korraldamisega vältida võimalikke pikaajalisi peatusi rännakul.

Teeluurajate hulka määratakse üks gaasikomando allohvitseridest ülesandega avastada gaasitõkkes eelseisva rännaku teel ja selliste leidmisel viibimata saata rügemendi gaasikomando juhatajale järgmised andmed:

- tõkke täppis asukoht;
- tõkke ulatus;
- tõkke märkimise viis;
- millist SG tõkkesse tarvitatud;
- tõkke kõrvaldamiseks kuluv aeg, tööjõud ja degaseerimisabinõud;
- lähemad ringteed.

Lähemate ringteede puudumisel ja kui degaseerimiseks kulub palju aega, gk-juhataja saadab mehed ja abinõud välja selise arvestusega, et rügemendi jõudmisel gaasitõkkeni tee oleks juba vaba.

Kui teeluuret toimetada ei saa, kuid gaasitõkkeid võib kaardil ettenäha, siis gk-juhataja kaasa võttes osa gaasivoorist ja gaasikomandost, liigub ühes eelkaitse osadega.

Kui on olemas soodsad ringteed, gk-juhataja teeb rügemendi juhtivale koosseisule teatavaks gaasitõkete asukohad, hoiatusmärgid ja kõlbulikud ringteed.

Kui ei ole ettenäha kokkupuutumist vastasega ega vaenutegevust kohalike elanikkude poolt, siis võib teeluurele saadetavale g-allohviterile kaasa anda töömeeskonna ja vankreid degaseerimisabinõudega, kes siis leitud gaasitõkked kohe kõrvaldab.

Juhul, kui eelolevaks rännakuks kasutatavaid teid ei ole võimalik aegsasti luurata, saadetakse liikumissuunas ühes jalaväe luurega välja gaasiluurajad.

Rügemendi kolonni takistamatu liikumise tagamiseks peavad ettetulevad gaasitõkked kõrvaldatud saama enne suuremate osade kohalesaabumist. Seepärast on kasulik teatud osa gaasivoorist ühes mõne gaasikomando mehega juurde anda eelkaitserühmale. Tarvilise abijõu peavad andma eelkaitseosad ning degaseerimistöö viiakse läbi rügemendi liikumise ajal. Eelkaitse vähemaid osi hoiatatakse ja nad võivad tegevust jätkata, sest gaasitõkkeist möödumiseks nad teid ei vaja.

Vastuabinõud gaasikallaletungile on järgmised:

1. Kolonnide liikumiseks valida metsateid.
2. Lahtisel maastikul valida teid kõrgemal kohtel.
3. Soodsail tingimusil rännakut teostada pimedas.
4. Liikumisel kasutada kõiki võimalikke moondamisvahendeid ja võtteid ja pidada suuremaid distantse üksuste vahel, mis lubab neile vajaduse korral end kiirelt harvendada.
5. Määrata õhukaitse kuulipildujad, kes ešeloni korras asuvad tulepositsioonile.
6. Organiseerida õhuvaatlus ja alarm kõigis üksusis ja vooris.

Eelkaitse pataljonis ja vähemais üksusis vaatleja asub kolonni kes-

kel. Peajõududes oleks otstarbekohane neid paigutada kolonni algese, lõppu ja külgedele valve kuulipildujate juurde. Vaatlejaiks tuleb määrata valitud mehi, sest õhuvaatlus nõuab füsioloogiliste omaduste kõrval veel suurt tähelepanelikkust ja harjumust. Vaatleja ülesandeks on õhuvaenlase avastamine ja oma vägede hoiatamine tarviliikkude ettevaatusabinõude tarvitusele võtmiseks. Signaali järele „vaenlane“ õhus“ (pasunad, viled jne.) kõik võtavad torbikud ootenasendisse ja valvekuulipildujad valmistuvad lennukite tulistamiseks. G-vaatlejad asuvad kiiresti kohtele, kust hästi näha tervet kolonni, eesmärgiga selgitada lennupommide omadusi. Niipea, kui on selgunud, et lennukid tarvitavad sõjagaasi, gaasivaatlejad annavad signaali „gaas“ (sireeni hundamine), mille järele kaitstakse torbikutega endid ja hobuseid.

7. Määrata pataljonide juurde degaseerimisvankreid ja gaasikomando mehi.
8. Voori vankrid katta seest- ja väljastpoolt tihedate (õlitatud) presen-tidega.

Gk-juhataja liigub peajõudude juures.

Kui vaenlane tarvitab vähepüsivat SG, siis pärast kallaletungi rännakuid jätkatakse harilikus korras. Kui aga oli tegemist yperiiditaolise gaasiga, siis peab pommide alla sattunud üksused eraldama teistest ja viima tuule suunas gaasipommide lõhkekohtest eemale, kus nad arstliselt järelvaadatakse. Mehed, kel avalikke mürgituse ja SG tundemärke ei ole, saadetakse üksusis tagasi, andes neid nädalaks ajaks pataljoni arsti järelvalve alla. Ülejäänuille antakse esimest abi ja ühes haavatutega evakueeritakse.

Üheaegselt arstlise järelvaatusega pommilehtrid ja nende lähem ümbrus kaetakse kloorlubjaga ja mullaga. Degaseerimata jäänud kohtele seatakse üles vastava pealdisega tähised.

Samal ajal relvad hõõrutakse üle õlise kaltsuga; põhjalikku relvade ja laske-moona puhastamist toimetatakse suurel puhkusel või ööbimiskohas.

Üldise rännakkäsu gaasikaitse punktis määratakse:

- gaasiluure toimkond;
- gaasikomando ja gaasivoori jaotus ja liikumiskord;

- gaasialarmi signaalid.
- Õhukaitse korraldused tehakse rännakkäsu vastavas punktis. (Järgneb).

Pataljoni staap lahinguväljal.

„Pataljon on tähtsamaks taktikaliseks üksuseks jalaväes“ (J. E. II § 287), kelle normaal-koosseis ulatub keskmiselt 700 meheni ühes 30—34 automaatrelvaga. Peale selle antakse pataljoni juurde või tarbekorral tema käsutusse „abijõude teistest väelükkidest ja tehnilisi abinõusid“ (§ 287), nagu suurtükiväge, tanke, soomusautosid, sapööre jne. Kõik see näitab, et pataljoniülema ülesanded pole nii lihtsad, et ta suudaks üksinda „algatada, ette valmistada ja läbi viia lahingut“ („Lahingu-eeskirja“ kava § 88), s. o. selgitada olukorda, formeerida ja alluvatele edasi anda oma otsused, kontrollida nende täitmist, koguda ja läbi töötada täiendavad andmed uuteks otsusteks, hoolitseda tagala eest jne. Kogemuste varal ongi jõutud otsusele, et ka pataljoniülem vajab siin staabi kaasabi, kuna see staap ise mõnes sõjaväes on paisunud võrdlemisi perekaks asutiseks.

Ka meie patüli ümbritseb lahinguolukorras rida isikuid, nagu adjutant, rügemendi sidekompaniist juurdekomandeeritud rühmaülem ühes siderühmaga, üks rügemendi nooremartsidest, kompaniiülema abid oma sidevahetajatega (lähevad patüli käsutusse pataljoni hargnemisel), juurdekomandeeritud ohvitser või relvurall-ohvitser pataljoni laskemoona väljaandmis-punkti eesotsas (kui kompaniide lahinguvõor on koondatud patüli korraldusse, näiteks kaitselahingus ja pealetungil, viimasel juhtumil normaalselt sellest momendist alates, kui kompaniid on jõudnud kallaletungi lähtealusele), juurdekomandeeritud allohvitser või veltveebel pataljoni majandusevoori ülemana (kui pataljoniülem koondab oma kätesse kompaniide majandusevooreid, olgu see lahingu ajal või rännakul), virgatsid ja naaberväeosade sideallohvitserid, kuid seda oma enamuses juhuslikku ja ajutist peret ei saa võtta organiseeritud pataljoni staabina. Kuna viimase organisatsioon on meil üldse alles väljakuunemata ning tema üksikute tegelaste funktsioonid seni reglamenteerimata, siis tohiks pakkuda huvi, kuidas on lahendatud küsimus mujal. Allpool peatun lühidalt saksa ja vene jalaväepataljoni staabi juures eesmärgiga — ammutada õpiseid võrd-raste kogemustest.

Saksa jalaväepataljoni sõjaaegne staap sisaldab eneses sõjakirjanduse andmetel järgmised tähtsamad tegelased: adjutant, tema abi, sideülem, arst, kaks veltveebli, 1 joonestaja, 1 vaatleja ja 1 velsker. Liikumisel ja lahinguolukorras jaguneb staap kolmeks ešeloniks.

Pataljoni staabi esimene ešelon koosneb: a) väljakantsleist (veltveebel, kirjutaja ja joonestaja) ja b) vaatlustapist (allohvitser ja vaatleja). Väljakantsleisi juurde kuulub üks kahehobusevanker ja 3—4 jalgratturit, vaatlustoposti juurde — 2 jalgratturit (mototsüklisti).

Teise ešeloni moodustab siderühm, kuna kolmas ešelon koosneb sanitar- ja administratiiv-personalist, lahinguvõorist ja väljakõõgid.

Pataljoniülem ühes adjutandi, adjutandi abi, sideülema ja suurtükiväeülema (kui suurtükivägi on juurde antud) moodustab n. n. komandogrupi. See grupp saadab alaliselt patüli ja esineb tema tööaparaadina K. P-s. Tähendatud grupi juurde kuulub 8 ratsahobust ühes 3—4 käskjalaga.

Peale selle on pataljoni staabi juures igast kompaniist üks ohvitser või allohvitser, kes võtab vastu patüli käsud ja toimetab nad edasi vastavale allüksusele.

Staabi normaalne asetus komandopunktil on näidatud joon. nr. 1. Sellise asetusega loodetakse saavutada „juhi rahulik töötamine“ eeskirja „Juhtimine ja lahing“ nõuete (§ 62) kohaselt. Töö enese jaotamise kohta leiame eeskirjas (§ 66) vaid kõige üldisemaid näpunäiteid. Tegelikult elus on aga sakslased siin jõudnud teatud skeemini.

Adjutanti vaadeldakse kui patüli asetäitjat ja lähemat abilist kõigis juhtimisküsimustes. Ta fikseerib patüli otsused käskude ja korralduste näol, peab läbirääkimisi telefoniteel rügemendi staabi ja alluvate instantsidega, informeerib neid olukorras, võtab vastu sissetulevad kirjad ja kannab ette patüli, teeb oma ettepanekud pataljoni tagala korraldamiseks ja juhib pataljoni staabi 1. ja 3. ešeloni tegevust.

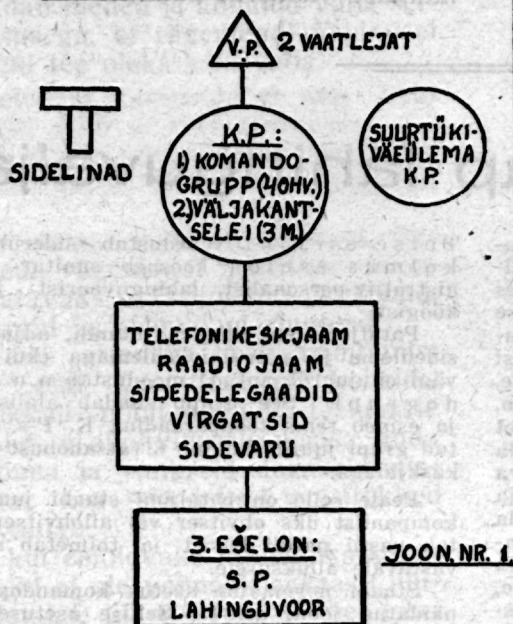
Adjutandi abi aitab adjutanti kõigis ülalloodatud toiminguis. Peale selle ta koostab või dikteerib kirjutajale ettekanded, peab lahingu-päevikut, organiseerib töö patüli V. P-s, juhib teadete kogumist ja kannab luureandmed operatiivkaartidele.

Sideülem loob ja hoiab alal side allüksustega ja naabritega, esitab patüli oma kavad häirete puhuks, valib koha sidelinade väljapanemiseks ja paneb tarbekorral välja posti või tähise K. P. leidmiseks.

Veltveebel (staabi 1. ešeloni ülem) hoiab alaliselt olukorra kursis staabi juures olevaid virgatsid (rattureid, mototsükliste, ratsa- ja jalavirgatsid) ja informeerib neid pataljoni allüksuste asukohtadest. Kui on ette näha staabi kestev püsimine ühel kohal, siis ta seab üles telgid ja organiseerib töid varjendite ehitamiseks.

Vaatlejad on varustatud abinõudega oma vaatluse tagajärgede fikseerimiseks ja kaugele mõõtmiseks. Allohvitser vaatleb lahinguväljal, erilist tähelepanu pöörates sündmustele vastase juures. Tema abi koondab peatähelepanu oma vägedele. Vaatluse saaved teatatakse kas telefoniga või virgatsite kaudu adjutandi abile.

SAKSA JALAVÄEPATALJONI STAAP LAHINGUVALJAL

R.K.K.A. LASKURPATALJONI STAAP (K.P.) LAHINGUVALJAL

Pataljoni staabi 2. ešeloni ülem (siderühma veltveebel) organiseerib K. P. läheduses sidekeskjaama, mille kaudu loob telefoniuhenduse pataljoni allüksustega ja naabriga (paremale), hoiab alal side rügemendi eeljaamaga, määrab kindlaks raadiojaama asukoha ja paigutab ära sidemeeskonna varu.

Staabi 3. ešeloni ülem (arst) paigutab selle ešeloni üksikud osad hajutatult adjutandi poolt kättejihatatud raiooni ja asub ise oma otseste ülesannete täitmisele P. S. P.-s. Laskemoona ja toiduainete juurdevedu toimub vooriülema korraldusel.

Loomulikult võib olla kõrvalekaldumisi sellest „normaalskeemist“. Näiteks, kui pole määratud adjutandile abi, siis lasub ettekannete koostamine ja lahingu-päeviku pidamine adjutandil, kuna abi teised funktsioonid veeretatakse osalt sideülema, osalt staabi veltveebile.

Kui tekib vajadus muuta patüli K. P. asukohta, siis uus koht valitakse kaardi järgi ja üks staabi ohvitseridest sõidab sinna isiklikule luurele. Tema järele tõmmatakse telefoniliin. On telefoniuhendus uue asukohaga loodud, sõidab sinna patül ühes staabi 1. ešeloniga (vaatlejad ja väljakantselei). Pärast seda paigutatakse ümber staabi 2. ešelon, milline seab sidüli näpunäidetel üles telefonikeskjaama. Viimases järjekorras liigub uuele kohale 3. ešelon. Üks ohvitser jääb endisse K. P.-sse senikaua, kuni on loodud side uue K. P. ja allüksuste vahel.

Nõukogude Vene punaväe sõjakaegne organisatsioon ei tunne eriliselt „staabi“ laskurpataljonis, ent sõjakirjanduses korduvad sageli nõudmised tema järele. Millises koosseisus ta peaks esinema ja millised oleksid üksikute tegelaste funktsioonid, selle kohta on jõutud manöövrite ja taktikaliste õppuste kogemustel enam-vähem ühisele otsusele.*) Pataljoniülema lähemate abilistena nähakse järgmisi isikuid: 1) staabiülema või adjutandi, 2) stabüli (adjutandi) abi,

3) sideülem, 4) tagala korraldaja ja 5) kaks käsutusjuhti (nooremate juhtide, s. o. allohvitserite hulgast). Peale ülalnimetatud juhtide peaksime vaatlema patüli lähemate kaastöölisena veel gaasiteenistuse instruktorit, pataljoni suurtükiväe ülema ja isegi raskekuulipildujakompanii ülema. Lahinguolukorras paikneb punaväe laskurpataljoni staap, nagu näidatud joon. Nr. 2.

Töö organiseerimise ja jaotamise kohta pataljoni staabis R. K. K. A. „Staapide väljateenistuse-eeskiri“ (1926) ei anna näpunäiteid; asjata otsime neid ka teistest lahingu-eeskirjadest. Kuid Leningradi sõjaringkonna staap on koostanud pataljoni staabi tarvis erilise „Ajutise instruksiooni“. Selle instruksiooni järgi (ühes nende parandustega ja muudatustega, millised on tehtud hilisemate katsete põhjal) oleksid pataljoni staabi juhtivate tegelaste funktsioonid järgmised:

Staabiülema peab isiklikult kogu salajast kirjavahetust, muuseas ka operatiivkorralduste päevikut ja olukorra-kaarti, koostab ettekanded, vastutab luure, vaatluse ja side eest pataljonis ja asendab patüli tema ajutistel äraolekul.

Staabiülema abi töötab stabüli juhatusel; ta peab üldise iseloomuga kirjavahetust, arvestab kaotusi ja täiendusi pataljoni meeskonnas, hobuste ja materjalosa koosseisus, esineb pataljoni delegaadina operatiivkorralduste vastuvõtmisel rügemendi ülema ja asendab staabi ülema viimase äraolekul.

Siderühma ülem organiseerib side allüksuste ja naabritega staabiülema saadud juhtnõuete järgi ja juhib allüksuste ning naabrite sidedelegaate.

*) Vrdl. S. Urtski: „Komandnõje punktõ“ (Gos. izd. 1930), lhk. 38, „Voina i Revol.“ 1930 nr. 7, lhk. 55 ja „Voj. Vestn.“ 1930 nr. 19, lhk. 13.

Tagalakorraldaja („staršina“ — veltveebel) varustab allüksusi ja staapi laske- ja toidumoonaga staabiülema näpunäidete kohaselt, arvestab laskemoona kulu, valvab korra järgi pataljoni tagalas ja hoolitseb pataljoni voori moondamise eest.

Käsujuhgid (2 allohvitseri) toimetavad vaatlust pataljoni V. P.

Võrreldes saksa ja vene jalaväepataljoni staabi organisatsiooni, näeme, et nii siin kui seal esinevad pataljoniülema abilistena ühed ja need samad juhtivad tegelased — adjutant, tema abi, sideülem, tagala-korraldaja (vene „staršina“, saksa vooriülem) ja vaotlejad, kuna mitmesugust tehnilist ja kantseleipersonali on saksa pataljoni staabis rohkem. Töö jaotuses staabi üksikute tegelaste vahel võime märkida mõningaid lahkuminekuid.

Mis puutub meie jalaväe pataljonisse (jutt on laskurrügemendi koosseisu kuuluvast pataljonist), siis tema sõjaaegne organisatsioon näeb ette „staabi“ moodustamiseks vaid adjutandi. Eespool nägime, et sideülem ja arst määratakse rüügüli korraldusel; sealsamas märkisime, millised isikud praeguste vaadete järele komandeeritakse patüli käsutusse kompaniidest. Kas aga sellise „staabiga“ on tagatud pataljoni edukas juhtimine lahingus, selle küsimuse jäta- vad meie senised kogemused lahtiseks, sest mitmesuguste taktikaliste ülesannete lahendamisel oleme pataljoni staabist ikka kuidagi kergelt üle libisenud. Eelseisev suvine õppeperiood peaks siingi selgust muretsema. Isiklikult näeksin pataljoni staabi sõjaaegses koosseisus veel järgmisi tegelasi: luureallohvitser, vaotlejad (2 allohvitseri) ja kirjutaja. Isegi alaline tagalakorraldaja (allohvitser) võiks tulla kõne alla. *Ettepaneku motiveerimise asemel märgin lühidalt nende funktsioonid.*

Luureallohvitser on nii pataljoni adjutandi kui ka rügemendi luureohvitseri lähimaks abiliseks luureteenistuse alal. Tema kontrollib vaotlejate ja kompanii luureallohvitseride tegevust, koondab, registreerib ja toime-

tab adjutandile edasi kõik pataljonis luure, lahingu ja vaatlusega saadud teated ja informeerib neist teadetest rügemendi luureohvitseri, naabreid ja allüksusi adjutandi poolt määratud korras. Luureallohvitser allub vahetult pataljoni adjutandile, ent luuretehnilised juhtnöörid ja ka eriülesanded saab ta luureohvitserilt (adjutandi kaudu).

Vaatlejad toimivad nagu samad tegelased saksa ja vene pataljonis, pidades silmas J. E. II §§ 60—71 nõudeid.

Kirjutaja täidab adjutandilt saadud ülesandeid pataljoni kirjavahetuse, päevaraamatu pidamise, kaotuste ja täienduste arvestamise jne. alal. Vahemärkusena tähendan, et Vabadussõjas vajas pataljoniülem, kel puudus adjutant, hädasti kahe vilunud kirjutaja kaasabi.

Tagalakorraldaja (kui ta tarvilikuks osutub) organiseerib juurdeveo ja evakueerimise, samuti julgeoleku tagalas pataljoni adjutandilt saadud juhtnööride kohaselt ja kontrollib ning ühtlustab kompaniide tegevust sel alal.

Sideülema ülesanded oleksid analoogilised saksa jalaväepataljoni sideülema omadega. Peale selle sideülem saadab edasi kogu kirjavahetuse ja käsutab staabi juures asuvaid virgatsideid.

Adjutant on pataljoni ülema lähim abiline kõikidel aladel. Tema 1) vastutab nii salajase kui üldise kirjavahetuse eest, mida saab või saadab patül, 2) fikseerib patüli suulised korraldused, 3) peab lahingu-päevaraamatut ja olukorra-kaarti, 4) organiseerib patülit saadud näpunäidete järele luureteenistuse, vaatluse, side ja tagalateenistuse, rakendades neil aladel tegevusse vastavalt luureallohvitseri, vaotlejaid, sideülemat ja tagalakorraldajat.

Nii üldjoontes üks võimalik moodus küsimuse lahendamiseks. Kas ta nõuab korrektiivseid ja milliseid nimelt, seda näidaku tegelikud katsed. Igatahes sõna on pataljoni ülematel.

—ms.—

Ruhikute kasutamine jõgede ületamisel.

N. Thar.

Prantsuse ajakirjas „Revue du genie Militaire“ käesoleva aasta veebruarikuu numbris on kirjeldatud ruhikute (tasapinnalise põhjaga lootsik, v. joonis) kasutamise võimalusi jõgede ületamisel.

Meil on kasutada üleminekuks jõest pontoonid ja pioneer-kiirsillad. Pontoone võib kasutada igal jõel, kuid nad on raske ja nende veoks vajatakse suurt voori, pealegi erilistest vankreist. Pontoone ei ole võimalik vedada vankritel üleminekukohtadele, kuigi olemas olevad teed seda vahest võimaldavad, sest ülemineku ettevalmistustööd peab moondama, et vastasele kallale tungida ootamatult. Pontoonide mahalaadimiskoha kaugus ülemineku kohast oleneb kohalikkudest oludest. Ma-

halaadimiskohast pontoone tuleb ülemineku kohta kanda, mis nõuab palju tööjõudu ja on väsitav, vahest isegi võimata maastiku iseloomu pärast. Nii tuleks siis valida üleminekuks jõest kohad, kus pontoonide juurdevedu ja juurdekandmine on soodustatud. Neis kohtades aga vastane on paremini, kui mujal, korraldanud valve ja ka kaitse ning ülemineku teostamine on raske ja kaotused suured. Üleminekut jõest peab teostama mitmes kohas ühel ajal, et killustada vastase jõude ja tuld. Seepärast peab ka pontoonide arv olema suur.

On kaalutud küsimust, kas ei oleks võimalik vedada pontoone veoautodel. Kolmetonnilisele veoautole mahub kaks pon-

tooni ja nende juurde kuuluv silla pealishitise materjal. Pontoonid kannatavad vähe transportimisel veoautodel. Arvan, et see transportimise viis on otstarbekohane vaid siis, kui vastaspoolne kallas on vastasest vaba, näiteks kohtamislahingus. Sel juhul on eriti tähtis kiirus, on tähtis jõest üleminna enne, kui vastane jõuab jõele. Selleks on kasulik saata ette veoautodel pioneere, pontoonvarustus ja katte osa. Pontoonide transportimine veoautodel on kasulik ka siis, kui eelväed on juba üle läinud jõest ja on suutnud edasi tungida niisugusele kaugusele jõest, et pontoonsilla ehitamine on võimalik. Kui aga vastase väed asuvad vastaspoolsel kaldal ja on korraldunud kaitseks, siis peab ülemineku teostama ootamatult ja mitmes kohas ühel ajal. Sel juhul pontoonide transportimine veoautodel ei ole otstarbekohane. Autod võivad liikuda vaid kivi- või kruusateedel, nad peavad peatuma üleminekukohtadest kaugel ja pontoonide kandmine mahalaadimiskohtadest üleminekukohtadele on liig väsitav ja nõuab liig palju aega ja tööjõudu.

Kiirsilla kasutamise võimalused on piiratud. Kiirsilla pikkus ei või ületada 60 m ja nii pika kiirsilla ehitamine on võimalik vaid tasase vooluga jõel. Kiirsilla pikkuse normaalpiiriks tuleb lugeda 40 m.

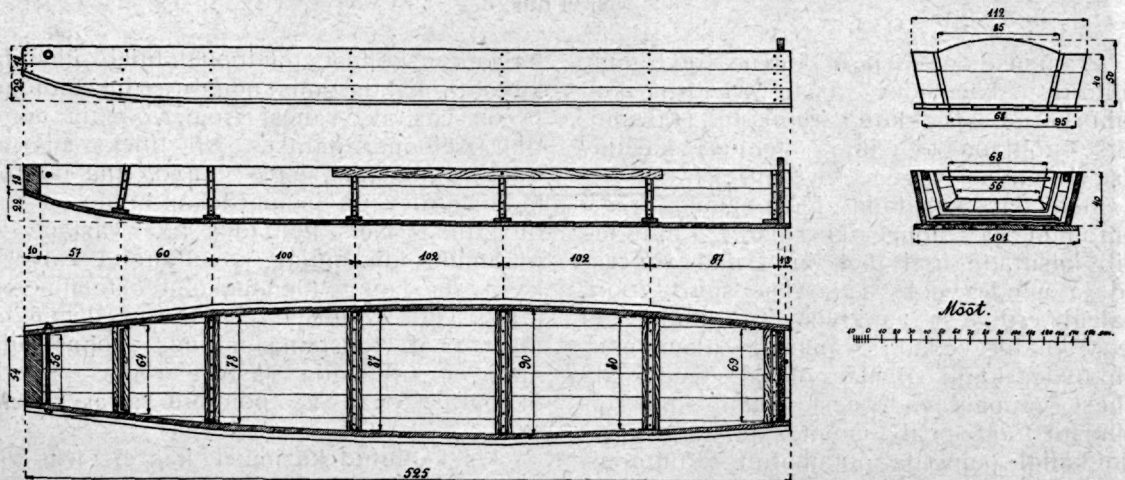
Kui vastane asub vastaspoolsel kaldal ja kaitseb jõge, siis üleminek jõest on isenesest kallaletung vastasele ja seepärast ülesõidu vahendid peavad vastama järgmistele nõuetele.

1. Ülesõidul või üleminekul jõest taktikalised üksused peavad jääma kiltustamata ja vahemikud üksikute vahel peavad olema samasuured,

nagu harilikul kallaletungil, et jalaväe üksused, maandudes vastaspoolsel kaldal, võiksid viivitusega kallaletungida vastasele.

2. Niipea kui esimesed osad on jõest üle läinud ja vastase tagasi surunud, peab kiiresti ehitama purdeid jalaväele ja lahinguvoorile, kasutades tugedeks samu ülesõidu vahendeid.
3. Ülesõidu vahendid peavad olema nii kerged, et üleminekuks määratud üksus suudaks neid kanda ka pikeemat maad ja igasugusel maastikul, ilma et oleks vaja määrata abijõude kandmiseks.
4. Konstruksioonilt ülesõidu vahendid peavad olema lihtsad, et pioneerid võiksid neid valmistada kiirelt ja suuremal arvul, kasutades selle juures vaid harilikke pioneer-tööriistu ja kõige lihtsamat kohapeal leiduvat materjali (harilikke laudu, nurk- või U rauda, polte ja naelu ülesõidu vahendi valmistamiseks ja latte, laudu, nõõri või traati purde pealishitiseks).

Joonisel 1 näidatud ruhk vastab kõigile loetletud nõuetele. Sääraseid lootsikuid kasutati 1930. aastal jõest ülemineku õppusel Doubs'i (Dub'i) jõel Bregille — Chaleze'i (Brez'i — Salees'i) piirkonnas. Konstruksioonil on tehtud mõned muudatused, sest ajakirjas „Revue du genie Militaire“ toodud joonised ei ole selged ega ka täpsad. Prantsuse lootsiku põhjal on pikisuunas väikene kumerus sissepoole (2 sm), võib olla stabiilsuse mõttes. See teeb konstruksiooni keerukamaks ja arvan, et põhi võiks olla täiesti tasane. Ahtris on juurde lisatud üks U raud poldi asemele,

Joon. nr. 1.

et ahter oleks tugevam, sest seal istub sõudja.

Lootsik kaalub 200—250 kg. 8 meest kannavad lootsiku ka pikemat maad ja igasugusel maastikul. Igal mehel tuleb kanda kõigest 25—32 kg.

Lootsiku valmistamiseks kulub 44 töötundi (38 puusepa ja 6 sepa töötundi). Ehitus-töökond koosneb 21 puutöolisest ja 4 sepast. Pioneerkompanii kolm rühma valmistavad päevas 12 lootsikut ja purrete jaoks vajalise pealisehitise materjali. Kallaleitungi ettevalmistuste (jõudude koondamine, laskemoona kohaletoimetamine jne.) teostamine kestab keskmiselt 10 päeva. Selle aja jooksul pioneerkompanii jõuab valmistada 120 paati, millest peaks jatku- ma jõest ülemineku teostamiseks.

Lootsiku valmistamiseks on vaja järgmist materjali:

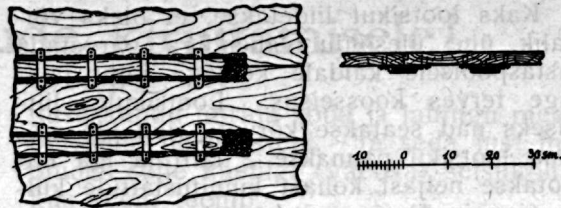
laudu $2,5 \times 20,3$ sm, pikkus 6 m — 12 tk
või 14 m^2 ,
laudu $2,5 \times 10,2$ sm, pikkus 1 m — 6 tk,
latte $3,8 \times 6,3$ " " 2,5 m — 2 tk,
prusse $10,2 \times 20,3$ " " 0,8 m — 1 tk
(kõvast puust),
planke $3,8 \times 25,4$ sm, pikkus 1 m — 2 tk,
nurk- või U rauda $40/20$ mm — 9,5 m,
polte seibidega, 1m.*) 8 mm, pikkus 75 mm,
30—50 tk (vastavalt põhjalaudade laiusele),
polte seibidega, 1m. 8 mm, pikkus 120 mm,
6 tükki,
polte seibidega, 1m. 8 mm, pikkus 45 mm,
36—70 tk. (vastavalt küljelaudade laiusele),
polte seibidega, 1m. 20 mm, pikkus 650 mm,
1 tk,
sepanaelu 3 kg ja veekindlat sitket liimi 1 kg.

Eritööriistadest vajatakse:

pikkhõvleid — 3 tk,
punnhõvleid — 3 „ ja
lihthõvleid — 1 „

Lootsiku küljed ja põhi liimitakse kokku punnitud laudadest. Külje- ja põhjalauad ühendatakse U raudadega poltide abil; põhi naelutatakse sepanaelttega küljelaudade, ahtriplangu ja vööriplaku külge; samal viisil ühendatakse ka küljelaud ahtriplangu ja vööriplakuga. Vööriplakule ja ahtriplangule kinnitatakse rõngad aurikukõite jaoks. Soovitav on teha kaks kitsast pinki sõudjate jaoks. Prantsuse lootsikul puuduvad tollid, kuid neid võiks siiski teha. Selleks paadi parda külge kinnitatakse pulk ja pulga külge seotakse nõorist rõngas.

Laudade kokkuliimimiseks peab kasutama veekindlat, kiirelt kuivavat ja mittepragunevat liimi. Säärase liimi puudumisel kaetakse ühenduskohiad tõrvaga läbimbutatud riideribaga, mis kinnitatakse paadi külge või põhja külge plekkribade ja

Joonis 2.

laiapeaga naelte abil. Naelad ei tohi laudadest läbi ulatuda (joonis 2).

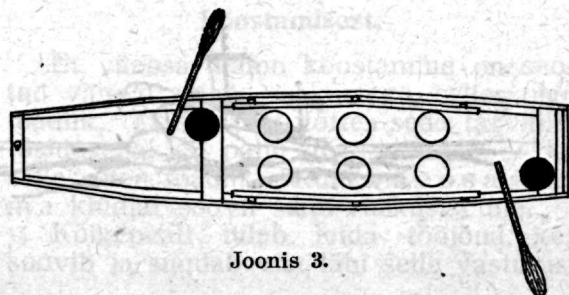
Paadi parraste külge on kinnitatud kaks kinnituslati talade ühendamiseks toega purrete ehitamisel. Kinnituslatte võib kinnitada paadi parraste külge seest- või väljastpoolt paati. (Joonised 3 ja 4).

Prantslastel on hulk pontoonvarustust ja seepärast nad näevad ette lootsikute vedu pontoonvankritel. Pontoonvankrile mahub 4 lootsikut ja nende juurde kuuluv pealisehitise materjal, mis kõik kokku kaalub 1500 kg. Nad valmistavad lootsikud paarikaupa kahesugustes mõõdetes. Üks lootsik on teisest vähe väiksem ja mahub teise sisse. Ühel lootsikul kinnituslatid on kinnitatud seestpoolt, teisel lootsikul aga väljastpoolt paadiparrast. See võimaldab mahutada pontoonvankrile 4 lootsikut.

Meil tuleks vedada lootsikud harilikku- def ütehobuse vankritel. Harilikute ütehobuse vankrile mahub üks lootsik ja ühe toevahe pealisehitise materjal, mis kokku kaalub ligikaudselt 400—500 kg.

Ülalkirjeldatud lootsikuid võib kasutada jalaväe parvetamiseks vastaspoolsele kaldale, kui voolu kiirus ei ületa 1,80 m/sek. Ülesõit on veel võimalik, kui voolu kiirus ei ületa 2,00 m/sek., kuid vilumata meeskonnale on lootsikusse asumine ja maandumine ohtlikud.

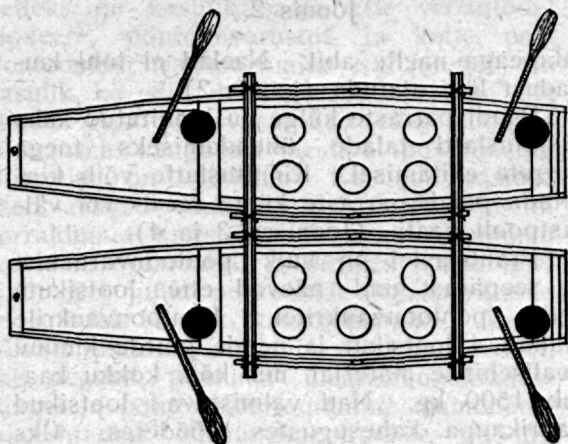
Üksikute lootsikute kasutamisel jalaväe parvetamiseks vastaspoolsele kaldale sõudemeeskond koosneb kahest pioneerist. Kumbki neist on varustatud lühikese mõ- laga. Lootsikusse mahuvad peale sõudjate veel 6 meest seljapaunadeta. Üleparvetamisel nad põlvitavad lootsiku põhjas. (Joonis 3.)

Joonis 3.

*) 1m. = läbimõõt.

Kaks lootsikut liidetakse, et oleks võimalik ühe ülesõidu vahendiga parvetada vastaspoolsele kaldale korraga jagu jalaväge terves koosseisus. Lootsikute liitmiseks nad seatakse kõrvuti, risti üle mõlema lootsiku pannakse 2 latti ja iga latt seotakse neljast kohast kinnituslattide külge (joonis 4).

Joonis 4.

Säärasel viisil liidetud lootsikutesse mahuvad 2—4 pioneeri sõudmiseks ja 12 jalaväelast.

Purrete ehitamisel jalaväele ja lahinguvoores kasutatakse samad lootsikud purde tugedeks. Taladeks kasutatakse 5 latti lm. 9—10 sm või 2—3 prussi 10,2×10,2 sm. Talade pikkus on 5,40—6,40 m. Toevahe pikkus (toe teljest järgmise toe teljeni) on 4—5 m. Sillutis koosneb laudkilpidest. Kilpide laius on 2 m ja pikkus 1,35 m.

Purde telg ei lange ühte tugede keskkohta joonega, ta on nihutatud 40—50 sm pärvett allapoole.

Tasase ja keskmise vooluga jõgedel kinnitatakse lootsikud kaldast kaldani üle jõe tõmmatud vaieri või köie külge (P. E.

III §§ 175 ja 176). Kiire vooluga ja laiad jõgedel lootsikuid tuleb kinnitada ankrute abil (P. E. III § 174). Esimesed kaks lootsikut kinnitatakse kalda külge.

Purde ehitamiseks vaja 1 ohvitser, 3 allohvitseri ja 22—28 meest, neist

- 2 meest kaldatoe ehitamiseks ja sillutise kinnitamiseks,
- 8 „ (2×4) lootsikute parvetamiseks sillapea juurde (igas lootsikus 2 meest) ja ankrukoite ja riskoite kinnitamiseks,
- 6—10 „ talade kohaletoomiseks ja nende sidumiseks kinnituslattide külge,
- 6—8 „ sillutise ja sillutislattide kohaletoomiseks.

Ehituskiirus on keskmiselt üks jooksevmeeter minutis.

Ühe toevahe ehitamiseks vajatakse:

- latte lm. 9—10 sm, pikkus 5,40—5,40 m — 7 tükki või prusse 10,2×10,2 sm, pikkus 5,40—6,40 m — 5 tükki,
- laudkilpe 2×1,35 m — 3—4 tk,
- sidumisnööre lm. 9—10 mm, pikkus 4 m — 15 tk või sidumistraati lm. 1,5—2 mm — 60 m,
- sidumisnööre lm. 14 mm, pikkus 2 m — 6—8 tk või sidumistraati lm. 3 mm — 16 m,
- sidumisnööre lm. 6 mm, pikkus 1 m. — 6—6 tükki või sidumistraati lm. 1,5—2 mm — 8 m,
- keerpulkasid 8 tükki,
- riskõisa lm. 14 mm, pikkus 10 m — 2 tk,
- ankrukõit — vastavalt lootsikute kinnitusviisile.

Purde kõvendamiseks lahinguvoores ülesõiduks suurendatakse tugede arvu. Iga toevahe keskele asetatakse alla lisalootsik. Alul ehitatakse kerge purre, et kiiremini võimaldada üleminekut veel omapoolsele kaldale jäänud jalaväe üksustele. Pärast purde valmissaamist asetatakse kohale lisalootsikud, et ka lahinguvoores võiks jõest üle minna.

Väeosade ajalugude kirjutamisele!

1. Väeosa Vabadussõja ajaloo tähtsusest.

Nüüdisaja sõjas on suur tähtsus kaitseväge ja kogu rahva moraali, eriti meie kui väikerahva seisukohalt vaadates. Võitsime ju Vabadussõja, lüües isegi kuulsaks saksa raudse diviisi, mitte oma kvantiteediga, vaid kvaliteediga. Meie arvatav vastane on arvuliselt tugev, kuid „mida suurem vaenlane arvuliselt ja materjaalselt, seda suurem ja tüsedam peab olema meie moraal ja intellekt“.¹⁾ Kaitseväge moraali süvendamisel ja väeosa võimsaks tervikuliseks võitlusüksuseks kujundamisel on esmajärgu tähtsus Vabadussõja ajalool, kui seda asjalikult ja huvitavaalt sõdureile ette kantakse. Kuuldust soovitakse endale jätta eluajaks mälestus — väeosa ajaloo raamatu näol.

Vabadussõja ajaloo lühidalt üldises ulatuses läbivõtmine tingimata peaks olema aukohal meie üldkoolide õppekavas.

Meie riigi kogu elujõuline meessugu — riigi iseseisvuse tegelikud kaitsjad ning tulevased perekonnaisad, kes igaüks ühes või teises väeosas oma sõjaväelise teenistuse läbi teevad — peaks Vabadussõja ajalooga tutvuma lähemalt, ja nimelt selle väeosa ulatuses, kus keegi teenib. Mida põhjalikumalt keegi oma eelkäijate kangelaslikku heitlust tunneb, seda enam see temas süvendab sõjamehe sisemist väärtust ja teatava väeosa (väeliigi) teadlikku lahinguolukorra mõistmist. Väeosa vabadussõjaaegsete kangelastüüpide eeskujude õpetab ja meelitab järeletegemisele. „Kangelased ei sünni, neid kasvatatakse,“ nagu ütleb G. Bon.²⁾

Väeosades nende arv, kes sama väeosa koosseisus Vabadussõjast võtnud osa, järjest kahaneb. Juba nüüd on palju väeosi, kus pole jäänud alles ühtki Vabadussõja ajal samas väeosas teeninud meest. Möödub veel kümme aastat, ja meil, võib olla, ei ole ühtki väeosa, kus sõdurite tegelikeks õpetajaiks-kasvatajaiks oleks Vabadussõjas samas väeosas teeninuid.

Mida kauem kestab rahu, seda suuremaks kasvab ka kaadri koosseis, kes isiklikult pole võtnud osa sõjast. Neile tuleks anda võimalus vähemalt vastava kirjan-

duse kaudu uurida sõda ja lahingu meeolu selle peensusteni. Ja seda just meie oludes selle väeliigi (väeosa) seisukohalt, kus keegi teenib.

Juhul, kui puudub asjalik, kuid siiski elavates värvides koostatud väeosa Vabadussõja ajalugu, pole kaadri mingit võimalust istutada noortesse vastuvõtlikkusesse hingedesse vabadussõjaaegsete eelkäijate kangelasmeele sädet.

Vabadussõjalaste arv, kes võiksid anda materjale ja olla abiks väeosade ajalugude koostamisel, iga aastaga kahaneb: surm suleb nende suu jäädavalt.

Mõnel pool on kerkinud arvamine, et Vabadussõja üldine ajalugu võib asendada väeosa ajaloo; selleks näide. Palusin ohvitseri, kes teatava väeüksusega kogu Vabadussõja teinud kaasa, et tema sõdureile kirjeldaks selle üksuse tegevust Vabadussõjas. Vastuseks sain: „Vabadussõjas olin r.-kuulipildur ohvitser ja otse esirinnas võideldes võtsin osa paarist operatsioonist, milliste kohta võiksin anda kirjelduse. Teisi lahinguid tean ainult üldjoontes. Kui ilmub Vabadussõja ajalugu, siis juba selle põhjal on võimalik kõiki lahinguid õiglaselt ja üksikasjalikult ette kanda.“

Isiklikult arvan, et selle väite viimane osa ei pea paika. Vabadussõja ametlik ajalugu andes teadusliku ülevaate kogu Vabadussõjast, ei käsitle üksikute väeüksuste tegevust nii üksikasjalikult, nagu seda sooviks näha tegelik sõduri kasvataja. Seda peab tegema väeosa ajalugu.

Vabadussõja ajaloost välja nopitud üksikute osade ja lausete ettekandmine kujuneb katkendiliseks kuivaiks faktide loeteluks, mis kuulajaskonda kaasakiskuvuse asemel isegi võib tüüdata.

Kokku võttes — väeosade ajalugude kirjutamine on olulise tähtsusega.

2. Väeosa Vabadussõja ajaloo tegelikust koostamisest.

Et väeosa ajaloo koostamine on seotud vägagi suurte raskustega, selles olen teadlik. Et see töö, võttes seda tarviliku tõsidusega, on palju aega nõudev — ka selles olen teadlik. Kuid väeosa ülemal kindral soovil saab raskusist üle.

Kõigepealt tuleb leida tööjõud, kes soovib ja suudab viia läbi selle vastutus-

1) R. Masing. Moraal ja sõda. Lhk. 50.

2) Seesama. Lhk. 46.

rikka töö. Siin õige valik on töö tulemuste aluspandiks. Teiseks — tuleb luua materjaalselt soodsad võimalused tööks, ja kolmandaks anda vastav aeg töö läbiviimiseks.

Töö ise seisaks järgnevas:

- töö põhimõtete ülesseadmine ja töökava koostamine;
- materjalide kogumine;
- materjalide klassifitseerimine (vajaduse korral ka paljundamine) ja läbitöötamine ning väeosa Vabadussõja ajaloo kirjutamine;
- esialgselt kirjutatud ajaloo koos asjaosalistega läbivaatamine ning vastavate paranduste ja täienduste tegemine;
- töö redaktsioon;
- töö paljundamine ja levitamine.

Töökava kujundamisel ja töömeetodi valikul on vajalik läbi rääkida sel alal asjatundjatega.

Töö raskeim ning ühtlasi vastutusrikkaim osa kindlasti on materjalide kogumine ja läbitöötamine. Kuis seda teha, selle kohta on antud täiesti asjatundlik ülevaade kolonel-leitn. Grasset vastava artikli järgi 1929. a. „Sõduris“ nr. 14/15 pealkirja all: „Kuidas seda kogu lahingukirjeldus“. Seda kirjutist julgen soovitada tähelepanguga läbi lugeda.

Meie väljakujunenud konkreetsetes oludes kust võiksime hankida materjale?

Üksikute väeosade kohta on mõndagi ilmutatud, olgugi tihti õige kitsapiirilist ja kirjutaja-võitleja isiklikust seisukohast vaadatuna. Väeosa Vabadussõja-aegsettevust kirjeldav kirjandus tuleb omandada.

Kuni 1928. aastani vabadusvõitluste kohta ilmunud raamatute täieliku nimestiku on avaldanud kapten O. Jalajas oma huvitavas raamatus „Lühike ülevaade Eesti iseseisvuse tekkimisest ja arengust“. Vabadussõda käsitlevate raamatute täielik nimestik on Vabadussõja Ajaloo Komiteel.

Vabadussõda käsitlevad ametlikud dokumendid (operatiivkäsud, ettekanded, teadaanded jne.) ja osalt ka muu materjal on koondatud Vabadussõja Ajaloo Komitee arhiivi. Et V. A. Komitee väeosade ajalugude kirjutamisest peaks olema huvitatud, siis arvatavasti tullakse sealt võimaluse piirides nõu ja jõuga appi ning võimaldatakse saada ära kirjad arhiivis olevast teatava väeosa kohta käivast materjalist.

Väeosade ajalugude kirjutamise üldine juhtimine ja ühtlustamine peakski õieti sündima komitee poolt.

Edasi mainiksin lahinguist osavõtnud juhtide ja sõdurite isiklike lahingukirjeldusi. Nende materjalide väärtus on väga suurelt kõikuv ja oleneb lahingut kirjeldaja isiku iseloomust ja tema võimest nähtud edasi anda. Sel alal suurima väärtusega on selge pilguga asjatundliku juhi lahingute kestel või vaheaegadel kirjutatud päevaraamat, millistele nõuetele näiteks vastab kapten A. Irve päevaraamat.

Mitte ainult nulliga võrduvad, vaid isegi kahjulikud on nende sõjameeste lahingukirjeldused, kellel on haiglane maania teha suuri sõnu ning kalduvus kõike anda edasi isiklikust vaatevinklist moonutatuna. Nende kaasvõitlejate üle meil pole põhjust kurjustada, vaid nendele tuleb vaadata kui sõja elavatele ohvritele. Neid tuleb mõista ja andestada. Ajaloo kirjutamisel aga tuleb võtta viimast liiki lahingukirjeldusi kõva kriitikaga.

Milliseid raskusi on isiklike lahingukirjelduste ja päevaraamatute kogumisel, seda sain vabadussõjale järgnevail aastail tunda, kuni suure vaevaga suutsin saada umbes 70-nelt kaasvõitlejalt nende sõjamälestisi. Neist umbes pooled on kaunis väärtuslikud. Päevaraamatuid või päevaraamatute ära kirju saada läheb harva korda. Omapärane on ka kapten A. Irve ajaloolise tähtsusega päevaraamatu leidmise, kaotamise ja jälle leidmise lugu. See oli vist 1922. a. varakevadel, kui sain teada oma endiselt kaasvõitlejalt P. Hermanilt, et tema vend olevat Tallinnas raudteelaste käes näinud kpt. Irve päevaraamatut. Kpt. Irve isa vastava volitusega asusin päevaraamatu otsimisele. Kuid see ei õnnestunud kergelt — ikka olid asjaosalised kas sõidus või kuskil mujal, nii et pidin uuesti oma teenistuskoha Valka asjatult tagasi sõitma. Lõpuks sain kätte.

Et kadunud kolonel J. Poopuu sel ajal kogus materjale „Soomusrongide diviis Vabadussõjas“ kirjutamiseks, siis andsin temale koos teiste materjalidega ka kapten Irve päevaraamatu. Oli „Sr. div. Vab. I“ ilmunud, soovisin saada antud materjale tagasi. Saingi, kuid puudus kümme lahtist lehte Soomusrong „Kapten Irv“ ajaloo lõpul ja kpt. A. Irve päevaraamat. Kol. Poopuu ütles, et need peavad olema raamatu koostaja E. L. käes, kuna viimane oma materjali-taga-

varasid läbi vaadates seda eitas. Hiljem E. L. on siiski vähemalt kpt. Irve päevaraamatu leidnud üles ja selle annud Vabadussõja Ajaloo Komiteele.

Kapten Irve Soomusrongide divj. ülema aegset päevaraamut (veebr., märts, apr. 1919. a.) aga mul ei läinud üldse korra üles leida. Suutsin ainult teha kindlaks, et A. Irv kogu aeg on päevaraamut pidanud. Ehk võtaks selle ülesotsimise Vabadussõja Ajaloo komitee oma ülesannete hulka?

Loomulik, et väeosa ajaloo kirjutamise järgi ei tohi kogutud rikalikke materjale ära hävitada, vaid need tuleksid anda üle Vabadussõja Ajaloo Komitee arhiivi.

Ühenduses väeosa Vabadussõja ajaloo kirjutamisega oleks vajalik lahendada teisi ülesandeid, nagu:

- väeosa koosseisus langenute täpsa nimekirja koostamine ühes langenute elulooliste märkustega;
- samasugune nimekiri väeosa vabadusristi kavaleeride kohta;
- väeosa tunnustatud kangelaste (ka sõdurite) elulugude ja kangelastegude uurimine ja kirjapanemine;
- väeosa lahingute jäädvustamine maalides ja skeemides;
- väeosa sõjaalbumi korraldamine, ja
- väeosa lahingukohtade märkimine kas või ainult lahingukohtes asuvasse kivesse tähtpäevade raiumisega.

Loomulik, et vähemalt alul ei suudeta kõiki nimekirju jne. avaldada trükis, vaid tuleb leppida kirjutisemasina kirjaga, ar-

vestades, et üks eks. tuleb saata Vabadussõja Ajaloo komiteele.

Ülaltoodust selgub, et väeosa ajaloo kirjutamine on vägagi raske ja vastutusrikas töö. Peaaegu võimatu on seda teha muu töö kõrval, sest paari tunniga ei suuda isegi materjalesse süveneda. Siin jätkub tööd kõigile väeosadele.

Ei väeosa ülemail ega töö täitjal, puhtisiklikust seisukohast vaadates, pole siin mingit tänu loota. Ka on töö seotud teatavate kuludega, mis tuleksid katta kas väeosa säästsummadest või muul viisil.

Kui uhke rivilise esinemise, rekordlaskurite ja hüppajate-jooksjate väljatreenimise eest väeosa ülem võib loota kiituse saamist, siis väeosa Vabadussõja ajaloo kirjutamise ja sõdureisse tugeva lahingumehe moraali sisendamise eest pole oodata tänuavaldust, kuna selle töö tulemused ei ole mõõdetavad rekordsaavutistega, mida oleks võimalik registreerida.

Tasulks on vaid alluvate sõdurite sügavhingeline poolehoid oma väeosale ja tema juhile rahuldustunne, et võib oma üksusega julgelt iga silmapilk minna ägedamasse lahingusse — kalli kodumaa vabaduse kaitseks.

See tunne õhutagu ka nüüd, rahuajal, vastavaid juhte kaitseväge ja selle kaudu kogu rahva moraalsete väärtuste süvendamise ennastsalgavale tööle — sellega aitaksime kaasa oma riikliku iseseisvuse kindlustamiseks.

— i.

Mõnda sõjamälestuste avaldamisest ja nende mõjust lugejatele.

Ajalehtede, ajakirjade ja „Sõduri“ veergudelt leiame sagedasti Vabadussõja sündmusi käsitlevaid kirjutisi.

Nende avaldamine endast on tervitatud nähe, sest nad:

- 1) kaudselt kergendavad Vabadussõja ajaloo uurijate tööd,
- 2) rikastavad meie sõja- ja ajakirjandust,
- 3) aitavad tutvustada seltskonda ja praegust kaitseväge Vabadussõja minevikuga ja
- 4) tekitavad autori mõtteosalistes kaasvõitlejates õilsaid mälestusi

möödunud heitlusest, mis annab neile tulevikus julgust ja meelekindlust.

Kuid kahjuks peale positiivse külje on paljudel kirjutistel ka suur negatiivne külg: tõeolusid ei valgustata küllaldaselt objektiivselt ja õiglaselt. Sagedasti on mindud välja endaülistamisele, kuid mõnikord seltsib sellele veel ka naabri väeosa või tema juhi mahategemine. Isegi mõned Vabadussõja alal ilmunud suuremad teosed ei ole suutnud kõiki sündmusi ja üksikute isikute tegevust valgustada tarvilise ob-

jektivsusega. Paljudes kirjutistes ja ka üksikutes teostes on autorid püüdnud ühe või teise väeosa ja mõne üksiku juhi või isiku negatiivseid külgi väga hoolikalt valgustada. Selle juures ei olda kahjuks küllaldaselt tundma õpitud toleaeagset olukorda ja ajavaimu, milles need väeosad ja isikud tolkorral teetsesid. Mõnikord jääb kirjutistest sarnane mulje, et autor just nagu meelega, sihilikult, on tõelusi varjanud ja neid oma soovi järgi moonutanud. Seda on juhtunud endistel aegadel ja ei ole ka ime, kui see praegugi kordub. Ajalugu teab palju juhuseid, kus juba algallikad, dokumendid, ei vasta oma sisult kirjeldatavale sündmustikule.

Sarnaselt tõelude võltsimiseks võivad olla mitmesugused põhjused. Tähtsamatena võiks mainida järgmisi:

a) teadlikud või sihilikud:

- meelega tõelude moonutamine enda või kellegi teise isiku või väeosa huvides,
- tõtt kardetakse avaldada, sest sündmuse kaasajal oleks ta võinud tuua halbu järeldusi autorile ja asjaosalistele või tekitada seltskonna pahameelt,
- autor tahab meeldida üldtunnustatud arvamisega või tahab hoiduda selle haavamisest,
- autor tahab ilustada fakte oma arusaamise ja iluduse mõiste kohaselt,
- autori individuaalne auahnus,
- autori isiklik pahameel teise isiku või väeosa vastu;

b) alateadlikud:

- olukord ja informatsioon ei võimalda autoril jõuda tõeludeni,
- autor ei suutnud sündmustest õieti aru saada,
- autori segavad sündmuse uurimisel psühholoogilised motiivid, hallutsinatsioon, eelarvamine, eelaimdus j. n. e.

Ülaltoodud põhjused puudutavad küll peaaegselt dokumentides tõelude ebatäpsat valgustamist, kuid suuremas ulatuses nad jäävad maksma ka üksikute autorite suhtes. Et ütelda kumba liiki, kas teadlikku või alateadlikku, kuuluvad tõelude moonutamise põhjused, peab lugema: 1) tundma nii autori kui ka teiste asjaosaliste isikute individuaalseid omadusi ja 2) jõudma allikate (teised kirjutised, dokumendid jne.) abil valgustatava sündmuse tõepärsuseni.

Esimese punkti nõuete selgitamine ei

ole eriti raske, sest suurem osa seni ilmunud kirjutiste autoreid on suurematele hulkadele tuntud. Raskem on juba teises punktis selgusele jõudmine, sest meil ei ole veel oma Vabadussõja ametlikku ajalugu ega ka üksikute väeosade ajalugusid, millised mõlemad on sarnastel kordadel tarvilikud.

Mõnelt poolt on kuuldunud arvamisi, et väeosa vabadussõjaaegse tegevuse jäädvustamine väeosa ajaloo näol ei olegi tähtis, sest küll juba Vabadussõja ametlik ajalugu õiglaselt ja tarviliselt valgustab ka väeosa tegevust.

Minu arvates on siiski sarnased vaated teatud määraneni ekslikud, sest Vabadussõja ajalugu kui üldteos, ei saa ajas ja ruumis vaadelda üksikute väeosade tegevust tervikuliselt. Vabadussõja ajaloos, kui see kord ilmub, käsitletakse üksikute väeosade tegevust rinde või väegrupi koosseisus ja ainult nii palju, kui palju on tarvilik rinde või väegrupi tegevuse kirjeldamiseks. Sõja algerioodil vaadeldaks ka vähemate osade (kompanii, rühm) tegevust, eriti neil juhtudel, kui sellest on olenenud järgnev sündmustiku käik väeosa või väegrupi piirides. Pärast vaenlase riigipiiridest väljaajamist ei kavatseda allüksuste tegevuse vaatlemisel laske alla peale pataljoni. Üksikute kompaniide ja rühmade poolt vaenlase pealetungide tagasilöömine, nende poolt ette võetud retked, luurkäigud jne., millistel ei olnud üldseisukorrale mingisugust mõju, võivad üldkirjelduses leida ainult mainimist. Ometigi võis tegutsenud osa nende ülesannete täitmisel üles näidata vaprust ja meelegi kindlust, kanda kaotusi jne., kuid üldajaloo seisukohalt nad siiski ei väeri kirjeldamist. Väeosa seisukohalt vaadatud omavad nad aga salgamatut tähtsust, sest võib olla, et ka neil juhtudel saadeti korda kangelastegusid, millised tarvitsevad jäädvustamist eeskujuks teistele. Väeosa ajaloos leiaksid üksikasjaliselt käsitlemist ka sarnased küsimused, milliseid Vabadussõja ajaloo vahet ainult nimetatatakse, nagu üksikute kangelaste vägiteod, väeosa vaim, traditsioonid, meeolu, vahet seltskonnaga jne.

Väeosa ajalool on sõduri kasvatuslises mõttes salgamatut tähtsust, sest ju temas peegeldub terve väeosa tegevus ja elu-olu Eesti riigi rajamispäevade heitlusist; seal on palju õilsat, mis väärrib järeletegemist, mis annab meelegi kindlust. Kuid ta on ühtlasi täiuslikuim ja käepära-

seim mõõdupuu, tõe eraldamiseks vales, mida vist nii mõnelegi väeosale on tarvis olnud. On ju meil mõnikord üksikud vabadussõjaaegsed juhid avaldanud ajalehtedes omi mälestusi Vabadussõjast. Sagedasti ülistavad nad iseendid rohkem kui lubab tõelus, ja teevad maha naabri väeosa ja tema juhti.

Ei ole raske kujutella, millist mõju avaldavad sarnased kirjutised lugejatele. Need, kes suuremat ei tea ühe ega teise väeosa vabadussõjaaegset minevikust ja ei tunne autori individuaalseid omadusi, võtavad kirjutist kriteeriumita — nii, nagu ta on; nende silmis jääb autor oma allunute kangelasiks, mahatehtud juht oma väeosaga aga saamatuks ja araks.

Pärast Vabadussõda väeosas teeninud ei tunne nii palju väeosa minevikku, et nad ise võiksid asjalikult otsustada. Nad võtavad sageli asja nii nagu kirjeldatakse ja neile jääb ebaõige mulje oma väeosa minevikust.

Seepärast vajatakse mõõdupüü, seda vahendit, millega saaks tõe vales eraldada. Selleks võivad olla kaks:

- 1) suurim ja kaudseim — Vabadussõja ajaloo üldteos,
- 2) vähem, kuid sisult laialdasem — väeosa ajalugu.

Mõnel pool võib tekkida arvamus, et „sõjamälestused“ on ajutine nähe, ja et nad ei puuduta ju kõiki väeosi, eriti veel neid, kelle minevikule ei võiks midagi ette heita. Ka see oleks ekslik, sest kui hoolsalt uurida kõiki Vabadussõda käsitlemeid kirjutisi, siis võib pea iga väeosa tegevuse kohta leida mõndagi, millega ta nõus ei taha olla. Ka päikese enese peal leitakse tumedaid laiike... Kordan veel: asjatundlikult, erapooletult ja ausasti koostatud väeosa ajalugu on parim rohi „sõjamälestuste“ negatiivse mõju paralüüsimiseks seal, kus olud seda vajaks.

Olgu veel meeletuletatud üks põhialuseid sõjaaajalooliste kirjutiste autoritele: „Tõtt, tõtt ja veel kord tõtt, kuid mitte kõike tõtt.“ See tähendab seda, et sarnaste küsimuste käsitlemisel, milliste tööpäraline valgustamine mõnede aastakümnete jooksul ei ole soovitatav riigile ega tema sõjaväele, tuleb delikaatselt toimida.

K. T.

Politiilisest ja strateegilisest juhtimisest Maailmasõjas. *)

Prantsusmaa.

Põhiseaduse järele teoreetiliselt kuulus poliitilises ja sõjalises juhtimises esimene koht peaministrile ja sõjalises teine koht sõjaministrile. Kuid kuidas sõja juhtimist tegelikult teostada, kuidas kooskõlastada ja piiritella peaministri, sõjaministri ja ülemjuhataja tegevust, selles oli kindlaks määratud ainult peaministri õigus kaasa kõnelda sõjategevuse peirinnete ja suuremate operatsioonide üldjoonte kindlaks määramisel. Parlament ja senat olid omale jätnud kontrollimise ja vahelesegamise õiguse valitsuse ja kogu sõja juhtimise üle; selleks olid moodustatud juba rahuajal neil vastavad organid. Kaugemale ei ulatanud juhtimise korraldamise ettevalmistamised. Sellest võimupiiride täpsalt kindlaks määramisest olenevalt kujunes tegelik sõja juhtimine võitluseks peaministri, sõjaministri, ülemjuhataja ja parlamendi vahel. Ülekaal kaldus lõpuks täielikult peaministrile. Sõjalised juhid ennast poliitilisesse tegevusesse ei seganud. Tegelikult võttis sõja sõjalises juhtimisest osa ka vabariigi president väga energiliselt. Parlamendi liikmed sõitsid rinnete, andsid nõu, nõudsid informatsiooni ja kõnelesid kaasa ülemjuhataja määramisel. Iseenesest aga olid rahvasaadikud ja rahvas häälestatud sügavrahvustundeliselt.

*) V. „Sõdur“ nr. 17—20 s. a.

Võimupiiride kindlaks kujunematus ei osutunud katastroofi kaasatoovaks sõltuvalt sellest, et enamjagu aega oli lääne rindel positsioonisõda ja ka sellest, et Prantsuse poliitilised juhid olid rahuaegses parlamentlises tegevuses omandanud juba harjumusi ja kogemusi sõjalistes küsimustes kaasa kõnelemiseks ja üldse parlamentlise korra juures oli kujunenud vilunud poliitilisi juhte.

Need parlamentlises võitlusest võrsunud juhid oskasid hinnata modern sõja relva propagandat. Juba 4. aug. 1914. a. organiseeriti riigi ajakirjandus-propaganda büroo, mis paigutati riigimajja (Maison de la presse) ja määrati temale sel ajal kolossaalne krediit — 25 milj. franki. Propagandal olid Prantsuse sõjapidamise kasuks väga suured teened. Temal olid selleks ka väga head alused — Saksa sõjakoolutamise, Belgia erapooletuse rikkumine ja sakslaste toores ümberkäimine kodanikkudega okupeeritud maa-aladel. Teisest küljest olid ka Prantsuse sõja eesmärgid väga selged — Elsass-Lotringia tagasi võtmine, rahvaste iseseisvuse ja kultuuri kaitsmine. Propaganda kujunes väga võimsaks oma riigis, liitlaste ja ka erapooletute juures.

Prantsuse peaministriteks sõja kestel olid — Viviani, Briand, Ribot, Painlevé ja Clemenceau, ülemjuhatajateks — kindralid Joffre, Nivelle ja Pétain ja liitlaste vägede ülemjuhatajaks kind-

ral Foch. Teised juhtivad isikud erilist silmapaistvat osa ei mänginud.

Sõda alustas peaminister Viviani — kogunud poliitik, kuid kalduv tonte nägema ja kergelt erutuv. Temal oli rahuagsetel teoreetilistel alustel kujundada tegelik sõja juhtimine.

Kujunevad kaks erinevat ajajärku sise- ja välispoliitiliselt. 1914. aasta on rikas sõjalistest sündmustest — pettumus piirilahingutest, Belgia okupeerimine, Marne lahing, suured võitlused Flandrias. Need lõpevad positsioonsõjaga. Parlament ei saa aega kaasakõnelemiseks selles sündmuste keerises. 1915. aasta möödub Prantsuse pinna vabastamise püüete tähe all. Parlament annab ennast tunda.

Peaminister Viviani valitsemise kestvusel on kogu aja ülemjuhatajaks kindral Joffre. Joffre'i esialgse sõjaplaani — Saksa rinde läbimurdmine Belgia Neuf-Château juures täielik nurjumine ja piirilahingute ebaõnnestumine ei suutnud kõigutada tema autoriteeti, mis kujunes kogu rahva poolt jumaldatavaks Marne võiduga. Neil rasketel päevadel teotsesid ja jagasid vastutust valitsus ja ülemjuhataja täiesti üksmeelselt. Kui Joffre enne Marne lahingut kandis valitsusele ette, et tema on otsustanud pealetungile asuda, mis võib tuua võidu aga võib lõppeda ka väga raskeid tagajärgi toova kaotusega, siis sõjaminister Millerand vastas valitsuse nimel, et ülemjuhataja otsuse vastu pole valitsusel midagi öelda. Valitsus soodustas Joffre'i tegevust koguni sellega, et tema diplomaatiliselt mõjutas Inglise vägede lahingust osa võtmist. Pärast Marne lahingut oli Joffre jumaldatud, poliitiline võim jäi tema kõrval varju. Valitsuse seisukord aga kõvenes pärast kabineti täiendamist kõigi parteide osavõtuga. Sõjaliselt jäi aga Joffre'i autoriteet maksma. Tema piiras tsensuriga ajakirjandust, mis temale ei pandud pahaks.

1915. aastal aga hakkas parlament ennast maksma panema. Tema nõudis armee komisjoni kaudu sõjaministrile õigust valvata kavatsavate operatsioonide järele, seega segades end sõjalisesse juhtimisesse. Kujunes võitlus sõjaliste ja poliitiliste võimude vahel. Joffre'i täht hakkas tumenema, sest vaenlane püsis endiselt prantsuse pinnal. Sõda võttis kestva kuju. Parlament aimas seda ja vastavalt rakendas tööle propaganda, nõudes ajakirjanduse tsensuri lõdvendamist. Parlament kõvendas oma kontrolli sõjaväe, laevastiku, rahanduse ja välispoliitika suhtes.

1915. aastal hakkas neljas võim — vabariigi president — ennast avaldama. President Poincaré oli väga osav kõnemees. Seda oma relva hakkas ta kasutama. Oma kõnedes maalits rahvale elava pildi vahekorradest Saksamaaga 1871. a. saadik, Saksa võidu järeldest tulevikust ja Prantsusmaa õigetest sõja eesmärkidest.

Tumedaks kohaks prantsuse sõjalisele tegevusele 1915. aastal oli inglastega ühine Dardanellide operatsioon, mida Prantsusmaa toetas Joffre'i arvamise vastu ainult liitlaspoliitilistel kaalutlustel.

Välispoliitika eesmärgiks oli võita liitlaste leeri seni erapooletutena püsivad Itaalia, Kreeka, Rumeenia, Bulgaaria ja P.-A. Ühendriigid. Itaalia astus välja, sellega oli Austria seotud. Ei õnnestunud aga tõmmata sõtta Kreekat, kes oleks Türgimaale istunud kaela peale. Samuti nurjus Jaapani vägede võitlusesse rakendamine lääne rindel. Sellele järgnes välisministri Delcasse lahkumine. Prantsuse diplomaatiale suuri

teeneid osutasid tema saadikud välisriikides — Cambon Londonis, Paléologue Peterburis ja Barrère Roomas. Peale nende läkitati 1915. a. sageli saatkondi Londoni, Rooma ja Peterburi. Anti liitlastele rohkeid lubadusi keskriikide arvel.

Sõjaajal on esijoones siiski sõjalised sündmused otsustavad. Need aga ei kõnelnud prantslaste kasuks. Seepärast langes Viviani täht, tema pidi 27. okt. 1915. a. ära astuma ja ruumi andma senisele kohtministrile Aristide Briandile.

Briandi valitsemise ajal on märgitavad kandvate sündmustena sõjaliselt: Dardanellide operatsiooni katkestamine ja Saloniki operatsiooni algamine, suured lahingud Verduni ümber, suur prantsuse-inglise pealetung Sommel, prantsuse ülemjuhatajate vahetus; välispoliitiliselt — Rumeenia sõtta astumine ja sisepoliitiliselt — Briandi kabineti ümberkujundamine detsembril 1916. a.

Briandi isik — lihtsatest oludest omal jõul tarkuse, kohanemisvõime ja poliitilise instinkti tõttu ajakirjanikust ja juristist juba enne sõda peaministriks tõusnud, osav kõnemees, realist ja hea inimeste tundja. Tema on nimetatud prantsuse Lloydiks. Tema põhimõtteks oli — valitsus juhib poliitikat, aga ei mitte sõjalisi operatsioone. Tema programm — suurem liitriikide rinate ja tegevuse ühtlustamine, sõjaministeeriumi tihedam koostöö kindralstaabiga ja liitlaste ühine sõjaväeline juhatus. Tema kavatses tuua 100.000 venelast Lääne rindele. Tundes omi nõrkusi sõjaasjanduses, kutsus tema sõjaministriks Marne lahingu kangelase kindral Gallieni, kes oli Joffre kõrval sõja alul ülemjuhataja kandidaadiks.

Briand ei suhtunud ülemjuhatajasse oma eelkäija kombel pimesi austamisega. Tema otsustas alata Saloniki operatsiooni viimase vastuseisust hoolimata. Ka sõjaminister ja osa valitsuse liikmeid ei pooldanud seda jõudude killustamist. Välispoliitiliselt oli Saloniki operatsioon õigustatud kui liitriikide prestiiži tõstja Balkani riikide silmis, mille reaalseks järelduseks oli Rumeenia liitu tõmbamine, Serbia sõjaväe jäänuste päästmine ja Kreeka takistamine astumast keskriikide leeri. Sisepoliitiliselt oli see rahva tähelepanu ära pööramiseks Lääne rinde lootusetult seisukorralt. Saloniki operatsioonil oli kahtlemata tähtsus, kuid tema poliitilised eesmärgid, milledest oli Joffre informeerimata, oleks vajanud kooskõlastamist operatiivsete võimalustega. Operatsiooni eesmärgiks oleks pidanud pandama kujundada kindlustatud sõjalaagrit Saloniki juures, mis oleks olnud ähvarduseks Balkani riikidele ja jõudusid kõitvaks keskriikidele. Selleks polnud vaja nõnda suurel arvul esimese järgu jõude, mis järgnevate operatsioonide juures paarindel kogu sõja kestel osutusid puuduvateks. Briandil on tahtmine Saloniki rinde moodustamisega luua Joffre kõrvale veel teist võrdset ülemjuhatajat, kes oleksid allunud sõjaministri kaudu valitsusele, sellega vähendades Joffre'i kaalu. See siiski ei õnnestunud — 1915. a. detsembris määrati Joffre kõigi Prantsuse vägede ülemjuhatajaks.

1916. aasta algas teravneva võitlusega ülevõimu pärast valitsuse, parlamentide ja ülemjuhataja vahel. Asutati Inglise eeskujul sõja komitee, mis aga ei toonud mingisuguseid parameisi sõja juhtimises. Kartus Verduni langemise eest ja ebaõnnestunud Somme lahing andsid saadikute kodade liikmetele jälle põhjust rahva huvide kaitsjatena tungida rindele ja

segada end sõjalisse juhtimisse. Joffre'i täht hakkas tumenema. Katastroof äsja sõtta astunud Rumeenia sõjaväes langetas Joffre lõpuliikult. Ta määrati poole-palgalisena strateegilise uurimiskomisjoni liikmeks.

Ülemjuhataja määramine oleks pidanud põhiseaduse järele sündima presidendi poolt peaministri ettepanekul, kuid valimisel kõnelesid kaasa parlamendi ja senati liikmed. Seati üles kolm kandidaati — Castelnau, Pétain ja Nivelle. Castelnau oli juba sõja algul vastutavatel kohtadel, teised kaks aga kerkisid üles Verduni kaitsemisel — esimene kui kaitsja ja teine kui fort Douamont'i tagasivõitja. Viimane sündimus heledamana oli rohkem mees ja üheskoos uue võitlustaktika propageerimise ja mõningate isiklike ja sisepoliitiliste olukordadega põhjustas kõige noorema — Nivelle'i valimise ülemjuhatajaks. Uue ülemjuhataja määramisega teostus Briandi soov — Saloniki rinde juhataja kindral Sarrail allutati otsekohe valitsusele ja võeti ülemjuhatajalt õigus määrata omapead väekoondiste ja armeede juhte.

Välispoliitiliselt läks Briandil ühes teiste liitlaste poliitikutega korda tõmmata Rumeeniat sõtta, kuid see sündis strateegiliselt ebasüüdsal momendil — Brussilovi suure pealetungi vaibumisel. Rumeenia väljaastumine mõjus ka vastupidiselt, nimelt tõi kaasa Hindenburgi ja Ludendorffi määramise Saksa sõjaväe etteotsa. Dardanellide operatsiooni lõpetamine oli õigustatud mõjutama Venemaa jahtumise liitlastega sõja edasipidamise vastu, sest Konstantinopoli küsimus sai küsitavaks. Kuid Venemaa jatkas siiski sõda, tänu Prantsuse ja Inglise saadikute osavale poliitikale. Tundes end küll juba lagunemise kuristikul kaldal. Kaks keskriikide poliitilist sammu andsid Briandile võimaluse näidata oma osavust. Poola kuningriigi väljakulutamise Saksa poolt tunnustati oludest sunnituks ja väärtusetuks. Saksa rahu ettepanekule vastas tema Prantsuse sõja eesmärgi uuesti ja teravamalt defineerimisega: „Une paix française par la victoire. Restitutions, séparations, garanties nécessaires!“ Ta tunnistas Saksa ettepaneku ainult kavaluseks, löksuks ja nõrkuse tunnuseks.

Briandil läks korda Lloyd George'iga kokku leppida 1916. aasta lõpul Prantsuse ja Inglise sõjaministeeriumide koostöös laskemoona ja suurtükkidega varustamises ja 1917. a. jaanuaris Inglise ülemjuhataja kindral Haigi allutamises Nivellele tema poolt kavatsatud suure pealetungi ajaks.

Veebruaris katkestas president Wilson diplomaatilise läbirääkimise Saksamaaga.

Vaenlase püsimine prantsuse pinnal ja sisenised raskused tüütasid rahva. Usk Briandi võimetesse langes. Sõjaministri Lyantey konflikt parlamendiga andis temale põhjuse oma valitsusega lahkumiseks.

1917. aasta märtsist kuni novembrini oli Prantsusmaale „hirmu“ aastaks. Peaministriks olid Ribot ja Painlevé, kes kõigiti üksmeelselt töötasid, olles — Painlevé sõjaministriks Ribot kabinetis ja Ribot välisministriks Painlevé kabinetis. See ajajärk on Prantsusmaale rikas poliitiliste ja sõjaliste sündmuste poolest: märtsi keskel Vene esimene revolutsioon, samal ajal sakslaste rinde tagasi surumine Arras-Laoni raioonis, aprillis Ameerika sõjakuulutus Saksamaale ja Nivelle pealetung prantsuseinglise sõjaväega Arrase juures ja Aisnel, juulil inglaste suur Flandria lahing ja esimeste

Ameerika väeosade saabumine Prantsusmaale, oktoobris teine Vene revolutsioon ja lõpuks oktoobris Itaalia lüüasaamine Caporetto.

Ribot oli vaimukas, vilunud valitsemises ja rohketest aastatest hoolimata veel küllalt tegu-võimeline. Temal olid sõjalise juhtimise suhtes väga terved vaated, mida ta ka parlamendile avaldas: valitsus valib ülemjuhataja ja võimaldab temal operatiivaladel talitada oma ideede ja teadmiste kohaselt; valitsus hoiab aga sõja juhtimise suurtes joontes oma käes, selleks ülemjuhataja sõjaplaane hinnates poliitiliste eesmärkide, sõjaväe ja riigi võimete seisukohtadel; praktilises teostamises on raske piiritella, kuid — valitsusel ei ole oma strateegiat ja ülemjuhatajal oma poliitikat, kuid ka sõjaministrile peavad jääma tema õigused; peale selle peab sõjas aga nõuandjate ja kaasaraajikate arv olema võimalikult piiratud.

Ribot tugevaks küljeks oli välispoliitika. Teda täiendas sõjalisel alal matemaatik Painlevé, kel oli ka sõjamehe omadusi. Eesmärgiks seati — olla aktiivne paarindel. Esimesed valitsemise kuud töid kaasa raske proovi Nivelle'i kurblool näol, mis kujunes selleks ka Ribot-Painlevé valitsusele, prantsuse sõjaväele ja riigile.

Nivelle'i plaan oli 24 või 48 tunni jooksul läbi murda saksa rühne, kuhjates selleks kokku enneolematu suurtükiväe. See ebaõnnestus ja kujunes asjatuks verevalamiseks. Põhjused — vastase alahindamine Verduni lahingute põhjal ja väejuhtidel, valitsusel ja parlamendil juba ette usu puudumine õnnestumisesse. Nivellel polnud oma staabis ja väejuhtide hulgas poolehoidu kui Joffre'i väljatõrjajal. Sõjaminister oli skeptiline tema plaani teostatavuses, kuid ei tema ega peaminister ei julenud sellele kindlasti vastu astuda. 6. aprillil kutsus president Poincaré Compiègne kokku suure sõjanõukogu, millest võtsid osa valitsus, parlamendi liikmed ja väejuhid. Nivelle kandis oma plaani ette. Enamus väljendas end tagasihoidlikult, ainult kindral Pétain uskus ei mingisse suurde läbimurdesse, vaid ainult osalisse edusse. Nivelle tahtis lahkuda ülemjuhataja kohalt, kuid jäi presidendi ja valitsuse soovil edasi. Kuid Nivelle'il ja tema alluvatel oli riisutud usk. Siin tegid vea peaminister ja valitsus esiteks sellega, et nad lasksid plaani arutada alluvate juuresolekul nõukogus ja teiseks, et nad Nivelle'i ei asendanud õigel ajal.

Ebaõnnestumisel pettus rahvas, sõjaväes puhkesid rahutused, parlament asus jälle salaistangutega kaasakõnelemisele ja Nivelle'i üle seati valitsuse juure strateegiliseks kontrolöriks kindral Pétain. Nivelle lahkus mais. Ta anti kohtu alla, mille eesistujaks oli Foch. Ülemjuhatajaks määrati Painlevé ettepanekul kindral Pétain ja kindralstaabi ülemaks kindral Foch, kes oli olnud valitsusele strateegiliseks nõuandjaks.

Pétain oli selleks Prantsuse sõjaväe „hinge-
arstiks“, kes isiklike kude käikudega rindele uuris seisukorda, suurendas puhkusi, hoidus väljakohutest, parandas toitlust, andis lubaduse asjatult verd mitte valada ja sellega tõstis jälle sõjaväe võitlusvõime. Tema esitas ka kindla programmi sõja edasipidamiseks: alul — sügisel — ainult kohalikud hoolikalt ettevalmistatud pealetungid sõjaväe pealetungi vaimu kasvatamiseks ja alles Ameerika sõjavägede suuremal arvul kohale jõudmisel otsustav pealetung. Peastaap viiakse Compiègne, kuhu juba liiga palju rahvast koondunud, Beawaise. Seal asub Pétain vaikselt uurima viimaseid saksa

võitlusviise ja tankide kasutamist. Saksa juhatusel polnud aimu prantsuse sõjaväe raskest seisukorrast; ka inglise suur pealetung Flandrias köitis neid. Seega võimaldus Pétainil segamatult täita oma kava. Pétain sobis Fochiga ja Haigiga. Painlevé oli rahul, et temal oli õnnestunud sarnaselt korraldada sõjalist juhatust.

Politiiliselt oli Ribot püüdeks lasta paista välja valitsuse kindlat seisukohta sõda õnneliku lõpuni viia. Saksa rinde strateegilise tagasitõmbamise kannul käiv maa laastamine löi soodsa võimaluse prantsuse propagandale terves maailmas saksa barbaarsusest. Vene keisririigi langemisele järgneva ajutise valitsuse liidus hoidmine nõudis pingutusi. Heaks trumbiks poliitilisel juhtimisel kujunes Ameerika sõjakuulutamine Saksamaale. Peale moraalse toetuse järgnes sellest rikkalik varustuse ja hiljem ka elavjõu juurdevool Prantsuse rindele. Ribot keeldus Inglise eeskujul andmast passe sotsialistidele Stockholmi kongressile. Tema tõlgitses Saksa riigipäeva rahuresolutsiooni 19. juulist 1917. a. ja paavsti rahusobituse augustist 1917. a. mitte kaalumisevõimalusteks, kandes parlamendile ette järgmist: Prantsusmaa peab nõudma väärselt rahu võidu kaudu; meie võidame ja omandame Elsass-Lothringia kui ka Saari raiooni ja Rheini vasaku kalda; meie murrame Preisi militarismi. Ribot kinnitasid tema arvamusel Austria peaministri krahv Czernini märgukiri aprillist 1917. a. ja keiser Karl I lähenemisekatse Parma hertsogi kaudu.

Välispoliitika sammus Ribot oma eelkäija jälgedes.

1917. a. sügisel langes Venemaa pärast teist revolutsiooni täielikult võitlejate reast välja. See, aga peaaegajalt sisepoliitiline olukord Prantsusmaal, sundis Ribot peaministri kohalt septembri keskel tagasi astuma. Asemele astus Painlevé.

Tema valitsemine möödus sõjalistes ja välispoliitilistes küsimustes ilma suuremate sündmusteta. Sisepoliitika on märgitav riigiäärandjate protsess, kus figureerisid parlamendi liikmeid ja endisi ministreid. Tähelepanuvääriv on Itaalia lüüasaamine Caporetto lahingus, mis viis liitlaste juhid Rapollo nõupidamisele. Caporetto oli selgeks tõenduseks liitlaste üldise, laialise, juhtimise tarvest. Selle puudumine ja Caporetto kirjutati Painlevé contosse. Temal õnnestus küll Rapollo astuda esimest sammu ühise juhtimise korraldamiseks liitlaste vahelise sõjanõukogu moodustamisega. Kuid sellest hoolimata leiti, et Painlevé ei ole see raudse rusika ja kindla tahtega mees, kes on kutsutud ja seatud Prantsusmaad juhtima lähenevas otustavas võitluses. President Poincaré kutsus peaministri kohale novembri keskpaigas 1917. a. oma poliitilise vastase George Clemenceau.

Clemenceau — 76 a. vana, sellest hoolimata võitlus- ja valitsemishimuline; terava juurdlejana oma kallaletungi meetodiga kardetav ajakirjanik, kritikk, rahvasaadik ja ministrite kukutaja; riigimehelikult koolitatud poliitik, kes juba enne sõda rasketel aegadel olnud peaministriks ja ministriks; sügav mõtleja, inimesetundja ja põhjalik inimespõlgaja; 1870/71. a. sõjast osavõtja, Fochi leiutaja, kelle strateegilisi kirjatöid tema uuris ja kelle tema aetas kõrgema sõjakooli ülemaks 1908. a., põhjalik sõjaväe ja laevastiku tundja, kauaaegne riigikaitse- ja väliskomisjonide esimees senatis; diktaatori iseloomuga; osav kõnemees ja rah-

vajuht. Tema riigi juhtimisele asumist tervitajad prantsuse rahvaga ka kõik liitlased.

Vaadeldes sõja juhtimist järgneva aasta keskel (nov. 1917. kuni nov. 1918. a.) näeme kuidas poliitiline ja strateegiline juhtimine tihedalt kokku põimuvad ja kui tugevalt viimane sõjas esimest mõjutab. Seepärast on õigem vaadelda Clemenceau tegevust strateegiliste sündmuste joont mööda. Siin erinevad viis sündmuste gruppi.

Prantsusmaa ja liitlaste strateegiline ooteaeg 1917. a. novembrist kuni 20. märtsini 1918. a. Nende nelja kuu jooksul käis Clemenceau rinde läbi, õppis tundma olukorda ja tutvunes kõigi väejuhtide, nende soovide ja arvamustega. Tema sõja programm oli lihtne: Mina lõpetan sõja ja ajan vaenlase maalt välja. Selles peavad mind avitama poliitikud ja parlament; kuni Ameerika miljonilise armee kohale jõudmiseni kaitsen püsida; tihe koostöö liitlastega; sisepoliitiliselt — võitlus igasuguse rahumeeleolu vastu; kokkuvõttes — „Mina juhin sõda“!

Kindralite Pétain ja Fochi vastu oli temal täielik usaldus. Kindral Foch oli temal valmis kandidaadiks liitlastevägede ülemjuhatajaks, kuid tema kartis sellele vastuseisu inglastelt. Helligates küll Fochi ei lasknud tema sellel siiski poliitikasse tungida. Clemenceau strateegiline arusaamine ei küünninud siiski mitte selleni, et Pétaine ja Haigi poolt kokkulepitud 1918. a. kevadist pealetungi enneaegsena ära tunda.

Välispoliitiliselt töid raskusi Venemaa uue valitseja Lenini poolt salalepingute avaldamine ja Brest-Litovsk'i vaherahu. Kuid nendest aitas Clemenceau üle tema kõne- ja sulemehe osavus. Ülahinematud sündmused tunnistas koos Lloyd George'iga tähtsusetuteks ja keskriikide vägivallategudeks.

Sisepoliitiliselt oskas Clemenceau parlamenti hoida tagasi sõjalise ja poliitilise kontrolli teostamisest ja nende heakskiitmist leida järskudele sammudele siseriigis rahulolematute elementide taltsutamiseks.

Clemenceau valitsemise teise etapi keskkohaks on Saksa suur pealetung 21. märtsist kuni 28. aprillini 1918. a. Amiens ja Kemmel juures. Liitlaste rinne rebenes Prantsuse ja Inglise armeede liitekohal. See viis liitlaste riigimehed Doullensi nõupidamisele, kus Clemenceau osavuse tulemusena valiti liitlastevägede ülemjuhatajaks Foch. Hiljem oli Clemenceau käsi mõjuvalt tegev Fochi võimu tegelikul maksmapanemisel liitlastevägede üle.

Kindral Foch oli temperamendilt, teadmiselt ja võimetelt praktikas ja teoorias hästi koolitatud täisverd sõdur. Tema tunnistas sõja ajal poliitika ja strateegia ühtumist. Poliitikasse ei seganud. Clemenceaud usaldas imetlusega. Oli fanaatiline pealetungi pooldaja. („Fochi seniavaldamata mälestusi“ järele mitte täiesti nii. Toim.) Pani ette oodatavat Saksa pealetungi pareerida vastupealetungiga. Oli kindla iseloomuga, eeskujuliku kohuse- ja vastutustundega, lihtis, viisakas, sügavusklik, ilma haiglaste auahnuseta. Tema polnud geenius. Kuid siiski mees kes viis liitlasteväed lõppvõidule.

Foch ei saanud mõjutada lahingu käiku esimesel sakslaste pealetungil reservide puudumisel. Kuid teisel pealetungil Lys'il abistas tema juba prantsuse reservidega raskesse olukorda sattunud inglise armeed. Oodatava sakslaste kolmanda pealetungi pareerimiseks mere ja Amiens vahel oli aga temal juba reserv olemas.

Samal ajal Clemenceau võitles siseriigis rahumeeleolu võimulepääsemise vastu, väljendudes järsult: „Kunagi mitte rahu enne võitu!“ Välispoliitiliselt on märgitavad Austria peaministri krahv Czernini kallaletung Clemenceaule tema eitava seisukoha puhul rahu küsimuses ja Austria keisri Karl I kirjavahetus Parma printsiga. Krahv Czernini etteheite peale vastas Clemenceau brutaalselt: „Krahv Czernin valetab!“

27. mail algasid sakslased liitlastele täiesti ootamatult pealetungi Chemin des Dames kõrgendikel ja jõudsid 2. juuniks Château Thierry juures Marnele, vabastades tee Pariisi. Liitlaste ülemjuhatajal ei olnud seal midagi vastu panna. Pariisis tõusis hädakisa, nõuti Clemenceau, Pétaini ja Fochi tagandamist. Clemenceau näitas siis üles suurimat riigimehe oskust. Tema astus parlamendi ette olukorra tõelise kirjeldusega 4. juunil. Tema võitlusloosung oli: „Praegu kaotame küll maid, kuid meie ei lase endid kunagi võita; ma võitlen Pariisi eel, Pariisis ja Pariisi taga.“ Tema kaitses sõjaväe juhte kõige jõuga, sest tema on nende tööd ja head tahtmist näinud; tema ei luge nud ennast õigustatuks neilt mingeid seletusi nõudma... „Ajage mind kõnetoolilt, kui teie seda minult nõuate,*) mina seda ei tee“. Ja selle juure veel klassikalised sõnad, mis valgustavad modern sõja pidamise probleemi täielikult: „Meie võidame, kui kodanlised avalikud võimud oma ülesannete kõrgusel püsivad“. Nende tuliste sõnadega pareerib tema parlamendi pealetungi ja tõstab Prantsusmaa ja kõigi liitlaste langenud meeoleolu uuesti.

Olukorra parandamiseks rindel Clemenceau sõidab ise Marnele, sunnib seal taandujaid peatuma, hoolitseb värviliste vägede kiire juuretoomise eest, nõuab poola ja tsehhi väeosade moodustamist ja sunnib kindral Fochi võtma omale nooremat staabiülema (kindral Buat). Fochil läheb korda Ameerika vägede abiga sakslaste läbimurret peatamisele sundida ja saksa uut pealetungi Soisson juures prantsuse ja ameerika vägedega takistada. Juuni keskpaigas pöördub peahool Ameerika väeosade kiiremale kohale toimetamisele. Samal ajal eabõnnestub Austria pealetung Piawel ja Itaalia reservid vabanevad Prantsuse rindele toomiseks.

Neilt päevilt on pärit ka Clemenceau ja Lloyd George'i avalik pöördumine president Wilsoni poole abi saatmise asjus.

Neljandaks lüliks sündmuste ahelikus olid sõja lõpuvõitlused juulist kuni oktoobri aluni. Juulist alates maandusid Prantsuse pinnal igas kuus 300.000 ameeriklast, kes alul astusid lahingusse diviiside kaupa, hiljem kujunedes kahes armeeks üle miljoni mehega kindral Pershingi juhatusel. Liitlaste — rahva ja juhtide meeoleolu tõusis. 15. juulil ettevõetud Saksa viimane pealetung mõlemil pool Reimsi osutus Saksa eskujul korraldatud kaitses juures löögiks õhku. Nüüd asus Foch Saksa rinde purustamisele. Prantslased ja ameeriklased andsid esimese löögi 18. juulil Cotterët metsa juures. Sellele järgnes inglase löök 8. augustil Villiers-Brettonneux juures. Need vapustasid Saksa rinde ja moraali. Algas pealetung tervel ringel. Saksa ülemjuhataja tegi siin suure vea, selle asemel, et tagasi tõmbuda kindlustatud positsioonidele ja seal korraldada kaitses ja vastulöökideks, püüdis vastasele vastu panna igal sammul, millest kujunes viimaks

*) Sõjaväe juhtide tegevusesse segamist.

manööversõda. Liitlaste ülemjuhataja teotses ka väga suure ettevaatusega, mille järelduel tema septembri keskpaigas laskis käest võimaluse löögiga Verduni juurest sakslaste selja taha, neile valmistada Argonnide ja mere vahelises sopis Sedani. Foch ei riskerinud ka selles lõpuvõitluses.

26. septembril alustas Foch belgia-inglise-prantsuse-ameerika vägedega veel pealetungi kolmes suunas — Mézières, Maubeuge ja Gent. Hoolimata edust uskusi kindralid Foch ja Pétain kui ka Clemenceau, et sõda võib lõppeda ikkagi alles 1919. a. Vaherahu ja rahu ettepanek saklastelt 5. nov. 1918. a. tuli neile ootamatult.

10. septembril asus ka Saloniki armee kindral Franchet d'Espèrey juhatusel pealetungile, mille järeldues oli Bulgaaria ja Türgi sõjavägede kokkuvõetamine.

Vaherahu tingimustes leppisid liitlased omavahel hõlpsasti kokku. Sõjalise tegevuse lõppemise garantiina esitas kindral Foch nõudmise Rheini joone okupeerimiseks. Muus osas võeti aluseks president Wilsoni 14 punkti, kusjuures Prantsusmaa ettepanekul erilisel kriipsutatil alla sõjakahjude tasumist ja Inglismaa ettepanekul merede vabadust. Vaherahu läbirääkimised teostusid Compiègne metsas alates 7. nov. 1918. a.

Kokkuvõttes põhjustasid sõja võidurikka lõpu: teadmine, et mitte strateegia, vaid poliitika on suure sõja juhtimisel sihte määrav ja mõõduandev; selged, järjekindlad ja populaarsed sõja eesmärgid (loosungid); kindel lepingute pidamine ja sõbralik diplomaatiline suhtumine liitlastesse; sõjaväe vaprus ja rahva ohvriteks valmisolek; kindel usk sõja eesmärkide õiglusesse ja lõpuvõidusse. Lisaks neile asjaoludele kujunesid enne sõda teoreetiliselt kindlaks määratud alustel praktiline juhtimine — poliitilise ja strateegilise võimu jagamiseks kahe peateguri — peaministri ja ülemjuhataja vahel õigetes vahekordades. Tähtis kaal neile tulemustele jõudmisel kaasa mõjumisel oli asjaoludel, et peaministrit strateegiliste küsimuste mõistmise juures aitasid alul sõjaminister ja hiljem selleks asetatud sõjaväeline nõuandja, sõjaväelised juhid hoidusid poliitilistes küsimustes segamast ja kogu sõja juhatamise aparaadi väljakujunemine lihtsamaks — positsioonisõja olukorras. Parlamendi ja senati mõju ei küünninud maksvusele kardinaal-küsimuste otsustamisel, olenedes nende rakendumisest üldise idee saavutamisel lõpliku võidu teenimisesse ja ka valitsuse juhtide osavusest. Valitsuse juhid oskasid ja suutsid sõjaväe juhte kaitseda ja toetada kriitilistel silmapilkudel. Sõjaväelistel juhtidel oli küllaliselt iseseisvust puht strateegiliste ja operatiivsete küsimuste otsustamisel. Prantslastele ja ka kogu liitlastele sõja õnnelikus lõppemises on tänuväärse töö teinud Prantsuse viimane peaminister George Clemenceau oma isikuga.

Õpistena maailmasõja juhtimise kujunemisele on märgitavad:

1. Jääb maksma Clausevitz'i tõde — sõda on poliitika tööriist ja sõja strateegiline juhtimine peab alluma poliitilisele juhtimisele.
2. Modern sõja juhtimiseks peavad olema juba rahuajal kindlaks määratud üldiselt tunnustatud põhiprintsiipidele rajatud poliitiliste ja strateegiliste juhtide funktsioonid ja võimupiirid ja need kooskõlastatud ühteteist toetavaks ja ühist eesmärki — võitu — taotlevaks tervikuliseks sõjajuhtimise aparaadiks.

sioon, mis sajandite jooksul oli püüdnud viia Liivit Kesk-Euroopa ühiskondlik-politilisse ja kultuurilisse süsteemi, tõi siia kõik need head ja halvad küljed Euroopas valitsevast valitsemisviisist ja suhtumisest pärismaalastest koosnevasse laialisse rahvamassi. Meie võime olla tänulikud Saksa kolonistidele, kes ajaloo esimestel sajanditel siia tulid ja meid tutvustasid Lääne-Euroopa kultuuri saavutistega, kes õpetasid meile paremat ehituskunsti, usku, paremat põlluharimist, arendasid linnades kaubandust küllalt õitsvale järjele ja alulid tõelised maa kaitsjad, kuid ajalugu ei saa neile andestada nende kestvat üleolevat suhtumist maa pärisrahvasse. Ajal, kui Euroopas juba ammugi oli kadunud aadli ja talupoja vahel isanda ja orja vahetõrge, hoidsid meie balti-sakslased sellest kramplikult kinni, argumenteerides püha lihtsameelsusega, nagu oleks eestlane juba sünnipäraselt selline alaväärtusline olevus, keda võib valitseda ainult karmi ümberkäimisega. See oli üks iseloomustavam kiht maa-aadlis. Teine kiht olid inimesed, kes nii väga ei otsinudki rahulikku mugavust mõisates, vaid kelle avantüristlik veri ihkas kas sõdasid, või kõrgeid administratiiv kohti. Liivi sai julgete, auahnete ettevõtjate ja mitut liiki avantüristide söödamaaks, kes otsisid au ja rikkust.

Seda aitasid süvendada ja laiendada veel reformatsioon ja sellele järgnevad sündmused, ja Liivi jäi veel kindlaks rüütuse kantsiks, ajal kui Lääne-Euroopas rüütlikkus hakkas surema juba loomuliku surma. Ajaloolane Schiemannt ütleb, et ainult siin võisid nende „nooremate vendade nooremad pojad“ loota kiirelt mõjule ja silmapaistvusele pääseda, kui nad enesega ka muud kaasa ei toonud, kui ainult vana nime, terava mõõga ja osava pea. Nii sündiski, et Liivi sõjalise lõppjärgu juhtivad tegelased olid enamuses välismaalased, kes elasid uuel asumaal esimest, paremal korral teist sugupõlve. Sellised olid ka mõlemad ordumeistrid Fürstenberg ja Kettler, kes olid noores eas siia tulnud õnne otsima.

Ordumeister Kettlerist, keda süüdistatakse palju Liivimaa poliitilises lagunemises, ütleb ajaloolane Schiemannt: „See on asjade loomuses, et langusaegadel, kus vanad poliitilised ehitised lagunevad, uued alles varemte alla maetud, menuosalisteks saavad mitte õilsamad, vaid jõhkramad, abinõusid valimatad iseloomud.“ See võib olla tõsi üldiselt, kuid

siinkohal Liivimaa languse seletamiseks on sellest liig vähe. Kindlasti põhjustas siin seda suurel määral see asumaalase hingeolu, mis oli omane kogu orduaegse Liivi valitsevale kihile ja mis eriti teravnes reformatsiooni tagajärjel, kus hääbus lõplikult metropoolset laadi välisvõim paavsti ja katoliku kiriku näol, sest igatahes katoliku kiriku toleaeagne autoriteetne mõju ja kindel distsipliin pehmen- das ja kooskõlastaski suurel määral tekkinud sisemisi teravusi.

Teine Liivi orduriigi languse kohalik põhjus, mis senini enam-vähem kõrvale jäetud, kuid mis kindlasti seda mõjutas, oli pärismaalaste, talupoegade eitav suhtumine siin valitsevasse ühiskondlik-politilisse võimu. Tõsi küll, XVI sajandi maal asuv eestlane ei saanud olla poliitiliselt ja sõjaliselt kuigi otsustavaks teguriks, sest ajalugu oli selleks hävitanud eeldused, kuid teatud määral oli ta seda siiski. Talupoja tähtsus maa kaitses oleks võinud olla küllalt märkimisväärne, sest moodustasid ju talupojad Liivi sõjaväes väga suure osa, arvuliselt sageli enamuse, kui valitsevad kihid kuidagi oleksid püüdnud enese poole võita pärismaalaste poolehoidu ja seda siduda oleva poliitilise organisatsiooniga. Seda aga ei sündinud, vaid talupoja seisukord ainult halvenes. Rasket lasusid sõjaraskused talupoegade peal. Venelaste metsik rüüstamine, kohalikkude Saksa tingisõdurite omavoli ja röövimised, mitmesugused sõjakohustused, maksud, väeteenistus, küüdikohustus jne. tegi talupoja seisukorra tõesti väljakannatamatuks.

Juba sõjaalul võis karta talupoegade vaenulikkust ja kestva sõja hädades nägida talupojad, kui vähe nende endised valitsejad maakaitset teostavad ja just neid kaitsevad. Alguses said talupojad üsna venesõbralisteks ja alistusid pea vabatahtlikult uutele okupantidele. Seega oli alul see venesõbralikkus passiivse iseloomuga, kuid muutus hiljem aktiivseks. Neist said sageli venelastele teadete muretsejad, teejuhid ja isegi salakuulajad ja mõnel puhul isegi tungisid nendega koos Saksa väesalga kallale. Kuid see ei kestnud kaua. Põhjuseks oli kindlasti venelaste barbaarne sõjapidamisviis, mis hävitas pea talurahva usalduse nende vastu nii, et lõpuks pidid nad ise enese kaitseks venelaste röövsalkade vastu aktiivselt välja astuma. Kuid see vahekorra muutmine venelaste vastu ei teinud aga talupoegi sugugi leplikumaks Liivi seniste

võimude vastu, nii et isegi tekib mäss 1560. a. Harjus ja Läänemaal, mille mahasurumiseks on sunnitud tarvitama karme abinõusid. Nii sai talupoegade raske, veel halvenev seisukord suureks teguriks Liivi kaitsejõu nõrgestamisel.

Maa, eriti Lõuna-Eesti, oli täis üksikuid Vene väesalku. Ka Põhja-Eesti tähtsamad punktid, peale Tallinna, olid vallutatud. Pärnu langes 1575. a., Haapsalu 1576. a. veebruaris ja mõni päev hiljem ka Padise.

Kuidas tegelikult maal ringiliikuvad ja kindlustes seisvad Vene väeosad Eesti talupoegadesse suhtusid, sellest võivad anda läbilõike mõningad senitundmata Tallinnas vangistatud Vene salakuulajate ülekuulamise protokollide kontseptid. Et salakuulajatena teotsesid ka sakslased, see selgub järgmisest ülekuulamise protokollist kontseptist.*) „Detsembri kuul 1578. a. kuulati üle vanglas kaks vangi nimega Evert Korssvater üks halbdeutscher Paidest pärit ja Michael Schmidt sakslane, pärit Lihulast. Ta (Schmidt) oli varemalt siin Hermann Meissneri juures töötanud sulasena ja oli nüüd tulnud Põltsamaalt siia talupoja riides. Nüüd ülekuulamisel tunnistasid ja rääkisid, Michaeli vabatahtlikult ja Evert aga piinamise teel järgmist: Nad olevat Põltsamaa vojevooda poolt siia saadetud, et järele kuulata, kas vojevooda vend, kes Võnnu all olevat vangi langenud, on elusalt Tallinna toodud ja sooviks teda vabastada. Ja ta on annud neile teeraha ja 6 vakka otri kaasa, mida nad pidid ära müüma ja saadud raha eest vojevoodale ostma tinast asju ja kanne. Evert on tahtnud enesele osta veel pada ja hobust.

Teiseks pidid nad hoolega järele kuulama, kas Tallinna on tulnud värsket sõjajõudu ja kas meie sõjajõud pea linnast välja lähevad ja nimelt kuhu. Kõigest kuuldust pidid nad kohe vojevoodale teatama, millise tegevuse eest suurväest on lubanud neile tasu — maad ühes talupoegadega. Kolmandaks oli tehtud korraldus, et Paidest, Viljandist ja Pärnust ja igast teisest kindlustatud kohast väljasaadetaks (venelaste poolt) kaks salakuulajat (saadikut), kes järele kuulaks, kas rootslased ja tallinlased linnast välja lähevad ja nimelt kuhu. Siis peavad nad kiirelt igaks oma linna tagasi pöörama ja sellest vojevoodale teatama. Nendest, kes teistest kohtadest on saadetud, ei tunne

nad ühtegi, peale ühe Viljandi ümbrusest, nimega Ayleta Pulck, talupoeg, lühikene paks mees, suure ninaga, kes venelaste juures on suures lugupidamises ja kes neile mitmel pool on olnud teenäitajaks. See ja mõned teised peavad varsti linna saabuma. Pihkvas peetavat lähemal ajal, vist Uuel aastal või Kolmekuninga päeval suur koosolek, kuhu tulevat osavõtjaid kogu Moskoovia piirest. Sinna tulevat ka suurväest isiklikult ühes oma pojaga ja kõikide vaimulikkudega. Liiguvad kindlad kuuldused, et suurväest tahab kogu oma sõjajõuga, s. o. 100.000 mehega, Tallinnat piirata ja võita. Kuid seda nad ei tea mitte, millist teed nad tulevad.

Nimetatud Ayleta Pulck olevat palju talupoegi kogunud, olles ise nende pealik ja suurväest tahtvat neid kasutada Võnnu all langenud streletside asemel. Järvamaa talupoegi tahtvat suurväest kõiki lasta hävitada, sest nad olevat Tallinnale varustust vedanud. Venelaste kahuritest ja püssimeestest ei teadvat nad muud midagi, kui et nad asunud veel Novgorodis. Peale Võnnu lahingut on 300 venelast Võnnu ümbruses liikunud ühes 2 kahuriga. Kui aga poolakad 100 venelast tapnud, põgenenud teised kahuritega, kuid jätsid need lõpuks tagaajavatele poolakatele. Pihkvas hoitavat kinni kõiki kaupmehi, et nad midagi teatada ei saaks. Need, kes Võnnu alt põgenesid, laseb suurväest kõiki surmata. Et suurväest tatarlaste käest lüüa sai, ei teadvat nad midagi. Michael (Schmidt) on kirja Põltsamaa vojevoodalt Tartu viinud, milles teatatud, et Viljandi on juba nende kätte langenud ja on linna kindlustanud tugeva püstaiaga ja kavatsevad sinna 100 tatarlast paigutada, kes ei ole aga veel kohale jõudnud. Ka Põltsamaa lossil on müüride peale püst-aed tehtud purustatud müüriaukude kohale. Ja Hans Boltingk ja Veddebergk koos rootslaste ja Liivi sõjasulastega, kes Põltsamaa lähedal olid (ja arvatavasti vangi langesid), tahetakse Kaasani — tatarlaste vastu viia. Põltsamaal on kuuldused, et hertsog Magnus on Karksi jõudnud ja on kohe nõudnud igalt adramaalt kaks vaati õlut.

Taani saadikud — 100 ratsanikku, nende hulgas 12 venelast, on läinud Põltsamaalt läbi. Neil ei olnud ühtegi vangi kaasas ja Põltsamaa vojevooda ei ole neid mitte eriti hästi vastu võtnud, vaid lasknud neile ainult ühe lehma tappa. Venelased ütlevad, et Taani kuningas tahtvat uuesti Haapsalu, Kolivere ja Lihula taga-

*) See ja järgmised TLA. B. P. 14.

si võita. Ja kõikide kindlustatud kohtade vojevoodad ja bojaarid on suurvürstilt käsu saanud rootslaste vastu endid kaitsata, kuid taanlaste vastu mitte sõjategevust alustada.

Kui suurvürstil mitte ei õnnestu Tallinnat vallutada, siis tahtvat ta kogu maad nii rüüstata lasta, et enam ükski inimene ega elamu järele ei jääks. Et neid (vangid-saadikud) tee peal venelaste poolt mitte ei takistataks, on vojevooda neile kaasa andnud kaitsekirja ja ühe sedeli, kuhu vürsti (knjasi) nimi peale kirjutatud, millega on kästnud neile anda öömaja ja küüti igal pool ja ajal.

Ja nad ei tea enam midagi rohkem, ei ole ka kellelegi linnas kirjalikult ega suusõnaliselt teateid toonud ja ei tunne siin ka ühtegi inimest, kes venelastele teateid võiks saata.“

Nagu eelnevast selgub, päriti ülekuulamisele võrdlemisi üksikasjalikult teateid venelaste üle ja kogu protokoll koosneb 19 küsimusest. Ka süüdistuskõne on protokolleeritud, sisaldades ainult 3 osa, milles on väga lühidalt kokku võetud ülekuulamise protokollis sisu ja mis lõpeb sõnadega: „Minu härrad, ma küsin nüüd Lüubeki õiguse järele, mida peavad nad selle eest kannatama?“ Sealsamas leidub ka märkus, et salakuulajad on 9. veebruaril 1579. a. hukatud.

Teiste umbes samalaadsete ülekuulamise protokollide kontseptide hulgas oleks iseloomustavalt huvitav veel järgmine: „Üks talupoeg nimega Immota Hans Andresson tunnistas, et talupojad — 70 meest, nende hulgas ka tema, millise salga eesotsas olid Jürgen Hinn, Cassina Bendt, Cory Jaan ja Villicky Jürgen, rüüstasid täiesti möödunud reedel Pyrreküla ja võtsid kaasa 100 karielajat, 3 hobust, riided, liha, vilja, jahu ja kõike, mida nad kätte said. Ühe talupoja, nimega Haye Lull naist haavasid nad kirvega raskesti ja ühe sulase peksid nad vigaseks ja pimedaks. Talupoegade vabaduskirjad võttis Jürgen Hinn enese kätte ja rebis nad katki, öeldes „mis küsin ma sarnastest kirjadest“. Siis on tulnud neile tee peal vastu üks bojaari sulane, nimega Vassily, kes ei oskanud eesti keelt; selle on nad kinni võtnud ja vabastanud alles siis, kui nad on saanud ta käest 5 rubla ja 5 leisikut rukist.

Kolm talupoega nimega Tõnis Rautsep, Ire Tõnis ja Adrian Veschy Jaan, Mäema külast kaebasid, et Vapper Hannus ja Mait, teise nimega Paülo Lull ja

veel üks, nimega Tõnis on tulnud 150 talupojaga nende juurde ja röövinud ära 7 paari härgi ja 3 lehma, kelledest Ire Tõnis on ostnud ühe härja tagasi. Veel on nad ära võtnud 4 saagi, 1 kirve ja 1 püssi. See sündis Suurel Reedel. Möödunud pühapäeval tulid mõned talupojad Pyrrekülast ja Mäema külast 3 härjaga ja 2 hobusega linna poole ja kui nad jõudsid metsa juurde, Peschulli ja Todvesi silla vahel, kus tee kaheks hargneb ja Todvesi silla poole tahtsid pöörata, nägid ratsanikku lähenemas, kes lähedale jõudes nõudis, et nad Peschulli silla poole pööraks ühes temaga. Kui talupojad ei tahtnud täita seda käsku, siis lõi ratsanik talupoega Toomast kirvega, sest ta lootis tema käest raha saada, sest venelane oli näinud Metsa Tõnise majas, kui Toomas oli seal loomade müügi eest 120 marka saanud ja arvas, et see raha oli Toomal kaasas. Kuid Toomas oli selle raha juba linna saatnud. Ja kui nad linna lähedale jõudsid, haaras Tappas Andreas pika püssi ja sihtis sulase Adriani poole, tahtes teda maha lasta, kuid viimane lõi tal püssi käest maha ja võttis vägivaldselt ära. Tappas Andreas haaras nüüd ühe lühikese püssi ja ajas teda taga. Üks teine talupoeg Kyss Jaak, kes ka praegu vanglas istub, tunnistas vabatahtlikult, et nimetatud Tappas Andreas on ära võtnud linna lähedalt 3 härja ja talupoeg Laur on ühelt teiselt talupojalt, keda ta mitte ei tunne, ühe külimitu ära võtnud.“ Need talupojad kuulati üle 27. aprillil 1579. a. ja siin on nähtavasti tegemist talupoegadega Tallinna lähedalt, kes tulid siia kohtusse õigust otsima. See on seda huvitavam, et ta annab kujuka pildi seisukorrast maal, kus sageli tuli ette omavahel vägivalda tarvitamist ja kus nimetatatakse sageli loomade, eriti härgade röövimist, mis annab tunnistust loomade rohkusest taludes. Kuid, huvitavalt, nimetatatakse koos loomade äravõtmisega ka selliseid asju nagu saag, kirves ja püss, milline asjaolu võib tõendada ainult seda, et sellal olid maal metallist tööriistad ja tarbeasjad suure väärtusega ja nende kaotust loeti pea võrdseks härjaga või hobusega; need olid taludes üldiselt veoloomadeks.

Huvitav oleks veel talupoja Jürgeni ülekuulamine 1. mail 1578. a., kes tunnistas, et ta on olnud Tartu asehäalduri, tatarlase knjäs Affanasy Adackoviczi hobuseid hoidmas, kuid põllult on varastatud 3 hobust. Karistuse ähvardusel on ta siis Tallinna põgenenud, tahab siin sulasena

leiba teenida ja ei tohi enam kodukülla tagasi minna. Teine talupoeg Peter Mellivere külast tunnistas, et tema on olnud oma isandaga, bojaar Linhoffiga, kus veel on olnud bojaarid Alexei Sablioff, Sumurakoff Taraloff ja veel üks, kelle nime ta ei tea, rüüsteretkel; neil on juhiks olnud Rassoli Tõnis ja Orrida Toomas teel Kumla külasse. Need viimased on olnud agarad teejuhid venelastele.

Edasi teistel ülekuulamistel selgub, et mitmed talupojad ja ka venelased on põgenenud Tallinna, sest nad on venelaste viha alla langenud; kõikide nende käest päritakse üsna põhjalikult teateid venelaste jõudude, liiklemise ja kindlustuste üle. Neist selgub ka kuivõrt hoolega venelased pidasid silmas Tallinna kaitsevägegede tegevust ja püüdsid eriti teateid han-

kida Rootsi abivägede saabumisest. Nagu alati sõja ajal, liikusid ka siis maal igasugused liialdatud kuulujutud vastaste jõudude ja võitude kohta ja oli loomulik, et kuskil metsakülas asuv talupoeg mingisugust tõelikku informatsiooni olukorrast ei saanud. Seega on ka arusaadav, nagu meie eeltoodust nägime, et talupojad kohati päris aktiivselt teotsesid koos venelastega, kelles nad nägid tulevase maa tõelike peremehi. Seal aga, kus Liivi omad väesalgad teotsesid ja kus talupojad olid enam-vähem teadlikud olukorrast, olid nad ka vaenulikumad venelaste vastu. Ja, nagu alul tähendatud, kasvas see vaenulikkus venelaste vastu seda enam, mida metsikumaks muutusid venelaste ja tatarlaste rüüstamised maal.

„Kõik või mitte midagi.“

Winston Churchill — tuntud Inglise riigimees, ühes oma „La Revue de Paris“, sept. 1930. a. ilmunud artiklis: Le „Tout ou Rien“ de Ludendorff, käsitleb rahutegemise võimalusi sõdivate poolte vahel Maailmasõjas 1917. a. talvel, ja ühes sellega huvitavalt iseloomustab Ludendorffi, kelle käes sel ajal oli peaaegu piiramatut võim Saksa riigi käekäigu üle.

Sakslastele soodsaim silmapilk rahutegemiseks oli 1917. a. talvel. Venemaa oli võidetud, rahu Brest-Litovskis alla kirjutatud ning Ida-rinne likvideeritud. Vabanesid tuhanded suurtüüki ja ligi miljon sõdureid, kes nüüd kiires korras Läänerinde poole liikuma pandi; esimest korda pärast 1914. a. avanes siin nüüd sakslastele võimalus jõudude arvulist ülekaalu oma kätte saada.

P.-A. Ühendriigid olid astunud võitlusse sakslaste vastu. Uus värskete, ja võiks öelda piiramatute jõudude tagavara oli nüüd liitlaste kasutada. Kuid nende organiseerimine ning ettevalmistamine võttis aega; seniks aga tuli leppida nende mõne tuhande sõduriga, keda aurikud kaugelgt ookeani tagant tulles aeg-ajalt Prantsuse sadamates maale saatsid. Mõistagi, ei suutnud need asendada venelasi, ja seepärast kujunes aeg ida liitlase kapituleerimisest kuni suuremate Ameerika jõudude päralejõudumiseni liitlaste rasketeks kriisipäevadeks.

Kindral Nivelle'i pealetung aprillis 1917. a. äpardus: prantslaste jõud olid lõppemas ning nad pidid asuma kaitsele. Prantslastele tõttavad appi inglased. „Meie oleme veendunud, et suudame läbi murda, ja kui meil see ka korda ei läheks — siis peame ometi jätkama pealetungi, et kergendada prantslaste seisukorda.“ Järgnevad vihased võitlused: aprillis — Arrase'i juures, juunis Messines'i all ja sügisel Pachen-daele'i piirkonnas. Inglise kaotused olid umbes 300.000 meest haavatutena ja surnutena; 20.000 mehe surnukehi polnud võimalik üles leida: need olid kadunud lõpmatutesse soolaukadesse

või maetud mürskudest segamini küntud kaevikutesse. Inglise olid „verest tühjaks jooksnud“ ja nende „moraal peaaegu hävitatud Flandria poris“.

Nii lõppes 1917. a. Liitlaste seisukord polnud kadestamisväärne, armeeriklased aga ikka veel tulemata. Venemaa oli langenud rusudeks, tsaar oma vaenlaste käes vangis ja tema poolehoidjad laiail pillatud või hävitatud. Enamlased, kes vahepeal olid Venes võimu oma kätte haaranud, ütlesid endid lahti igasugustest kohustustest liitlaste suhtes. Kes kriigid sellevastu olid tugevasti kõvenenud nende jõudude arvel, mis vabanesid Idarinde likvideerimise puhul.

Paistis, et nüüd on saabunud paras aeg, kus sakslased võiksid esineda konkreetse rahu ettepanekuga. Kui nad sealjuures oleksid andnud lubaduse Belgia uuesti üles ehitada, hellitanud prantslaste lootusi Elsasile ning Lotringenile ja teinud mõningaid vähemaid järeleandmisi, oleks kindel baas rahuläbirääkimisteks loodud olnud. Kuid Ludendorff ja saksa kindralstaap, kelle käes sel ajal oli tegelik võim riigis, arvasid teisiti.

Ludendorff armastas oma maad ja rahvast kuid hindas üle kõige seda, mida ta luges oma elukutseks. Väejuhina ta oli seadnud omale eesmärgiks saavutada võitu vaenlase üle maksku mis maksab ja ükskõik missuguste abinõudega. Siitamaani polnud väljavaated võidu peale just head, kuid nüüd, venelaste kapituleerimisega, avanesid uued võimalused: miljon sõdurit ja 3000 suurtüüki võis ta uhke ligutusega visata saatuse vaekausile läänes. Kas jätab ta selle tegemata? Kas ei tehta temale pärast etteheitteid, et ülemjuhatajana ta ei julgenud mängida välja oma viimast, võib olla kõige tugevamat tumpi? Ei, seda vastutust ei tahtnud Saksa kindralstaap oma peale võtta; ta tahtis võidelda kuni kõik kättesaadavad abinõud on ära kasutatud.

Ludendorffi plaanitseb uut pealetungi — „Kaiserschlachtli“ — mis ulatuselt pidi ületama kõik, mida sel alal tunneb sõjaajalugu. Saa-tuslikul 11. nov. — täpsalt üks aasta enne lõppu — algab Mons'is nõupidamine, millest osa võtma oli kutsutud väikene grupp kindralstaabi valitu-maid jõude. Need kõik olid mehed, kes tead-sid millest nad rääkisid, kõnelesid ühte ja sama tehnilist keelt, olid harjunud võtma sõda sõja enda pärast ja kel polnud mingisugust ettekuju-tust, et on olemas väljaspool nende kitsast eriala teisi, laiemaid sfere... Keiser, kuningad, printsid, arme juhatajad, riigikantsler, väli-minister ja silmapaistvamad Reichstag'i liik-med sellele nõupidamisele ei olnud kutsutud, sest mis võis maksta nende arvamine seal, kus tulid kaalumisele kõrgema astme strateegilised ja sõjatehnilised küsimused.

„Meie võime prantslasi ja inglasi purustada, enne kui ameeriklased pärale jõuavad“ — nii on üldine arvamus. Aga kuidas seda teha? „Wir müssen die Engländer schlagen“ — ütleb Ludendorff. Löögi võib anda kas Flandrias, Hazebroucki juures või Saint-Quantini ümbru-ses; igal nimetatud suunal on oma head ja hal-vad küljed. Märtsis ei saa veel algust teha, sest ilmastik ei ole soodne ja maapind veel pehme; kuid ei saa seda ka edasi lükata aprilli-või maikuu peale, sest et siis võib hiljaks jääda. Järeldus: tuleb rünnata inglasi niipea kui see vähegi võimalik ja nende rinde lõunapoolses osas, kus maastik ei olene nii väga ilmastikust. Ludendorff teeb lõpuks ettepaneku vallutada Somme'i joone ja seda oma käes hoides suunida pealööki loodesse, et inglaste rinne kokku rullida ja nad „merde paisata“.

Kuhl loob paremaks pealetung läbi viia Flandrias. Wetzell soovib ühendada ataake Verduni all, et pürata prantslaste „strateegilist vabadust“. Pealetungi Flandrias ei loe ta ots-tarbekohaseks, kuna see võiks esile kutsuda prantslaste vastutegevuse kuskil lõunas; Saint-Quantini piirkond ei kõlba seepärast, et siin on raske läbi viia ettevalmistustöid tähelepanemata vastasele; Somme'i joonel on palju vanu kind-lustatud positsioone, mis raskendaksid kallale-tungi teostamist. Wetzell teeb kompromiss-ettepaneku: märtsikuu kolmandal nädalal ata-keerida Saint-Quantini ja 14 päeva hiljem Hazebroucki. Ükski neist ettepanekuist ei rahulda Ludendorffi täielikult ja ta otsustab 21. jaan. alata tegevust Saint-Quantini juures.

385 välja-, 297 raske- ja 28 väga suure ka-liibriga suurtükiväe patareid, kokku 6200 suurt-ükki pidid selle pealetungi ette valmistama järgmiselt:

Algus k. 04.40 ja ettevalmistuse vältus 2 tundi; 50 min. tuld gaasimürskudega vastase pa-tareide, staapide, vaatluspunktide ja majutus-kohtade pihta; 10 min. jalaväe positsioonide tulis-tamine; siis uuesti otsast peale mitmesuguste

vahede ja teiste kombinatsioonidega. Peale selle kui vastase kaevikud segamini küntud ja jalavägi hävitatud, pidi teostuma 66 saksa diviisi rünnak 19 briti diviisi vastu.

Ludendorffile imponeeris sarnane ettenäge-matus ulatuses plaanitsetud ja kõike hävitava suurtükiväe saatel läbiviidud lahing, kus pidi lõpulikult murduma vaenlase vastupanu; oli ju see tema oma vaimu sünnitus ja kõige selle kvintessents, mis ta kunagi oli õppinud raama-tutest ja omandanud kogemuste näol lahingu-väljal. Mis väärtus oli võrreldes selle hiigla taplusega rahul, kuigi see oleks sobitatud vene-laste arvel ning töötanud Saksamaale, peale sõjast auga välja tulemist, veel suuri materjaal-seid tulusid? Kõik töösturite hoiatused suurte raskuste üle riigi sisemises, majanduslikus elus ei suutnud teda hirmutada; see oli vaid „kerge udupilv, mill keskel hõljus tema oma kõikvõimas ja tulipunaseks aetud suurtüki-kuul.“

Saksamaal polnud kedagi, kes oleks suutnud kindralstaabi ülevoolava energia ja kitsa vaate-punkti kokkukõlla viia maa ja rahva eluliste tar-vetega. „Kujutage mulle omale ette — ütleb autor — hiigla suurt sõjalaeva mis ruutab lahingusse. Komandosillale on kogunenud mehi hiilgavates vormiriietes, kes abitult žestikuleerivad ja vaid-levad omavahel. Sügavas, allpool veepinda on insener aga kiskunud oma kätte laeva ning lae-vastiku juhtimise. Ta ei rää ühte kümnendik-kuigi sellest, mis sünnib ümberringi; kuidas saakski ta seda, kui kõik sisse- ning väljakäigud on kõvasti suletud ja ta näeb ainult oma masi-navärki. Ta on vallutanud tüüri ja metsikus hullustuses ikka jälle ja uuesti kamandab: „Edasi, täie auruga edasi“...“

Aleksander, Hannibal, Caesar, Malborough, Friedrich Suur ja Napoleon — kõik nad olid omal ajal arvesse võtnud ajaloo näpunäiteid. Ludendorff aga oli ajaloost vaevasel viisil pähe tuupinud ainult ühe peatüki. Ei saa alahinnata seda suursugust tahet, mis püüab võidule iga hinna eest, kuid on vaja veel teisi voorusi sel-leks, et juhtida rahva käekäiku. Saksa rahval suurel määral puudusid need voorused.

21. märtsi lahingu käik on üldiselt teada, seepärast pole — autori arvamise järgi — seda vaja siinkohas vaatluse alla võtta. Liitlastel olid suured kaotused ja nende seisukord muutus veelgi raskemaks. Seepärast nad hakkasid ameeriklasi Euroopasse ilmunisega kiirustama. Veebruaris, märtsis ja aprillis oli kohale jõudnud ainult neli diviisi. Siis hakkas aga juurdevool kiiresti tõusma: mais jõudsid prantsuse sadama-tesse kaheksa diviisi ja 30.000 meest, samapalju tuli juunis, neli — juulis, kuus — augustis ja viis septembris. Kokku umbes miljon sõdurit oli ookeani tagant ilmunud Euroopa pinnale. Liit-laste lootused võidu peale hakkasid uuesti tõusma; sakslastele aga oli see lõpu alguseks.

V. K.

Sõdur Pension manöövris.

Sõdurnafi.

Ega te vist pole trehvanud seda lugu kuulma, kuidas reamees Pension käis suures manöövris, kuidas ta seal vahekohtunikku tulistanud, purustatud sillast üle sõitis ja mis sellest kõigest lõpuks sai? No muidugi, kes teile seda rääkima läks. See sõdurite endi asi, aga ma tean, sest ma ise olin tookord ka rohelise smokingi mehi ja peanupp otsas hiilgas mul kui piljardimuna — nii lagedaks tegid teise juustest kõrge kroonusaksad. Kohe esimesel päeval, kui kasarmu saime, kohe pisteti poistele masinad pihku ja muudkui maha needsinatsed karvad pealaelt ja kellel siis veel trehvas olema, sellele niisugust sõitu tehti, et hoia alt. Sest veltveebel meil — niisuke paras poiss, pika kaelaga ja terava silmaga vaatas sulle otse neerudesse ja juba eemalt ära nägi, ausõna, kohe läbi mütsi nägi, kas poisil pea paljas nagu nõuavad sõjaväe määruste paragrahvid, või on seal salamahti kasvamas mõni seadusevastane juuksetutt.

No heakene küll, ega ma aega viita kavatse. Räägin ikka tollestsamast Võrumaa mehest, tollestsamast Pensionist, kes oli meil kasarmus kui üks igavene raudvara ammu enne meid teenima tulnud, kuid veel pärast meidki kasarmusse jäi, sest neid kartsupäevi, mis temal mehikesel järeiteenida tuli, ei jõudnud võtta kokku kõik kompanii raamatupidajad ja sike-täärid nädala kesteski. Juba esimesel päeval, kui Pensioniga tuttavaks saime, mees seletas, et tema on suurest soost ja sellepärast veltveebel vimma veab. Kõik Pensioni esivanemad on olnud puha Eesti keisrid ja sellepärast temagi, Jüri Jaani poeg Pension, ei alanda enast mustale tööle, millega tuleb teha tegemist kõigil sõjameestel olgu sõja- või rahuajal. Nii meile Pension juba esimesil päevil omameheks sai ja elu üsna rahulikult veeres kuni selle päevani, mil anti käsk kätte, et poisid peavad minema kõik suurde Sibavere manöövrisesse, mis peeti selleks, et näha, kuidas kah poisid on õppinud sõjakunsti ja kuidas käiks vaenlase käsi, kui ta julgeks tulla meie meestele kallale.

No ma ütlen — oli alles manööver see Sibavere oma. Kus oli koos vägesid nii, et kogu maailm oli kirju. Ja seda jooksmist, sõitu, kisa ja kära niipalju, et hoiat kõrvad kinni, muidu võid kaotada kuulmise ja nägemise. Kuid see alles veel see algus oli. Kui teisel päeval manööver käima läks, siis alles sõitu sai. Üks staap ajas teist taga ja mehed talasid kui ajupeniid mööda kraavipervi ja metsi, nii et maa oli sõdurite mundritest lausa roheline ja kuldnööbid läikisid kui jaaniussikesed suveõhtul.

Olime meie määratud supiköögi juure, ikka minä, paar teist ja sõber Pension, kes oli kõrgeist soost, aga kellele sellegipärast veltveebel ohjad pihku pistis ja mehe supiköögi kutsariki nimetas. Anti meile käsk keset kõige kibedamat lahinguaega panna katlasse keema aus emesupp ja kihutada siis selle noosiga üle jõe omade poole, kes seadsid seal üles raadiojaamu ja muid sidepidamise vahendeid. Anti kõva käsk mitte vaenlase kätte sattuda ja noos õnelikult oma meeste kätte toimetada, kes olid seal töös hommikust saati ja aina vedasid raadiojaama ühest kohast teise. Sest nagu sai

üles seatud see kaadervärk, nii vaenlase patarei ta üles leidis ja niisuguse tule peale tõmbas, et muudkui koli jälle minema.

Heakene küll, sõidame meie siis nii oma supikatlaga mööda kraaviäärt ja Pension pukis tulist kurja vannub, nii et ilm on sinine. Sest ega tal mugav pole see kutsari-amet. Katel põrub ja väriseb, hüppab ühelt kivilt ja mätalt teisele ning Pension kui laast lainete turjal tantsib oma kõval pükil.

Viimaks siiski jõe äärde saime ja teisel pool nägime metsa vahel raadiojaama masti. Olid meie mehed selle püstitanud ja nüüd vist igatsega supikatelt ootasid. Meil aga kaart käes ja sellel on märgitud, et jõel on sild. Mööda jõekallast sellepärast sõitsime, kuigi seal tee pehme ja liivane oli ning katel vägisi kinni jääda ähvardas, nii et ei saanud muidu, kui pidime tõukama takka ja ise kirusime manöövrit ja kõiki maailma lahinguid kõige sügavamasse põrgu põhja, sest ilm oli palav, nii et higi kõigil ojana voolas.

Viimaks silla juure jõudsime ja Pension rõõmu pärast pukis kasatskit tantsima hakkas ning ise seletas, et kui sarnast teed veel pool kilomeetrit oleks sõita olnud, siis tema enam kolmel kuul ka istuda poleks saanud. Suures rõõmus mees hobused sillale juhtis, kuid seal kerkis nagu maa alt ohvitser, valge käeside ümber. Jooksis meie juure ja kurjasti käärtas: „Siit sillast üle ei saa, see on lastud õhku.“

No aga venisid siis alles pikaks meie näod. Tehtud hulk tööd ja läbi liiva veetud koormat palju teed, aga järsku tuleb üks leitnandi-meis, valge side ümber käe ja ütleb aga, et stop, poisid, ei siit üle saa. Vaatasime siis nõutult üksteise otsa ja Pension näost valgeks läks ning kurva näoga oma kehapoolt katsus. Kuid siis ta kuraasi võttis ja leitnandile pajatas: „Vabandage väga, härra leitnant, aga see sild on ju jumala terve ja nagu näib, päris kõlvulik sõiduks. Mis seal's on, kuj lubate meie supikatlal sõita üle, ega see kedagi sega.“

„Vait olge, reamees ja pidage oma suu. Teile öeldakse, et manöövri seaduste järele on see sild õhku lastud ja kuidas oma supikatlaga üle jõe saate, see minu asi pole.“

Aga Pension ikka enam kuraasi sai ja vastu seletas: „Aga vabandage, nõnda ütelda pardonks härra leitnant, aga manöövri seaduste järele teie meile seda ütelda ei saa. Me lasksime teid nimelt juba eemalt maha.“

Leitnant vihastus ja nagu pikne vastu käärtas:

„Kuidas teie julgete, reamees? Kas tahate sõjakohtu alla minna käsu mittetäitmise eest! Te ütlete, et olete lasknud minu maha, minu, erapooletu kohtuniku, kel on ümber käe valge side! Kuidas teie nimi on?“ nii küsis ja taskust paberi ning pliiatsipulga välja võttis. Pension aga vastu:

„Sedand küll, härra leitnant, et kohtunik olete, aga ei meie kauge maa pealt seda märganud. Vaatasime, et kes see seal silla juures õiendab, ja et küllap see vist kuri vaenlane on ja silda õhku lasta tahab. Ning siis mina püssi palge panin ja põrutasin põmm, otse teie pihta. On juhtunud kurb eksitus, härra vahekohtunik, aga mis seal ikka teha — manöövri

seaduste järele olete te ikka surnud küll, sest laskmise pooltest olen ma esimene mees kompaniis ja kuhu ma ikka oma kuuli kärutan, sinna rohi enam ei kasva.“

Ei aitanud aga Pensioni kaval kõne ega meie seletamised. Leitnant ütles et sild on purustatud ja sellega jäigi. Kuid siis Pension oma viimase trumbi välja pani. Istus koorma otsa, meid oma ümber kokku kutsus ja rääkis:

„Poisid. Oleme sõjas, mis on nagu pärisõda ja üks surm on meil kõigil. Sõduril peab olema algatusvõimet ja otsustamisvõimet ja kõiki muid niisukesti asju nagu seletati teile noorte ajal. Eks kasutagem nüüd seda. Mina aga, Jüri Jaani poeg Pension ütlen, et mis me oma elust ikka nii väga hoiame. Laseme siit-samast läbi jõe, justament sellesama koha pealt, kus on see purustatud sillalogu.“ Ütles nii, andis hobustele säru ja läkski sõit nagu maailma mürinal üle silla. Küll jooksis leit-

nant järele ja kurjasti kirus, kogu meeskonna sõjakohtu alla anda ja sunnitööle mõista lubas, aga ei see meid heidutanud. Varsti oma meeste juures olime ja ernesupi katlatäis kui kuumale kivile meeste sisemustesse kadus.

Selle nalja eest igamees meist hiljem kolm päeva kartsu sai, Pension aga, kui ninamees, tervelt neliteist. Kui lahti sai, siis ütles: „Mis asja see neliteist päeva ikka on. Ega ma kartsus istunudki. Seletasin peavahi-meestele, et olen degradeeritud leitnant ja need mind seal nii aupaklikult kohtlesid, et päris kahju oli ära tulla. Ja lõppude lõpuks — iga aus sõdur peab ju kannatama oma isamaa eest ja kui me üle silla poleks saanud, siis oleks me vaesed poisid pidanud öhtuni tühja kõhtu kannatama.“

Niisuke mees oli sõdur Jüri Jaani poeg Pension.
Joh. Pi.

Juriidilised küsimused.

1. Küsimus: Üleajateenija N., kes tegelikult kaitseväeteenistusest oli vabastatud parandamata haiguse tõttu ja seepärast üleajateenijate teenistusseadluse (RT. 19 — 1928) § 30 alusel pärast teenistusest lahkumist hakkas palka edasi saama, suri varsti peale teenistusest vabastamist. Kas üleajateenija pärijad on õigustatud üleajateen. teenistusseadl. § 31 põhjal kolme kuu jooksul palka edasi saama?

Vastus: Üleajateenijate teenistusseadluse § 30 ette nähtud teenistustasu edasisaamise õigus lõpeb kolme kuu möödumisel või üleajateenija surmaga. Kuna keegi ei või teisele üle anda rohkem õiguseid, kui ta ise omab, siis on selge, et ka surnud üleajateenija pärijad ei või omandada § 30. üleajateenijale määratud teenistustasu edasisaamise õigust. § 31 ei saa käesoleval juhul kohaldada, kuna selles on ette nähtud teenistustasu edasimaksimine tegelikus kaitseväeteenistuses surnud üleajateenija perekonnale. Neil kaalutlustel tuleb küsimusele vastata eitavalt.

2. Küsimus: Kas riigiteenija või kaitseväelane on õigustatud saama tema abikaasalt surnud lapse sünnitamise puhul ajut. kodukorra määruste (RT. 26/27 — 1920) § 17 pp. a ja b all sünnitamise ja surma puhuks ette nähtud toetusrahasid $\frac{1}{4}$ ja $\frac{1}{2}$ kuupalga suuruses?

Vastus: § 17 p. b näeb ette toetusraha saamise õiguse riigiteenija (resp. kaitseväelase) perekonnaliikme surma puhul. Perekonna liikmeks võib

olla üksnes õigusvõimne isik. Surult sündinud laps aga ei ole kunagi olnud õigusvõimeliseks isikuks, teda kui isikut ei ole olnudki. Seepärast ei saa surnult sündinud last ka lugeda perekonnaliikmeks. Järelikult ei või surnud lapse sündimine riigiteenijale ega kaitseväelasele tekitada õigust perekonnaliikme surma puhuks ettenähtud toetusrahale (§ 17 p. a), siis selle saamise õigus ei ole piiratud e l a v a l a p s e sünnitamisega, millepärast peab arvama, et selle liigi toetusraha saamise õigus tekib ka lapse surnult sünnitamise korral. Kolkkuvõttes — riigiteenijal (resp. kaitseväelasel) on tema abikaasalt surnud lapse sünnitamise puhul õigus saada ainult sünnitamise puhuks ettenähtud toetusraha $\frac{1}{4}$ kuupalga suuruses.

3. Küsimus: Kas võib pöörduda nõudmist kohtu täitelehe järgi kaitseväelase vastu temale kuuluva varustusraha peale?

Vastus eitav. Varustusraha antakse kaitseväelastele kaitseväe vormiriiete ja pesu muretsemiseks. Seaduse järgi ei või nõudmist pöörduda kaitseväelase vormiriiete ega pesu peale (Ts. Kp. S. § 973 pp. 7 ja 2 ning vastuvaidlemata sissenõuete sead. — VSK. XVI, 2 § 355). Kuna varustusraha peale nõudmise pööramine võtaks kaitseväelasel võimaluse kv. vormiriideid muretseda, siis peab arvama, et varustusraha peale nõudmist pöörduda ei saa.

4. Küsimus: Kas laagri asupaigast väeosa alalise asupaika läkitamise (kommandeerimise) puhul väeosas teenivad kaitseväelased ja riigiteenijad on õigustatud saama ametsõidu päevaraha? Jaataval korral — missuguse liigi järgi?

Vastus: Riigiteenijate ametsõitude tasuseaduse (RT. 113 — 1921) § 9 järgi maksetakse riigiteenijatele ja kaitseväelastele paevaraha ametsõitude puhul. Ametsõitude all on seadus mõelnud riigiteenija või kaitsevälase ametikohuste täitmisega seotud sõitused väljaspoole tema teenistuskoha asupaika (RT. 54 — 1927 sead. nr. 56 § 1). Väeosa laagrisse asumisega muutub ka väeosa asupaik ja seepärast väeosa laagris viibimise ajal on väeosas teenivate ametisikute teenistuskohaks laagri asupaik (Riigikohtu adm. os. toim. nr. 316 — II — 1928. a.). Neil kaalutlustel tuleb arvata, et laagrist ameti asjas väeosa alalisse asupaika komandeerituil kaitseväelastel ja riigiteenijatel on õigus saada ametsõidu paevaraha üldistel alustel. Paevaraha liigi äramääramisel tuleb silmaspidada, et väeosa alaline asupaik seaduse mõtte järgi neil juhtudel

tuleb lugeda amettegevuse piirkonda kuuluvaks ning seepärast sinna läkitatavale tuleb paevaraha maksta V liigi järgi, kui läkitamise ülesandeks on jooksvate ametikohuste täitmine.

5. Küsimus: Kas väeosa üleajateenijate kogu juhatusele esitatavad avaldused kogu laenu- ja hoiu-kassalt laenu saamiseks kuuluvad tempelmaksustamisele?

Vastus eitav. Selles küsimuses on Maksude Valitsus asunud seisukohale, et ohvitseride ja üleajateenijate kogude liigete avaldused kogu juhatustele ei kuulu tempelmaksustamisele, kui kohustetäitmise ja teenistuse huvides (põhikirja mõttes) esitatavad avaldused (Maksude Valitsuse kiri Km. juriskonsuldile 21. VI 30. a. nr. 4467/g-2).

— el —

6. Küsimus: Kui kaua võib sund-aega teeniv kaitsevälane haiglas ravimisel viibida aega hiljem järelteenimata, ja

**ETK
WEIN**

**KES MAITSEB,
SEE KIIDAB**

MÚÚGÍL ÍGALPOOL

kas haigla poolt antud tervisparandusline puhkus arvatakse haiglas viibimise aja arvele?

Vastus: Kaitseväeteenistuse seaduse (RT. 43 — 1926) § 27 järgi ei loeta tegelikuks kaitseväeteenistuseks aega, mille vältel kaitsevälased alalises kaitseväs olles on viibinud kokku üle kolme kuu haigemajades ja tervisparanduslisel puhkusel, väljaarvatud juhud, kus haigestumine on tingitud teenistuskohuste täitmisel saadud vigastustest või haigustest. Üle kolme kuu äraoldud aeg tuleb tagantjärele ära teenida.

7. Küsimus: Mis päevast arvates kahe kuu möödumisel hakkab mittevakant ametkohale määratud kohustetäitja saama temale ettenähtud palka? Kas käsikirjaga ametikohustetäitmisele määramise päevast, või päevast, mil ta pidi käsikirja alusel ette kandma ametikohuste ja varanduste vastuvõtmist?

Vastus: Vene Sõjav. Seadl. XX raam. § 11 põhjal maksetakse palka ainult tegeliku ametikohuste täitmise eest teataval ametikohal. Selle tõttu tekib palga saamise õigus teatava ametikoha järgi

ainult tegeliku asumisega sellele ametikohale. Neil kaalutlustel kaitseväge mittevakant ametikohtade kohustetäitjate palgaseadluses (RT. 45/46 — 1925) ette nähtud kahekuune tähtaeg, mille möödumisel kohustetäitja ohvitser on õigustatud saada kõrgendatud palka, tuleb arvata päevast, mil tema tegelikult asus ametikohuste täitmisele mittevakant ametikohal.

8. Küsimus: Kas kuni 1. aprillini 1931. a. maksvusolnud kaitsevälaste piiripäevarahade seadluse alusel ohvitser oli õigustatud päevaraha saama 7 päeva eest, millal tema viibis haigena kodusel ravimisel?

Vastus: Piiriäärsetes maakohtades asuvates väeosades ja asutustes teenivad kaitsevälased said kuni 1. aprillini 1931. a. piiripäevaraha 1% kuupalgast päevas. Päevaraha ei saanud puhkusel viibijad, ravitsusasutustesse paigutatud, arreteeritud ja väljaspool piiriäärset piirkonda komandeeritud kaitsevälased. Haigestunud ja kodusel ravimisel olevad kaitsevälased ei käi selle kitsenduse alla ja seepärast tuleb arvata, et nad olid õigustatud päevaraha saama.

— a —

Sõjakirjandust.

PRANTSUSMAA.

„Revue militaire française“.
Nr. 116, 1. veebruar 1931. a.

„9. diviis 1918. a.“ (Kindral Camelin ja major Petibon). Episood Maailmasõjast.

„Strateegiline ja taktikaline edu.“ (Kolonel Loizeau). Autor, olles uurinud seda probleemi Maailmasõja sündmuste najal ja hinnates nii Falkenhayni kui Ludendorfi tegevust arvab, et põhimõtteliselt on Falkenhayni väide, et „kallaletungist, mis annab ainult taktikalise edu, isegi küllalt suure, tuleb loobuda, sest taktikaline edu ei tohi kunagi kujutella mingisugust omaette eesmärki...“ Õige. Sellest väitest võib teiste sõnadega järeltada, et kui strateegilise edu aluseks peab olema taktikaline edu, siis on vaja viimast sarnaselt edendada, et ta omaks laiema ulatusele kuu ja võimaldaks ülesseatud strateegiliste eesmärkide, s. o. edu, saavutamist. Näidete varal tõendab autor, et Falkenhayni ise pole oma veendumuste kohaselt vägesid juhtinud. Paljudel juhtudel (näiteks Gorlitz'a läbimurdel) on olukord võimaldanud saavutatud taktikalise edu arendamist, kuid selle ettevalmistamata tuse tagajärjel pole sellest midagi välja tulnud ja saavutatud edu on jäänud taktika raamidesse, muutudes seega omaette eesmärgiks. Autor leiab, et Falkenhayni strateegial üldse puuduvat laiema ulatusele ja sirgjoonsust, mis võimaldaks kaugete, kuid ot-

sustavate eesmärkide saavutamist. Vastupidiselt, ta strateegia olevat liig tagasihoidlik ja matemaatiline. Ühesõnaga, Falkenhayni ei olevat „jumaluse sädemega“ varustatud kindral. (Järgneb.)

„10. korpus Charleroi's (20.—24. augustini 1914).“ (Major Larcher).

„Bailen (21. juuli 1808. a.)“ (Kolonel Grasset). Vt. „Sõdur“ Nr. 19/20 — s. a.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest:

Inglismaal olid vägede juhatuse isiklikus koosseisus suuremad muudatused. Neljast sõjamaņu liikmest jäi oma kohale ainult üks, s. o. Impeeriumi kindralstaabi ülem marssal Milne. Samuti määrati sõjaväe ringkondade ülemateks uued mehed. Kuna sõjanõukogusse määratud uued liikmed — kindralid olevat veendunud mehhaniseerimise pooldajad, siis võivat sel alal ette näha suuremat ja kiiremat arengut.

Alderhotis (Inglismaal) esitati dominioonide peaministritele kaks tanki:

- keskmine tank, n. n. 16-tonniline, keskmine tunnikiiirus 32 km, tegevusraioon — 320 km; relvastatud viie kuulipildujaga, milledest üks on suurema kaliibriline — tankide vastaseks võitluseks;
- kerge tank, mille chassis kaalub 2,5 tonni; soomus on määratud kaitseks vaid püssikuulide eest; keskmine tunnikiiirus 40 km; relvastatud vaid ühe kuulipildujaga. See tank on määratud soomusüksuste formatioonide katteks ja luureks.

raldamises, aidanud tugevasti kaasa kindluste prestiiži tõstmiseks meieajal.

Kas meieajal veel on kohtamislahingu võimalusi? Vaielusartikkel. Vastus: on, kuid ainult vähemates ešeloides. Armees raamid ei saa enam olla kohtamislahingut, nagu neid oli 1870./71. a. sõjas.

Õhusõidu ringvaade.

Saksamaal Junkersi tehastes katsetatakse uusi mootoritüüpe (rakett-mootoreid). Katsetamisel olevatelt rakett-mootoreilt (Schleuder-gebläse) võivat oodata, et nendega lennukid saavutavad kuni 16 km lae ja 600—800 km/t kiiruse.

Inglismaa on suurendanud 1931. a. õhukaitse eelarvet 5,5 miljoni krooni võrra võrreldes 1930. a. eelarvega.

Prantsusmaal on päevakorral lennuväe reorganiseerimine. Uue kava kohaselt ka lennuväe diviisid, brigaadid jne. muudetakse homogeenseteks eskaadriteks (Escader homogènes), s. o. eraldi pommitajate, eraldi hävitajate jne. koondised.

P.-A. Ühendriikide lennuväes katsetatakse akustilist kõrgusmõõtjat.

Vet. dr. Waschinsky: Loomatervis-
hoiust.

Sõjaväe ülemprokurör G. Soh: Väljakutsust kaksikvõitlusele. Käsitleb Saksa sõjaväe vastavaid seadusi ja kumbeid.

T. v. Schäfer: Venelaste kriitika Saksa ametlikule Maailmasõja ajaloole. „Voina i Revoluutsias“ ilmunud kriitika teosele „Der Weltkrieg 1914—1918“ on sakslasi pahandanud. Enamlik kriitika ei suhtuvat korrektselt Saksa vägede juhatusel Maailmasõjas.

Reichsheeri elust. Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. K.

„DEUTSCHE WEHR“ nr. 17 — 1. mail 1931.

Kas see ongi desarmeerimine? Täies relvastuses, gaasimaskis ja mittesaksa tüüpi kiivris sõdur on toodud relvastuse sümbolina. Autor pole sellise sõduri vastu, haliseb vaid, et Versailles'i rahuleping ei võimalda Saksamaal selliseid „tarvilisel määral“ lipu all pidada.

Kolonel von der Goltz: Kaitseprobleem ja patsifism. „Läheks korda saksa vaimu rookida laastavaist patsifismi-mõtteist, see oleks tõhus samm Saksa tuleviku-probleemi relvadega lahendamise eduks...“ Sest rahva sõdurmeele (Kriegerischer Sinn) suurim vaenlane olevat patsifism. „Taltsal“ rahval (kel puudub sõdurmeel) ei olevat suurt tulevikku.

Dr. W. Timmermann: Saksamaa ja sotsialistlik Nõukogude Venemaa. N-Vene olevat küll kõikjal levitanud oma ideelise embleemina sirpi ja haamrit, kuid see olevat vale: sirbi ja haamri asemele tulevat märkida suurtükid, lennukid, täägid, sest polevat praegu sõjakamat ja sõjandusele suurimat tähelepanu pöörvavat riiki kui N-Vene. See riik olevat täiesti õigel teel: tugeva sõjaväeta ei olevat tulevikus mõeldav elujõuline rahvas ja riik.

A.-S. Ühendatud Manufaktuur KAUPLUSED.

End. I. Jegorov.

Raekoja 18. TALLINN Raekoja 18.

Soovitame suures valikus kõik-
sugu riidekaupu kodu- ja
välismaa vabrikust.

**Suur vatik pudukaupadest.
Odavad hinnad.**

Gadov: Suurriigid ja Prantsuse-Itaalia merekokkulepe. Märkmeid ja andmeid laevastikkude suhtes.

Major Faber du Faur: Tankidest.

Artiklid. Sideasjanduse teemadel ja Riichsheeri sisemisest elust.

„DEUTSCHE WEHR“ nr. 18 — 8. mail 1931.

Brandt: Tsüüniline toorus. Desarmeerimise motiividel.

Major A. Bullrich: Põhimõtteid gaasikallaletungidest õhust. Artikli motiiviks — Saksamaa on õhuvaenlase vastu kaitseta, õhuohud aga suurenevad päev-päevast: Saksamaa muretsegu endale kaitse vabadas.

Vitseadmiraal Meurer: Kas õhu või merede valitsemisele? Maailma valitsemiseks olevat tarvis endiselt valitseda meresid. Õhujõud on mere relvastusse ja võitlusviisidesse toonud uuendusi; asendada aga sõjalaevastikke nad ei suutvat veel siiski.

Kapten-leitnant E. Schmidt: Tsiviilelanikkonna gaasikaitsest. Rahvast tulevat mitte varustada kalliste gaasimaskidega, vaid viia täiele arusaamisele gaasiohust ja näidata teid kaitseks gaasi vastu.

Prantslaste väiksed õhulaevad. Tüüp „V 11“ (Vedette) ehitatud 1930/1931; gaasimaht 3400 m³; mootoreid — kaks 120 HJ Salmson; kiirus 100 km/t; tegevusepiirkond — 9 sõidutundi.

Kol. Blümner: Suurtükitle korri-
geerimine aerostaadilt.

Õhukaitsest merel. Lennuk ja allveepaat. Tehnika edusamme j. t.

Üldse „Deutsche Wehr“ pärast äsja teostatud reorganiseerimist annab palju ruumi kihutusartiklitele. Sõjakust ja vaenu naabrite vastu leidub paljudes artiklites. Sõjatehnika alal on suur tähelepanu pöördud küsimustele, mis käsitlevad moodsat lennuväge, sõjagaase ja moodsat mereväge. Sõjaajaloolistele teemadele, mis enne reorganiseerimise olid enamuses, ei ole antud enam ruumi. K.

Sport.

Teatejooks ümber Pärnu.

Pühapäeval, 10. mail s. a. korraldas Pärnu garnisoni spordikomisjon väeosadevahelise 15×500 m teatejooksu ümber Pärnu. Jooksu teekond algas garnisoni staadionilt (Riia tän.) ja läks Riia t. — Kalda t. — Heina turg — Põhja t. — Ohtu t. — Tallinna värav — Merepuiestee — Supeluse park — Promenadi t. — Riia t. ning lõppes garnisoni staadionil. Jooksu-
maa pikkus 7.500 m (15×500 m), — seega pikem teatejooks, mis Pärnus seni korraldatud. Jooks algas kaitsevälise täpsusega kell 1100 ja ta oli varajase aja peale vaatamata tänavatele kui ka staadionile palju pealtvaatajaid meelitanud. Igalpool jälgiti jooksu suure huviga. Ilusa ilma ja ladusa korralduse juures õnnestus jooks täiesti.

Võitjaks tuli 6. pataljoni koondatud meeskond — leitnant Mölder, n.-leitnant Springberg, n. a. o. Hohensee, n. a. o. Mölder, n. a. o. Seli, n. a. o. Mitt, n. a. o. Jurak, kapral Alla, reamees Filaretov, reamees Rosenblatt, noor Vichterstein, noor Kraus, noor Press, noor Karbus ja noor Mahorin — ajaga 19 min. 11,2 sek.; teiseks tuli 9. pataljoni ajateenijate meeskond, ajaga 19 min. 37,2 sek.

Pärnu Spordiseltside Liidu poolt korraldatavatest Sindi-Pärnu (14. mail) ja läbi Pärnu (17. mail) teatejooksudest kaitseväe meeskonnad osa ei võta. E—dt.

Pärnu meistrid veeremängus.

9. mail s. a. lõppesid „Endla“ veererajal tänavused meistervõistlused veeremängus, millistest osa võtsid Eesti Klubi, Jahtklubi, Suvispordi Klubi, s. s. „Tervise“ ja Juudi seltsi grupid.

Esimesest võistlusest peale asus vedama Eesti Klubi grupp, tules ka 1931. a. meistriks ja võites teistkordselt karika 8402 p., järgnesid Jahtklubi 7950 p., Suvispordi Klubi 7729 p., „Tervis“ 7231 p. ja Juudi selts 6997 p. Võistlustest osavõtjate arv ei olnud piiratud, võeti arvesse ainult iga grupi 8 parima mängija tagajärjed.

Klassimeistriteks tulid: A klassis: 1) K. Rebane (E. K.) 1087 p., 2) M. Jürisson (J. K.) 1083 p., 3) V. Norberg (S. K.) 1063 p.; B klassis: 1) V. Klassen (E. K.) 1110 p., 2) O. Jürgens (J. K.) 1098 p., 3) K. Loit (E. K.) 1033 p.; C klassis: 1) R. Blumfeld (J. K.) 1051 p., 2) M. Kangro (E. K.) 1042 p., 3) O. Peterson (T.) 1028 p.

Võistluste lõpul oli osavõtjatele korraldatud omavaheline koosviibimine, kus jagati välja kohetadele tulijatele auhindu. Ka kaitsevälised mängisid Suvispordi Klubi koosseisus. E—dt.

SISUSTIK: G. M. Rootsi avalikkus ja riigikaitse probleem. — O. Sternbeck. Kui võsa varjab metsa. — K. L. Kui siiski võsa varjab metsa. — A. R. Märkmeid uue pensioniseaduse eelnõu kohta. — A. V. Reserv-allohvitseride ettevalmistamisest. — Öhu- ja gaasikaitse alalt: S. Leets. Gaasikaitse organiseerimine lahingus. — m- Pataljoni staap lahinguväljal. — N. Thar. Ruhikute kasutamine jõgede ületamisel. — i. Väeosade ajalugude kirjutamisele. — K. T. Mõnda sõjamälestuste avaldamisest ja nende mõjust lugejatele. — M. T. Poliitilisest ja strateegilisest juhtimisest Maailmasõjas. — O. Vares. Vene salakuulajad Liivimaal aastatel 1578—1579 j. m.

Vastutav toimetaja kolonel A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompea, Toomkooli tän. 7.

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.

Sitsilia avang.

Mängitud Narva meisterturniiril märtsis 1931. aastal.

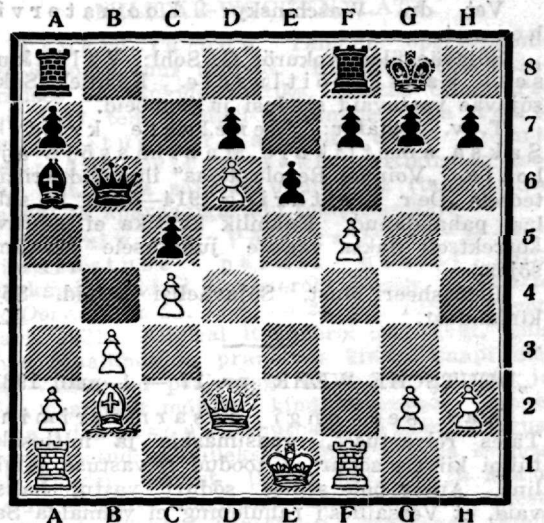
Valged: Tallinna väikmalemeister rm. Gunnar Friedmann.

Mustad: J.

1. e2—e4, c7—c5, 2. Rg1—f3, e7—e6, 3. d2—d4, c5 : d4, 4. Rf3 : d4, Rg8—f6, 5. Rb1—c3, Rb8—c6, 6. Rd4 : c6, b7 : c6, 7. e4—e5, Rf6—d5, 8. Rc3—e4, Ld8—c7, 9. f2—f4, Of8—e7, 10. Re4—d6+, Oe7 : d6, 11. e5 : d6, Lc7—b6 (Lc7 : d6 ei lähe, sest järgneks c2—c4 ratsamehe kaotusega), 12. c2—c4, Rd5—e3, 13. Ld1—d2, Re3 : f1, 14. Wh1 : f1, Oc8—a6, 15. b2—b3, c6—c5, 16. Oc1—d2, O—O, 17. f4—f5 (ähvardab f5—f6), e6 : f5.

Seis pärast 17. valgete sammu:

Mustad

Valged.

18. Ob2 : g7; Vf8—e8+ (odameest ei saa otsekohe lüüa, muidu järgneks matt mõne sammuga), 19. Kc1—d1, We8—e6, 20. Og7—e5! (ohvri kombinatsiooni pointe), 20. We6 : e5 (viga, mis kohe kaotab; parem oli f7—f6), 21. Ld2—g5+, Kg8—f8, 22. Lg5—f6, Kf8—g8, 23. Lf6 : e5, Lb6—c6, 24. Vf1 : f5. Mustad andsid alla.

Rm. Gunnar Friedmann jagas sel turniiril esimese ja teise koha Richard Pruuniga.

Kohale jõudnud EESTIKEELSESED UUDISPALAD

GRAMMOFONI

plaatidel „Adler-Elektro“

Alati suures valikus RAADIO-aparaadid, GRAMMOFONID ja GRAMMOFONI plaadid.

Kinnad odavad, soodsad maksutingimused.

Harju 34, kõnetr. 21-85.

K-m. Akord

OSAÜHISUS

Telegr. address: Embag

„EMBAG“

TALLINNAS

Narva, mnt. 8, tel. 300-45

Ainuesindaja Eestis:

Carl Zeiss, Jena.

Optilised riistad. Peegellambid.

N. V. Nederlandsche Instrumenten-Compagnie „Nedinsco“ den Haag.

Kaitseväe optilised riistad.

Henri Hughes & Son, Ltd. London.

Nautilised riistad.

Imperial Dry Plate Co. Ltd. London.

Filmid röntgeni ülesvõtetele.

Hanseatisch Apparatenbau-Gesellschaft, Kiel.

Hingamise-, tuukri-, kunstlise suitsu- ja uduriistad.

Gottfried Hagen A/G. Köln-Kalk.

Akkumulaatorid.

Gebr. Wichmann, Berlin.

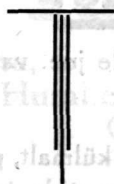
Joonistustarbed. Valgustuspaber „Ozalid“ ja arvemasinad „Triumphator“.

Eesti nõõbitööstus

„MERKUR“

Tallinn, Narva maantee 43

Telef. 306-74

Valmistab

Eesti kunstsarvest kõiksugu

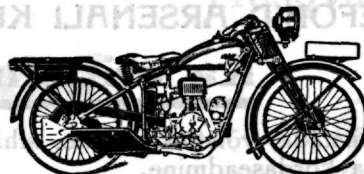
nööpa, pandlaid jne.

Suur väljavalik.

Müük suurel arvul.

Kiire, ökonoomsem ja otstarbekohasem liikumisvahend praegusel aastajal on kindlasti mootorratas.

Meie esitame parimaid inglise ja saksa mootorrattaid:

NSU

DKW ja New-Hudson

Oma vastupidavusega, nägusa välimusega ja lihtsa ümberkäimisega püsivad need mootorrattad maailmaturul esimesel kohal.

K-m. Vennad Pruus

Tartus, Kaubahoov 20/21. Telef. 12-92

*Kõik kaitsevää
osad ostavad*

lihasaadusi ja rasva

kõige odavamalt

Ühisus

„Estonia Eksportapamajad“

Tallinn, postkast 33, telefon 309-53, 305-51.

ARSENAL

Talinnas, Suur Karjamäe t. Nr. 1
TELEFONID ARSENALI KESKJAAMA KAUDU 3-01 ja 3-63

Ka eritellimiste täitmine:

Laskeriistade, võistlusraudade, sihingute, optiliste abinõude jne. valmistamine ja kordaseadmine.

Autokummide mahavõtmine ja uute pealepressimine.

Vankrirataste valmistamine ja rattavitsade pealetõmbamine külmalt, pressi abil.

Mootori osade, hammasrataste lekaalide, shabloonide, elementide jne. valmistamine.

Telefoni- ja telegraafiaparaatide, kommutaatorite ja keskjaamade valmistamine ja kordaseadmine.

Nikeldamine, oksideerimine, elektrotehnilised tööd.

Vasevalu kuni 100 kg ja malmivalu kuni 500 kg tükk.

Olemas täpsad valmistamise ja kontrollimise abinõud.

Toimetus ja tallitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „ÜHISELU“ trükk, Tallinn, Pikk tän. nr. 42.

K/m. „Erpe“

end. **M. Sikarewitsch**
TALLINN, Viru 22. Tel. (2)18-54.

Suures valikus

daamide ja härrade valmisriideid

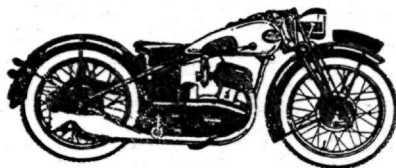
möödukate hindadega. — Tellimiste täitmine kiire ja korralik.
Riigi- ja omavalitsuste teenijatele orderite peale müük.

Kõik meilt ostetud riided puhastatakse ja pressitakse maksuta.

Kaupmeestele

soovitame meie äri juures asuvast en-gros riidekauba osakonnast rikkalikus valikus

moodsaid kaupu kangastes ja valmisriietes.

Hind Kr. 280.— kuni Kr. 1270.—

Mootorrattad:

N. S. U.

Nev-Hudson

Husqvarna

Jalgrattad:

Husqvarna,

Humber,

Corvette,

Esperanto,

Phanomen,

Simson,

Toko.

Lapsevankreid suures valikus.

Radio — Foto — Grammofonid.

A.-S. TORMOLEN & Ko.

HARJU TÄNAV 27.
TEL. 15-02.

Kaitsevägi on varustatud
jalanõudega

UNION →

Need on kõige paremateks tunnustatud.

Kaitseväelased!
Varustage ka oma perekonnad
jalanõudega

UNION →

Soovitage neid ka oma sõpradele!